TOPLU ESERLERİ

MİHAİL BULGAKOV

Teatral Bir Roman

(Siyah Kar)

TÜRKÇESİ: SABRİ GÜRSES



§ ROMAN

MİHAİL AFANASYEVİÇ BULGAKOV

15 Mayıs 1891'de Kiev'de doğdu. 1916'da Kiev Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu, fakat birkaç yıl sonra doktorluğu bırakarak hayatını edebiyata adadı. Kiev Şehir Tiyatrosu'nda sergilenen ilk iki oyunu büyük başarı kazandı. İlk eşiyle Moskova'ya yerleşen Bulgakov, 1922-1926 arasında oyun yazmayı sürdürdü, fakat Sovyetler Birliği'nin ideallerini yansıtmadığı gerekçesiyle oyunlarının sahnelenmesi yasaklandı. 1924'te ilk romanı *Beyaz Muhafız*'ı ve bilimkurgu öğeleri içeren *Kader Yumurtaları*'nı yazdı. 1925'te, "modern Sovyet adamı"nı hicvettiği *Köpek Kalbi*'ni tamamladı. Aynı yıl ilk eşinden boşanarak Lyubov Belozerskaya'yla evlendi. Sanatını icra edememekten bunalan Bulgakov, 1930'da Stalin'e bir mektup yazarak yurtdışına çıkma izni istedi. Fakat bu talebi reddedilen Bulgakov'a Moskova Sanat Tiyatrosu'nda, sahne arkasında bir iş ayarlandı. 1938'de, ölümcül hastalığına yakalanmadan hemen önce başyapıtı sayılan *Üstat ile Margarita*'yı tamamladı. 1940'ta öldü. Kitap ilk olarak 1966-1967 yıllarında, dul eşinin çabaları sayesinde *Moskva* dergisinde yayımlandı. Kitap olarak 1973'te basıldı.

SABRİ GÜRSES

1999 yılında İ.Ü. Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisansını İ.Ü. Çeviribilim Bölümü'nde yaptı. İngilizceden Joseph Campbell, Jonathan Lethem, John Smolens, Shusha Guppy, Charles Nicholl, Don DeLillo, William Guthrie, Werner Sombart, Fredric Jameson, William Shakespeare, Karel Čapek, Slavoj Žižek, Niall Lucy ve Rusçadan F.M. Dostoyevski, Mihail Bahtin, Yuri Lotman, Sultan Galiyev, Yuri Oleşa, İvan Turgenyev, Aleksandr Puşkin, Andrey Belıy çevirileri bulunmaktadır. Andrey Belıy'in *Glossolalia* adlı eserinin çevirisiyle, Uluslararası Rus Edebiyatı Çevirmenleri Merkezi'nin onur ödülünü aldı. *Oblomov* (Everest, 2010) çevirisi 2010 yılında *Dünya Kitap* dergisi tarafından verilen Yılın Çevirisi Ödülü'nü aldı. 2011 yılındaysa Çeviri Derneği'nin Genç Soluk Ödülü'nü aldı.

Mihail Afanasyeviç Bulgakov

TEATRAL BİR ROMAN (SİYAH KAR)

Türkçesi: Sabri Gürses

§

Yayın No **1205**
Everest Klasikler **41**

Teatral Bir Roman
(Siyah Kar)
Mihail Afanasyeviç Bulgakov

Kitabın Özgün Adı:
Zapiski Pakoynika. Teatralniy Roman

Dizi Editörü: Berrak Göçer
Rusçadan çeviren: Sabri Gürses
Kapak tasarım: Utku Lomlu
Mizanpaj: Baha Kuru Yerek

© 2013; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Everest Yayınları'na aittir.

1. Basım: Nisan 2013

ISBN: 978 - 605 - 141 - 638 - 0
Sertifika No: 10905

EVEREST YAYINLARI
Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (212) 513 34 20-21 Fax: (212) 512 33 76
e-posta: info@everestyayinlari.com
www.everestyayinlari.com
www.twitter.com/everestkitap

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık
Matbaa Sertifika No: 12088
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8
Bayrampaşa/İstanbul
Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

İçindekiler

Kar Siyah Yağarsa, Balık Kavağa Çıkarsa Bu Roman Sahnelenir vii

Önsöz 1

BİRİNCİ KISIM

1. Bölüm: Macera Başlıyor 5
2. Bölüm: Nevrasteni Krizi 9
3. Bölüm: İntihar Ediyorum 16
4. Bölüm: Kılıcım Belimde 20
5. Bölüm: Sıradışı Olaylar 26
6. Bölüm: Felaket 43
7. Bölüm 46
8. Bölüm: Altın At 52
9. Bölüm: Başlangıç 59
10. Bölüm: Soyunma Odası Sahnesi 78
11. Bölüm: Tiyatroyla Tanışıyorum 88
12. Bölüm: Sivtsev Vrajek 108
13. Bölüm: Gerçeği Öğreniyorum 128
14. Bölüm: Gizemli Mucizeciler 157

İKİNCİ KISIM

15. Bölüm 165
16. Bölüm: Başarılı Bir Evlilik 177

Kar Siyah Yağarsa, Balık Kavağa Çıkarsa Bu Roman Sahnelenir

Teatral Bir Roman (Siyah Kar), bir bakıma Bulgakov'un hayatının özeti sayılabilir. Romanın kahramanı Sergey Maksudov kolayca Bulgakov'un kendini karakterleştirmesi olarak kabul edilebilir. Hayali roman yazarı Maksudov ne sıkıntılar yaşadıysa, sonu hariç, neredeyse birebir Bulgakov da yaşamıştır.

Bulgakov romana 1936 yılında başladı. Romanı 1940 yılında ölmeden önce tamamlamış olup olmadığı tartışmalıdır, çünkü 1939 yılında *Üstat ile Margarita* üzerindeki çalışmasını bitirdi. Romana *Teatral Bir Roman* (Teatralniy Roman) ve *Bir Merhumun Notları* (Zapiski Pakoynika) isimlerini vermişti, ama roman ancak 1965 yılında, *Noviy Mir* dergisinde *Teatral Bir Roman* adıyla yayımlandı. *Siyah Kar*, Maksudov'un romanının adıdır.

Bulgakov her ne kadar günümüzde romancı olarak tanınsa da, aslında yaşarken çalışması ağırlıkla tiyatroya yönelikti. Fakat 1920'lerden başlayarak yazdığı oyunların büyük kısmı sansürlendi ya da sahneye aktarılmadı; *Beyaz Muhafız* adlı romanından uyarlanan *Turbinlerin Günü*, Stalin'in de desteğini alabildi, ama Molière ve Puşkin'i konu alan oyunları dahil diğer oyunları engellendi. Fakat bu onun çalışmasını durdurmadı.

Dolayısıyla "Bir Merhumun Notları"na yer veren *Teatral Bir Roman*'ın, *Siyah Kar* adlı romanın sahneye uyarlanma macerasını konu alması şaşırtıcı değil, şaşırtıcı olan şey Bulgakov'un bunu ince bir mizahla ele alması. Romanın özel-

likle ikinci kısmı, Bulgakov'un MHAT, yani Stanislavski ve NemiroviçDançenko tarafından kurulan, ama Stanislavski'nin hakim olduğu Moskova Sanat Tiyatrosu'nda yaşadıklarını konu etmektedir.

Fakat elbette, romanı bütün bunların dışında, *Üstat ile Margarita*'nın bir yan metni, fantastik bir hüzünle anlatılan Üstat'ın yazı hayatının, bu kez başka bir perspektiften, Margarita'sız bir Üstat'ın yaşadıklarının melankolik bir mizahla anlatılması olarak görmek de mümkündür.

Stanislavski'nin özgün tiyatro yöntemi Rusçada "teoriya," yani kuram diye anılır, fakat Türkçeye "sistem" diye aktarıldığı ve yerleştiği için "sistem" olarak aktardık; Bulgakov'un hicvettiği ve daha sonraki yıllarda Hollywood'a taşınacak, "*method acting*" adıyla Marlon Brando'dan Marilyn Monroe'ya dek birçok ünlü sanatçının eğitimini alacağı bir fikir olan "sistem", Suat Taşer'in Stanislavski'den çevirdiği *Sanat Yaşamım* adlı kitabında ve diğer kitaplarda anlatılmaktadır.

Romanda adı geçen hayali karakterlerin hemen hepsinin gerçek hayatta karşılıkları saptanmıştır, bunların bir kısmı şöyle sıralanabilir:

İvan Vasilyeviç – K. S. Stanislavski
Aristarh Platoniviç – V. İ. Nemiroviç-Dançenko
Bağımsız Tiyatro – MHAT (Moskova Sanat Tiyatrosu, MST)
İzmail A. Bondarevski – Aleksey Nikolayeviç Tolstoy
Yegor Agapenov – Boris Pilnyak
Likospastov – Yuri Slyozkin
Lesosekov – Leonid Leonov
Grişa Ayvazovski – Pavel Antokolski
Flavian Fialkov – Valentin Katayev.

Sabri Gürses

Önsöz

Bu notlar derlemesiyle hiçbir ilişkim olmadığı ve onların bana çok tuhaf ve kederli koşullarda ulaştığı konusunda okuru uyarmam gerekiyor.

Sergey Leontyeviç Maksudov'un, bana daha önceden göndermiş olduğu kalın bir paket ve mektup, geçen yılın ilkbahar vaktinde, tam da kendisinin Kiev'de intihar ettiği gün elime geçti.

Paketten bu notlar çıktı, mektupsa çok şaşırtıcı bir içeriğe sahipti: Sergey Leontyeviç hayata veda etmeden önce, notlarını, tek dostu olduğumu söyleyerek onları düzeltmem, kendi imzamı atarak günışığına çıkarmam için bana hediye ediyordu.

Tuhaf; ama ölümden önceki son istek!

Bir yıl boyunca Sergey Leontiyeviç'in akraba ve yakınlarını bulmaya çalıştım. Boşuna! Ölmeden önce yazdığı mektupta yalan söylememişti – yeryüzünde hiç kimsesi yoktu kendisinin.

Ben de hediyeyi kabul ettim.

Bir şey daha var: Okura, intihar edenin, dramaturjiyle de tiyatroyla da hayatı boyunca en ufak bir alakası olmadığını, *Vapurdan Haberler* adlı bir gazetenin küçük bir çalışanı olduğunu, bir ara edebiyatçı olmaya çabaladığını ve bunda başarısız olduğunu söylemem gerekir – Sergey Leontiyeviç'in yayımlanmış bir romanı yoktu.

Bu yüzden, Maksudov'un notları onun fantezisinin ürünü, hem de ne yazık ki hastalıklı bir fantezinin ürünü olarak duruyor karşımızda. Sergey Leontiyeviç çok tatsız bir ada sahip olan bir hastalıkla, melankoli hastalığıyla mücadele ediyordu.

Moskova'nın tiyatro hayatını çok iyi bilen biri olan ben, merhumun eserinde öne sürülen türden tiyatroların da insanların da, ne geçmişte ne de bugünde, hiçbir yerde var olmadığını kesin olarak söylüyorum.

Üçüncü ve son bir şey daha: Notlar üzerinde yaptığım çalışma onlara başlık koymaktan, sonra da bana yapmacık, gereksiz ve tatsız görünen bir epigrafı silmiş olmaktan ibarettir.

Şöyle bir epigraftı bu:

"Her kişiye yaptığı işe göre..."*

Bir de, gerekli yerlere ünlem işaretleri ekledim.

Sergey Leontyeviç'in üslubuna hiç dokunmadım, oysa çok özensiz olduğu yerler vardı. Fakat notların sonuna nokta koyduktan iki gün sonra kendini Tsepniy Köprüsü'nden baş aşağı atan bir insandan ne beklenir ki.

İşte böyle...

---

* İncil'den bir alıntı. (ç.n.)

BİRİNCİ KISIM

1. Bölüm
Macera Başlıyor

29 Nisan'da bir fırtına Moskova'yı yıkadı ve hava tatlandı, insanlar biraz yumuşadı ve yaşama arzusuyla doldu.

Yeni gri takım elbisem ve oldukça şık paltomla başkentin ana caddesinde tek başıma yürüyordum, daha önce hiç gitmediğim bir yere gidiyordum. Gidişimin nedeni cebimde duran, beklenmedik bir şekilde aldığım mektuptu. Şöyleydi mektup:

Çok derin saygı duyduğum Sergey Leontiyeviç!

Sizinle çok tanışmak, ayrıca sizi çok ama çok ilgilendirebilecek olan gizli bir konuda sohbet etmek istiyordum.

Eğer vaktiniz varsa, sizinle çarşamba günü saat 4'te Bağımsız Tiyatro'nun Eğitim Sahnesi binasında görüşmekten mutluluk duyarım.

Selamlarımla, K. İlçin.

Mektup bir kâğıda kurşunkalemle yazılmıştı, sol köşesinde şu mühür vardı:

Ksaveriy Borisoviç İlçin
Bağımsız Tiyatro
Eğitim Sahnesi Rejisörü

İlçin ismini ilk kez görüyordum, Eğitim Sahnesi'nin varlığından da haberdar değildim. Bağımsız Tiyatro'yu duymuştum, önemli tiyatrolardan biri olduğunu biliyordum ama hiç gitmemiştim.

Mektup çok ilginç geldi çünkü daha önce hiç böyle bir mektup almamıştım. Söylemem gerekir, *Vapurdan Haberler* gazetesinin küçük bir görevlisiyim. O sırada Homutski Çıkmazı'ndaki Kızıl Geçit bölgesinde, yedinci katta, kötü ama müstakil bir odada yaşıyordum.

Böylece, taze havayı içime çekip fırtınanın yeniden patlak vereceğini ve Kvaseriy İlçin'in benim varlığımdan nasıl haberdar olmuş, beni nasıl bulmuş olabileceğini, benimle ne işi olabileceğini düşüne düşüne yürüdüm oraya. Ama ne kadar düşünürsem düşüneyim, benimle ne işi olacağını anlayamıyordum; sonunda İlçin'in benimle oda değiştokuşu yapmak istediği fikrinde karar kıldım.

Elbette, İlçin'e eğer benimle bir işi varsa kendisinin gelmesini yazmak gerekirdi, ama doğrusunu söylemek gerekirse odamdan, döşemesinden ve çevredeki insanlardan utanıyordum. Ben zaten tuhaf biriyimdir ve insanlardan biraz korkarım. Bir düşünün, İlçin geliyor ve divanı görüyor, yırtık pırtık kaplamasını ve fırlamış yaylarını görüyor, masanın üstünde duran gazeteden yapılmış abajuru görüyor, bir kedi ortalıkta dolanırken mutfaktan da Ahnuşka'nın küfürleri yükseliyor.

Oymalı dökme demir kapılara vardım, ak saçlı bir adamın rozet ve gözlük çerçevesi sattığı deliği gördüm.

Sessizce akan bulanık yağmur suyunun üzerinden atladım ve sarı renkli binanın önünde durup binanın çok çok eskiden, İlçin de ben de yeryüzünde yokken inşa edildiğini düşündüm.

Altın harfli kara bir tabela Eğitim Sahnesi'nin burada olduğunu müjdeliyordu. İçeri girer girmez orta boylu, yeşil yakalı ceket giymiş, siğilli biri önümü kesti.

"Nereye gidiyordunuz bayım?" diye sordu kuşkuyla ve bir tavuk yakalamaya çalışır gibi kollarını açtı.

"Rejisör İlçin'i görmem gerekiyor," dedim, sesimi üst perdeden çıkarmaya çalışarak.

Adam bir anda gözle görünür bir şekilde değişti. Kollarını iki yana indirdi ve yapmacık bir gülüşle gülümsedi.

"Ksaveriy Borisiç'i mi? Bir dakika efendim. Paltonuzu alayım. Galoşunuz yok mu?"

Adam paltomu sanki değerli bir kilise eşyasıymış gibi, büyük bir özenle aldı.

Dökme demir merdiveni tırmanmaya başladığım sırada, ürkütücü kılıçlar taşıyan, miğfer takmış savaşçıların basık kabartmalarını, altın ışıltılar saçacak kadar cilalanmış, hava delikleri olan eski Hollanda tencerelerini gördüm aşağıda.

Bina sessizdi, ortalıkta kimse yoktu, sadece siğilli adam geliyordu arkamdan ve dönüp bakınca, oraya geldiğim ve bana rehberlik etmesini, beni ıssız, bilinmez bir yerdeki Kvaseriy Borisoviç İlçin'e götüren kişi olmasını sağladığım için sessiz bir ilgiyle, sadakatle, saygıyla, sevgiyle, mutlulukla baktığını gördüm bana. Birden ortalık kararda, Hollanda tencereleri yağlı beyaz parıltılarını kaybetti, ansızın karanlık çöktü – pencerelerin ardında ikinci fırtına başladı. Kapıyı çaldım, içeri girdim ve yarı karanlıkta Ksaveriy Borisoviç'i gördüm sonunda.

"Maksudov," dedim memnuniyetle.

O sırada Moskova'nın ötesinde, uzakta bir yerde şimşek çaktı gökte, İlçin'i bir an için fosforlu bir ışıkla aydınlattı.

"Demek o sizsiniz, saygıdeğer Sergey Leontyeviç!" dedi kurnazca gülümseyen İlçin.

Ve hemen beni tutup odamdakinin tıpkısı bir divana götürdü İlçin – hatta divandaki bir yay tam da benim divandaki yerinden, ortasından fırlamıştı.

Bugüne dek bu tarihi buluşmanın gerçekleştiği odanın anlamını hiç bilmiyorum. Divan niye vardı? Yerde bir köşede dağınık bir halde duran notalar neydi? Neden pencerede bir terazi duruyordu? Neden İlçin beni bu odada beklemişti de, sözgelimi, yandaki salonda, içindeki bir piyanonun uzaktan, fırtınanın alacakaranlığında belli belirsiz göründüğü salonda beklememişti?

Ve fırtınanın homurtuları arasında Ksaveriy Borisoviç uğursuz bir şey söyledi:

"Romanınızı okudum."

Ürperdim.

Gerçekten de...

2. Bölüm
Nevrasteni Krizi

Gerçekten de, *Vapurdan Haberler*'de yaptığım o sıradan işten, yani ölülerin arkasından yazı yazma işinden nefret ediyor ve geceleri, bazen gün ağarıncaya kadar, oturduğum çatı katımda bir roman yazmakla uğraşıyordum.

Bir gece vakti, kederli bir rüyadan uyanınca doğmuştu bu roman. Doğduğum şehri, karları, kışı, içsavaşı görmüştüm rüyamda... Rüyamda önce sessizce bir kar fırtınası, sonra da eski bir piyano yanında, artık dünyada olmayan insanlar görmüştüm. Rüyamda beni etkileyen şey yalnızlık olmuştu, kendime acımıştım. Gözyaşları içinde uyanmıştım. Masanın üzerinde asılı duran ışığı, tozlu lambayı açtım. Yoksulluğumu aydınlattı – ucuz bir mürekkep hokkası, birkaç kitap, eski gazete yığını. Sol yanım yay yüzünden ağrıyordu, kalbimi korku kaplamıştı. O anda masanın arkasında öleceğimi hissettim, acıklı bir ölüm korkusu öyle bir sarstı ki beni buz kestim, kaygıyla çevreme bakındım, ölmemek için yardım edecek, kurtaracak bir şey aradım. Ve o şeyi buldum. Bir ara kapı ağzında bulduğum kedi miyavladı. Hayvan telaşlanmıştı. Birkaç saniye sonra gazetelerin üzerinde oturmuş, iri gözleriyle beni izliyor, neler oldu, der gibi bakıyordu.

Duman rengi, sıska hayvan hiçbir şey olmasın istiyordu. Gerçekten de, yoksa kim beslerdi bu yaşlı kediyi?

"Nevrasteni krizi," diye açıkladım kediye. "Yakaladı artık beni, artık içimde serpilip büyür gider. Ama yine de yaşamak mümkün onunla."

Bina uykudaydı. Pencereye baktım. Beş katın hiçbirinde ışık yoktu, bunun bir bina değil, dingin kara göğün altında uçan çok katlı bir gemi olduğunu anladım. Hareket düşüncesi beni sakinleştirdi. Rahatladım, kedi de rahatladı, gözlerini kapadı.

Böylece roman yazmaya başladım. Uykulu bir kar fırtınası anlattım. Abajurlu lambanın ışığıyla piyanonun kenarının nasıl aydınlandığını tasvir etmeye çalıştım. Olmadı. Ama ısrar ettim.

Gündüzleri tek bir şey için çabalıyordum: zorunlu işimi olabildiğince az yapmak. Onu mekanik bir şekilde yapıyor, böylece aklımı ona vermiyordum. Her fırsatta bir hastalık bahane edip işten çıkmaya çalışıyordum. Elbette bana inanmıyorlardı ve hayatım tatsızlaşmaya başlamıştı. Ama yine de sabrettim ve yavaş yavaş alıştım. Sabırsızca buluşma saatini bekleyen bir delikanlı gibi, akşam saatlerini bekliyordum. Kahrolası ev o zaman sakinleşiyordu. Masaya oturuyordum... Meraklı kedi gazetelerin üstüne oturuyordu ama romanla çok yakından ilgileniyordu ve gazete kâğıdından yürüyüp üzeri yazılı kâğıtlara geçmek için çabalıyordu. Ben de onu ensesinden yakalayıp yerine götürüyordum.

Bir gece kafamı kaldırınca şaşırdım. Gemim hiçbir yere uçmuyordu, ev olduğu yerde duruyordu ve ışıl ışıldı. Küçük lamba hiçbir şeyi aydınlatmıyordu, gereksiz ve boşunaydı. Söndürdüm onu ve şafak vakti iğrenç bir oda belirdi karşımda. Asfalt avluda renkli kediler hırsız sessizliğiyle geziniyordu. Kâğıt üzerindeki her harf lambaya hiç gerek olmadan görünüyordu.

"Tanrım! Nisan ayı geldi!" diye haykırdım –nedense tedirgin olmuştum– ve iri iri şöyle yazdım: "Son."

Kışın sonu, kar fırtınalarının sonu, soğuğun sonu. Kış yüzünden bazı arkadaşlarımı kaybetmiştim, çok yıpranmıştım, romatizma olmuştum ve biraz yabanileşmiştim. Ama her gün tıraş oluyordum.

Bütün bunları düşünerek kediyi avluya çıkardım, sonra dönüp uyudum, –herhalde bütün kış ilk kez– deliksiz bir uykuya daldım.

Romanı uzun uzun düzeltmek gerekiyordu. Birçok yerini karalamak, yüzlerce sözcüğü başka sözcüklerle değiştirmek gerekiyordu. Büyük ama zorunlu bir çalışma!

Fakat baştan çıkmıştım ve ilk altı sayfayı düzelttikten sonra çalışmayı bırakıp insanların arasına döndüm. Eve misafir davet ettim. Aralarında *Vapurdan Haberler*'den gazeteciler, benim gibi çalışanlar, onların eşleri ve iki edebiyatçı vardı. Genç olan, beni erişilmez bir ustalıkla yazdığı öyküleriyle etkilemişti ve diğerini, ihtiyar, görmüş geçirmiş olanı da yakından tanıyınca korkunç bir domuz tanımış oldum.

Bir gece romanımın neredeyse dörtte birini okudum onlara.

Kadınlar o kadar ağır bir uykuya daldı ki vicdan azabı çekmeye başladım. Ama gazeteci ve edebiyatçılar sağlam çıktı. Yargıları dostça bir içtenlik taşıyordu, yeterince kuruydu ve şimdi anlıyorum ki, adildi.

"Dili!" diye haykırdı edebiyatçı (domuz çıkan). "En önemlisi dili! Bu dil hiç olmamış."

Büyük bir kadeh dolusu votkayı içti, bir sardalyeyi mideye indirdi. Ona bir bardak daha doldurdum. Onu da içti, salamdan bir parça tattı.

"Metaforlar!" diye bağırdı ısırırken.

"Evet," diye onayladı kibarca genç edebiyatçı, "dili biraz kötü."

Gazeteciler bir şey söylemiyor, anlayışlı bir şekilde kafa sallıyor, içiyorlardı. Kadınlar kafa sallamıyor, konuşmuyor, onlar için özel olarak alınmış şampanyaya el sürmeyip votka içiyorlardı.

"Ama nasıl kötü olmasın," diye bağırdı ihtiyar, "metafor bir köpek değildir, rica ederim bunu fark edin! O olmadı mı olmaz! Olmaz! Olmaz! Bunu unutmayın, moruk!"

"Moruk" sözcüğü açıkça bana söylenmişti. Buz kestim.

Giderken bana yine gelmeye söz verdiler. Bir hafta sonra yine geldiler. İkinci kısmı okudum. Akşam ihtiyar edebiyatçının kesinlikle beklenmedik bir şekilde benimle içeceği ve beni dinlemeden öpüşüp kucaklaşarak kardeşlik gösterisine kalkışacağı, bana "Leontyev'ciğim" diye seslenmeye başlayacağı anlaşıldı.

"Dilin canı cehenneme! Ama ilginç. Kendini şeytanlara (bana) paralatman ilginç!" diye bağırdı ihtiyar Dusa'nın hazırladığı dondurmayı yutarken.

Üçüncü akşamda aramıza yeni biri daha katıldı. O da edebiyatçıydı – kötücül ve Mephistopheles'vari bir suratı vardı, sol gözü şaşıydı, tıraşsızdı. Romanın kötü olduğunu söyledi, ama dördüncü, son kısmı dinlemek istediğini de söyledi. Boşanmış bir kadınla gitarını kılıfıyla taşıyan bir adam da geldi. O akşam kendim için çok yararlı şeyler öğrendim. *Vapurdan Haberler*'den kibar arkadaşlarım topluluğa katılıp görüşlerini belirttiler.

Biri on yedinci bölümün fazla uzatılmış olduğunu, bir başkası Vasenka karakterinin yeterince işlenmemiş olduğunu söyledi. Her ikisi de haklıydı.

Dördüncü ve son akşam bende değil, ustaca öyküler yazan genç edebiyatçının evinde toplandık. Oraya yirmi kişi geldi ve çok tatlı, yaşlı bir edebiyatçı kadınla tanıştım, kadının tek bir kusuru vardı, nedense o akşam onu hiç terk etmeyen bir ürkeklik hali. Bunun dışında, bir sandıkta uyuyan bir dadı gördüm.

Roman bitti. Ve ansızın bir felaket patlak verdi. Bütün dinleyiciler, hep bir ağızdan romanımın basılamayacağını, çünkü sansürden geçemeyeceğini söylediler.

Sansür sözcüğünü ilk kez duyuyordum; o sırada, romanı yazarken bir kez bile basılmasına izin verilip verilmeyeceği konusunun aklıma gelmediğini anladım.

Bir kadın (daha sonra onun da boşanmış olduğunu öğrendim) söz aldı önce ve şöyle dedi:

"Söylesenize Maksudov, romanınıza izin verirler mi sizce?"

"Yo yo yo!" diye bağırdı ihtiyar edebiyatçı. "Kesinlikle hayır! İzinin lafı bile olamaz! Bunu umut etmek bile manasız. Moruk, heyecanlanma ama... izin vermezler."

"İzin vermezler!" dediler masanın diğer tarafından bir ağızdan.

"Dili..." diye başladı gitarist ama ihtiyar onun lafını böldü:

"Boş ver dili!" diye haykırdı tabağına salata doldururken. "Olay dilde değil. Moruk kötü yazmış ama ilginç roman. Kurnaz herif, sende gözlem gücü var. Ama nereden almışsın bunu! Valla hiç beklemezdim ama... içerik!"

"Hımm, evet, içerik..."

"Tabii içerik," diye bağırdı huzursuz dadıya ihtiyar. "Biliyor musun ne gerekiyor? Bilmiyor musun? Aha! Tabii, tabii!"

Göz kırpıp bir yandan da içiyordu. Sonra beni kucaklayıp öptü, bağırıyordu:

"İnan bana, sende sempatik bir şeyler var! Bana inan bak. Ama seni sevdim. Sevdim, yeter ki inan bana! Kurnaz bu herif, tilki gibi! Sinsi herif! Ha? Ne? Dördüncü bölüme dikkat ettiniz mi? Kadın kahramana ne diyordu? Ya, ya!"

"Öncelikle, ne varmış bu sözlerde," diyecek oldum onun samimiyetinden acı çekerek.

"Öncelikle öp bakayım beni," diye bağırdı ihtiyar edebiyatçı. "İstemiyor musun? Bak hemen anlaşılıyor nasıl bir arkadaş olduğun! Hayır, kardeşim, sıradan bir insan değilsin sen!"

"Elbette sıradan biri değil!" diye destekledi onu, boşanmış kadınların ikincisi.

"Öncelikle..." diye başladım sıkıntıyla, ama dilim dolandı.

"Hiçbir şey yok öncelikle!" diye bağırdı ihtiyar. "Sende tam bir Dostoyevski havası var! Evet efendim! Tamam, beni sevmiyorsun, Tanrı yardımcın olsun, sana gücenmem. Ama biz seni tüm samimiyetimizle seviyoruz, adına iyi dilekler diliyoruz!" derken gitaristi ve kıpkırmızı suratlı, tanımadığım, Şehir Banyosu'nda olduğunu söyleyerek geciktiği için özür dileyen bir adamı gösteriyordu. "Bak sana dosdoğru söylüyorum," diye devam etti ihtiyar, "çünkü doğruyu gözüne sokmaya alışığım ben Leontyev'ciğim, bu romanı hiçbir yere götürme. Başına bela alırsın ve bize, dostlarına, sıkıntıların yüzünden kederlenmek kalır. İnan bana! Çok görmüş geçirmiş bir adamım ben. Hayatı bilirim! İşte böyle," diye bağırdı gücenmiş bir tavırla ve eliyle herkesi tanık olmaya çağırdı. "Baksanıza: Bana çakmak çakmak bakıyor. İyi davranışın bedeli de bu demek ki! Leontyev'ciğim!" diye öyle bir sıçradı ki perdenin arkasındaki sandıktaki dadı yerinden fırlayıverdi. "Anlayacaksın! Anlayacaksın, romanının sanatsal gücünün o kadar yüksek olmadığını (bu sırada divandan hafif bir gitar akordu duyuldu), bu romanın peşinden Golgotha'ya tırmanmak zorunda kalacağını. Anlayacaksın!"

"Anla-yacaksın, anlayacaksın, anlayacaksın!" diye şakıdı tatlı tenor sesiyle gitarist.

"Bak sana benim başımdan geçenleri anlatayım," diye bağırdı ihtiyar. "Şimdi beni cidden öpmezsen, kalkıp giderim, bu dost ortamını terk ederim, çünkü sen beni incittin!"

Tarifsiz bir sıkıntı içinde öptüm onu. O sırada koro şarkı söylemeye başladı ve tenor bütün seslerin üzerine hassas ve kibar bir sesle çıktı:

"Anla-yacaksın, anlayacaksın..."

Elyazmamı koltuğumun altına sıkıştırarak kedi gibi sıvıştım evden.

Mutfakta, ağlamaktan gözleri kıpkırmızı olmuş dadı, eğilmiş su içiyordu musluktan.

Kim bilir neden, dadıya bir ruble uzattım.

"Ne oluyor yahu," dedi öfkeyle dadı rubleyi geri çevirerek. "Sabahın dördü olmuş! Zaten cehennem azabı."

O sırada uzaktan tanıdık bir koronun sesi yükseldi:

"Nerede o? Kaçmış mı? Yakalayın! Görüyor musunuz, arkadaşlar..."

Ama muşamba kaplı kapıyı çoktan açmıştım ve arkama bakmadan kaçıyordum artık.

3. Bölüm
İntihar Ediyorum

"Evet, korkunç bir şey bu," dedim kendi kendime odamda, "çok korkunç. Bu salata, dadı, ihtiyar edebiyatçı, akıldan çıkması imkânsız olan o 'anlayacaksın', yani genel olarak bütün hayatım."

Pencerenin dışında sonbahar rüzgârı inliyordu, yerinden kopmuş bir teneke parçası gümbürdüyordu, yağmur, camın üstünde yağmur şerit şerit akıyordu. Dadı ve gitarla geçen akşamın ardından bir sürü olay olmuştu ama o kadar tatsız olaylar ki bunlar yazmayı hiç istemiyorum. Öncelikle romana izin verip vermeyeceklerini öğrenmeye çalıştım. İzin vermeyecekleri anlaşıldı. İhtiyar kesinlikle haklıydı. Anladığım kadarıyla, romanın her satırı bunu haykırıyordu.

Romanı kontrol ettirdikten sonra, son paramı, içinden iki kısmı daktiloya çektirmeye ve onları kalınca bir derginin editörüne göndermeye harcadım. İki hafta sonra gönderdiklerim geri geldi. Elyazmasının köşesine şöyle yazmışlardı: "Kabul edilmedi." Bu kararı bir tırnak makasıyla kestikten sonra, bu örnekleri başka bir kalın dergiye gönderdim ve iki hafta sonra aynı yazıyla geri aldım: "Kabul edilmedi."

Sonra kedim öldü. Yemek yemeyi kesmişti, bir köşeye çekilip miyavlıyor, beni deli ediyordu. Üç gün böyle geçti. Dördüncü gün onu o köşede, yan yatmış bir halde buldum.

Kapıcıdan bir kürek alıp kediyi binanın arkasındaki boş araziye gömdüm. Yeryüzünde kesinlikle yapayalnız kalmıştım ama itiraf edeyim, ruhumun derinlerinde bir sevinç vardı. Bu talihsiz hayvan omzumda büyük bir yüktü.

Sonra sonbahar yağmurları geldi, yine omzum ve sol dizim ağrımaya başladı.

Ama en kötüsü bu değildi, romanın kötü olmasıydı. Roman kötüyse, hayatım sona ermiş demekti.

Hayatım boyunca *Vapurdan Haberler*'de çalışmak mı? Şaka yapıyorsunuz!

Her gece yatıyor, gözlerimi kapkara karanlığa çeviriyor ve "Bu korkunç bir şey," diye tekrarlıyordum. Bana sorsalardı, "*Vapurdan Haberler*'de çalıştığınız zamanlardan ne hatırlıyor-sunuz?" diye sorsalardı, bütün içtenliğimle "Hiç," derdim.

Portmantodaki çamurlu galoşlar, askıda duran uzun kulaklı ıslak şapka – hepsi bu.

"Korkunç bir şey bu!" diye tekrarladım kulaklarımda uğuldayan gece sessizliğini dinleyerek.

İki hafta önce uykusuzlukla tanışmıştım.

Tramvayla Samoteçnaya-Sadovaya'ya gittim, orada bulunan, elbette numarasını kesin bir gizlilik içinde sakladığım evlerden birinde, vazifesi gereği üzerinde silah taşıma ruhsatı olan biri yaşıyordu.

Hangi koşullarda tanışmıştık, önemi yok.

Eve girince ev sahibini divanda yatarken buldum.

O mutfaktaki ocakta çay demlerken, ben de onun yazı masasının sol çekmecesini açıp oradan Browning marka tabancayı aldım, sonra da çayımı içip çıktım.

Saat gece dokuz olmuştu. Eve döndüm. Her şey her zamanki gibiydi. Mutfaktan yağlı koyun eti kokusu geliyordu, koridorda sonsuz, çok iyi tanıdığım duman vardı, orada tavanda

lamba puslu puslu yanıyordu. Odama girdim. Işık şimşek gibi çaktı tepede ve oda bir anda kapkara oldu. Ampul yanmıştı.

"Hah, bu da cuk oturdu, tek ihtiyacımız da buydu zaten," dedim sıkıntıyla.

Yerde, köşede duran gaz lambasını yaktım. Bir kâğıt parçasına şöyle yazdım: "İtiraf ederim ki Browning No. (numarayı unuttum) benim tarafımdan, Parfyon İvanoviç'ten (soyadını, bina numarasını, caddeyi gerektiği gibi yazdım) çalınmıştır." Altına imza attım, gaz lambasının yanına yere uzandım. Ölüm korkusu kapladı beni. Ölmek korkunç bir şey. O sırada koridorumuzu, koyun etini ve kocakarı Pelagey'i, ihtiyarı ve *Vapurdan Haberler*'i düşündüm, odamın kapısının nasıl bir gümbürtüyle kırılacağını, vb. düşünerek eğlendirdim kendimi.

Namluyu şakağıma dayadım, kararsız parmağımı tetiğe dayadım. Bu sırada aşağıdan çok iyi tanıdığım sesler duyuluyordu, orkestra çalıyordu ve gramofondaki tenor şarkı söylüyordu:

Peki Tanrı hepsini bana verecek mi yine de?

"Vay canına! *Faust!*" diye düşündüm. "Yani, tam zamanında geldi bu tesadüf. Fakat Mephistopheles'in sahneye çıkmasını bekleyeyim. Son kez. Bir daha dinleyemeyeceğim."

Orkestranın sesi aşağıda bir yükseliyor, bir alçalıyordu, ama tenor gitgide yükselen bir sesle bağırıyordu:

Lanetliyorum hayatı, inanıyorum bütün bilimlere!

"Birazdan, birazdan," diye düşündüm, "ama ne kadar hızlı söylüyor şarkıyı..."

Tenor canhıraş bağırıyordu, sonra orkestra gürledi.

Titreyen parmak tetikte duruyordu; o anda gümbürtü sağır etmişti beni, kalbim durmuştu sanki, gaz lambasının alevi tavana kadar çıkmış gibi geldi bana, tabancayı indirdim.

O sırada gümbürtü koptu yeniden. Aşağıdan kalın bir bas ses yükseldi:

İşte ben geldim!

Dönüp kapıya baktım.

4. Bölüm
*Kılıcım Belimde**

Kapıya vuruyorlardı. Kararlı ve ısrarlı bir şekilde. Tabancayı pantolon cebime soktum ve güçsüz bir sesle bağırdım:

"Girin!"

Kapı aralandı ve korkudan donakaldım. Hiç kuşkusuz, bu oydu. Alacakaranlıkta kararlı burnu ve sarkık kaşlarıyla bir surat belirmişti tepemde. Gölgeler oynaşıyor ve bana köşeli bir çenenin altından sarkan sivri, kara bir sakalı gösteriyordu. Bir bere tek kulağa doğru yatırılmıştı. Bir tüy eksikti.

Kısacası, karşımda Mephistopheles duruyordu. Bir palto ve ışıl ışıl mavi galoşlar giymişti, kolunun altında da bir çanta vardı. "Doğal bu," diye geçti aklımdan, "Moskova'ya yirminci yüzyılda başka türlü gelemezdi."

"Rudolfi," dedi kötü ruh, bas yerine tenor bir sesle.

Fakat kendini tanıtmasa da olurdu. Onu tanıyordum. Odamda edebiyat dünyasının o zamanki en önemli insanlarından biri, *Vatan* adlı tek özel derginin editörü ve yayımcısı olan İlya İvanoviç Rudolfi duruyordu.

Yerden kalktım.

---

* Charles Gounod'un 1859 yılında sahnelenen *Faust* operasında, Mephistopheles sahneye ilk kez "belinde kılıç, şapkasında tüyle" ("L'épée au côté, la plume au chapeau") "Ben geldim!" diyerek ortaya çıkmaktadır. (ç.n.)

"Lambayı yakamaz mıyız?" diye sordu Rudolf.

"Ne yazık ki bunu yapamam," dedim, "çünkü ampul yandı, başka ampul yok."

Editör suretine bürünen kötü ruh en basit numaralarından birini yaptı – hemen cebinden bir ampul çıkardı.

"Siz hep yanınızda ampul mü taşırsınız?" diye sordum hayretle.

"Hayır," dedi ciddi bir tavırla ruh, "sadece tesadüf – gelmeden önce mağazaya uğramıştım."

Oda aydınlanıp Rudolfi paltosunu çıkarırken, çevik bir hareketle masadan tabancayı aşırdığıma dair itirafnamemi aldım; ruh bunu fark etmemiş gibi yaptı.

Oturduk. Sustuk.

"Bir roman mı yazdınız?" diye sordu sonunda Rudolfi sertçe.

"Nereden biliyorsunuz?"

"Likospastov söyledi."

"Bakın," dedim (Likospastov o ihtiyarın adıydı), "aslında ben... ama... yani, kötü bir roman bu."

"Demek öyle," dedi ruh ve dikkatle baktı bana. O sırada sakalının olmadığı anlaşıldı. Gölgeler oyun oynamıştı.

"Göstersenize," dedi tepeden bir tavırla Rudolfi.

"Asla," diye reddettim.

"Gös-te-rin," dedi heceleyerek Rudolfi.

"Sansür izin vermez bu romana..."

"Gösterin."

"Bakın, elle yazılmış durumda, benim elyazım kötüdür, 'o' harfi çubuk gibi bir şey olur..."

Bu arada ellerimin o uğursuz romanın saklı durduğu çekmeceyi nasıl açtığını fark edemedim.

"Her yazıyı matbu yazı gibi okurum ben," dedi Rudolfi, "mesleğim bu..." Ansızın defterler onun elinde belirdi.

Bir saat geçti. Ben gaz lambasının yanında oturup su ısıttım, Rudolfi de romanı okudu. Aklımdan sayısız fikir geçiyordu. Birincisi, Rudolfi'yi düşünüyordum. Rudolfi'nin muhteşem bir editör olduğunu ve onun dergisinde yer almanın iyi ve saygın bir şey sayıldığını söylemek gerekiyor. Bu editörün, Mephistopheles kılığında olsa bile karşıma çıkmış olmasına memnun olmam gerekiyordu. Ama diğer yandan, romanı beğenmesi imkânsızdı, bu da işin tatsız yanıydı... Dahası, en ilginç yerinde kesintiye uğrayan bu intiharın iptal olduğunu hissediyordum ve bu yüzden de, ertesi gün yine yoksulluk girdabına sürüklenecektim. Bu arada çay ikram etmek lazımdı, ama benim şekerim yoktu. Kafam, içine boş yere çalınmış tabancanın da katıldığı bir lapa gibiydi.

Bu arada Rudolfi sayfaları peş peşe yutuyor ve ben romanın onda nasıl bir izlenim bıraktığını anlamaya çalışıyordum dikkatle. Rudolfi'nin yüzünde hiçbir ifade yoktu.

Gözlüklerinin camını silmek üzere ara verdiği zaman, bahsettiğim aptallıklarıma bir yenisini ekledim:

"Peki ne dedi Likospastov romanım hakkında?"

"Bu romanın hiçbir şeye benzemediğini söyledi," dedi soğuk bir tavırla Rudolfi ve bir sayfa daha çevirdi. ("İşte tam pislik bu Likospastov! Arkadaşını desteklemek yerine yaptığı işe bak.")

Gecenin birinde çay içtik, saat ikide Rudolfi son sayfayı okudu.

Koltuğa iliştim.

"Demek öyle," dedi Rudolfi.

Sustuk.

"Tolstoy'a öykünmüşsünüz," dedi Rudolfi.

Sinirlendim.

"Tolstoy'ların hangisine?" diye sordum. "Bir sürü var... Aleksey mi Konstantinoviç mi, ünlü yazar Pyotr Andreyeviç

mi, yurtdışında Çariçe Alekseya'yı yakalayan yazar mı, nümizmatik İvan İvanoviç mi yoksa Lev Nikolayeviç mi?"

"Siz nerede eğitim aldınız?"

Burada küçük bir sırrımı ifşa etmem gerekir. Aslında üniversitede iki fakülte bitirmiştim ve saklamıştım bunu.

"Ruhban okuluna gittim," dedim öksürerek.

"Demeyin!" dedi Rudolfi ve dudaklarında hafif bir gülümseme belirdi.

Sonra sordu:

"Haftada kaç kez tıraş olursunuz?"

"Yedi kez."

"Kabalığımı bağışlayın," diye devam etti Rudolfi, "saçlarınızı nasıl böyle ayırdınız?"

"Saçıma briyantin sürüyorum. Ama izin verir misiniz sorayım, bütün bunlar..."

"Tanrı aşkına," dedi Rudolfi, "ben sadece..." diye ekledi. "İlginç. Din okulu bitirmiş, her gün tıraş oluyor ve yerde gaz lambasının yanına uzanmış yatıyor. Zorlu bir insansınız siz!" Sonra sesini şiddetle değiştirdi ve kuru bir sesle konuştu: "Edebiyat Dairesi romanınıza izin vermez, kimse yayımlamaz onu. Onu ne *Şafak* ne de *Tan Ağarırken* dergileri kabul eder."

"Bunu biliyorum," dedim sertçe.

"Buna rağmen ben onu sizden alacağım," dedi sertçe Rudolfi (kalbim durdu bir an), "ve size sayfa başı (bu sırada acımasızca az bir fiyat söyledi, ne olduğunu unuttum) ödeyeceğim. Yarın daktiloya geçirilmiş olacak."

"Toplam dört yüz sayfa!" diye haykırdım boğuk bir sesle.

"Onu parçalara ayıracağım," dedi demir gibi bir sesle Rudolfi, "ve bürodaki on iki daktilocu yarın akşama kadar temize çekmiş olacak."

Karşı çıkmayı bırakıp Rudolfi'ye teslim olmaya karar verdim.

"Daktilo ücreti sizden kesilecek," diye devam etti Rudolfi, bense kukla gibi başımı sallamakla yetindim. "Sonra: Üç sözcüğü karalamak gerekiyor, birinci sayfada, yetmiş birinci sayfada ve üç yüz ikinci sayfada."

Defterlere baktım ve ilk sözcüğün "vahiy," ikincisinin "başmelekler" ve üçüncüsünün "şeytan" olduğunu gördüm. Uysalca karaladım onları; aslında, bunların nahif düzeltmeler olduğunu söylemek istiyordum, ama Rudolfi'ye bakıp sustum.

"Sonra," diye devam etti Rudolfi, "benimle Edebiyat Dairesi'ne geleceksiniz. Bu yüzden sizden orada tek kelime etmemenizi rica edeceğim."

Öyle ya da böyle, gücenmiştim.

"Eğer fırsat verirseniz, bir şeyler söyleyebilirim..." diye geveledim kendimden emin bir tavırla, "yoksa evde de oturabilirim..."

Rudolfi benim bu isyan girişimime aldırmadı ve devam etti:

"Hayır, evde oturamazsınız, benimle geleceksiniz."

"Orada ne yapacağım?"

"Bir sandalyede oturacaksınız," diye emir verdi Rudolfi, "sizinle konuşan herkese, kibar bir gülümsemeyle yanıt vereceksiniz..."

"Ama..."

"Konuşmayı ben yapacağım!" diye bitirdi Rudolfi.

Sonra temiz bir kâğıt istedi, bir kurşunkalemle üzerine bir şeyler yazdı, hatırladığım kadarıyla birkaç maddeden oluşuyordu yazdıkları, kendisi imzaladı, bana imzalattı, sonra cebinden iki buruş buruş kâğıt para çıkardı, defterlerimi çantasına koydu ve odadan çıkıp gitti.

Bütün gece uyumadım, odada gezinip durdum, ışıkta paralara baktım, soğuk çay içtim ve kendimi kitapçı vitrinlerinde hayal ettim. Dükkâna bir sürü insan giriyor, derginin o sayısını istiyorlardı. Evlerinde lambanın altına oturuyor, kitap okuyorlardı, bazısı sesli okuyordu.

Tanrım! Ne kadar aptalca, ne kadar aptalca! Ama o zamanlar daha gençtim, bana gülmeniz gerekmez.

5. Bölüm
Sıradışı Olaylar

Çalmak kolay değildir. Yerine koymak: o bambaşka bir şey. Cebimde Browning ve kılıfıyla birlikte arkadaşıma gittim.

Kapının arkasından onun bağırdığını duyunca kalbim yerinden sıçradı:

"Anne! Başka kim gelmişti?"

Boğuk bir yaşlı kadın sesi, annesinin sesi duyuldu:

"Su tesisatçısı..."

"Ne oldu?" diye sordum paltomu çıkarırken.

Arkadaşım çevresine bakınıp fısıldadı:

"Tabancam kayboldu bugün... kahretsin..."

"Vay, vay, vay," dedim.

Yaşlı anacık küçük evin her yerini dolandı, koridorda yerlere baktı, sepetlerin içine baktı.

"Anacığım! Aptallık bu! Yerde sürünmeyi kes artık!"

"Bugün mü oldu?" diye sordum mutlulukla. (Yanılıyordu, tabanca dün kaybolmuştu, ama nedense dün gece onu masada gördüğünü sanıyordu.) "Peki size kim gelmiş?"

"Su tesisatçısı," diye bağırdı arkadaşım.

"Parfyoncuğum! Adam çalışma odana girmedi bile," dedi ürkek bir şekilde annesi, "doğruca lavaboya gitti..."

"Ah, anacığım! Ah, anacığım!"

"Başka kimse yok muydu? Peki dün kim geldi?"

“Dün kimse gelmedi! Bir tek siz geldiniz, başka kimse gelmedi.”

Ve birden arkadaşım gözlerime dikti gözlerini.

“Rica ederim,” dedim kendimden emin bir tavırla.

“Ah! Siz entelektüeller ne kadar da alıngan oluyorsunuz!” diye bağırdı arkadaşım. “Sizin aşırdığınızı düşünmüyorum tabii.”

Sonra hemen tesisatçının baktığı lavaboya gittik. Bu sırada annesi tesisatçıyı tarif ediyor, hatta onun sesini taklit ediyordu.

“İşte böyle geldi,” dedi yaşlı kadın. “‘İyi günler,’ dedi... şapkasını astı... ve yürüdü...”

“Nereye yürüdü?”

Yaşlı kadın tesisatçıyı taklit ederek mutfağa yürüdü, arkadaşım da peşinden gitti, ben peşlerinden gidiyormuş gibi yaptım, hemen çalışma odasına gittim, Browning’i masanın sol değil sağ çekmecesine koydum ve mutfağa döndüm.

“Nereye koymuştunuz onu?” diye sordum çalışma odasına döndüğümüzde.

Arkadaşım sol çekmeceyi açıp içindeki boşluğu gösterdi.

“Anlamıyorum,” dedim omuzlarımı silkerek, “gerçekten de tuhaf bir hikâye; ama belli ki almışlar.”

Arkadaşım sonunda kendini kaybetti.

“Ben yine almamış olabilirler, diye düşünüyorum,” dedim bir süre sonra. “Yani kimse gelmediyse, kim almış olabilir?”

Arkadaşım yerinden fırlayıp holdeki eski paltosunun ceplerine baktı. Orada bir şey bulamadı.

“Anlaşılan almışlar,” dedim dalgın bir tavırla. “Polise bildirmek gerekiyor.”

Arkadaşım bir şeyler inledi.

“Başka bir yere koymuş olabilir misiniz?”

“Onu hep aynı yere bırakırım!” diye bağırdı sinirle dostum ve kanıt olarak masanın orta çekmecesini açtı. Sonra bir şeyler

mırıldandı ağzının içinden, sol çekmeceyi açtı, hatta altında bir şey var mı diye elini soktu, sonra küfür ederek sağ çekmeceyi açtı.

"Amma komik!" diye hırıldadı bana bakarak. "Tam bir şaka... Anacığım! Buldum!"

O gün sıradışı bir mutluluğa kapıldığı için beni yemeğe kalmaya zorladı.

Vicdanımdan tabanca sorununu da silip attıktan sonra, riskli denebilecek bir adım daha attım, *Vapurdan Haberler*'deki işimden ayrıldım.

Başka bir dünyaya geçmiştim, Rudolfi'yi görüyor ve bazısı büyük ün kazanmış olan yazarlarla görüşüyordum. Ama bütün bunlar artık belleğimden silinip gitti, sıkıntısı dışında bir iz bırakmadı, hepsini unuttum. Tek bir şeyi unutamadım: Rudolfi'nin yayıncısı Makar Rvatski'yle tanışmam.

Aslında Rudolfi'de her şey vardı: Akıl, sezgi, hatta belli bir derinlik; ama bir tek şey yoktu – para. Buna rağmen Rudolfi'nin işine karşı duyduğu hararetli sevgi, onu ne olursa olsun, kalın bir dergi yayımlamaya zorluyordu. Bu olmasa ölürdü, tahminimce.

Bu nedenle kendimi bir gün Moskova'nın bulvarlarından birinde tuhaf bir binada buldum. Rudolfi bana yayıncı Rvatski'nin burada oturduğunu söylemişti. Binanın girişinde asılı duran tabela etkiledi beni:

FOTOĞRAFÇILIK MALZEMELERİ BÜROSU

Binada gazete kâğıdına sarılmış birtakım basma ve bez parçaları dışında herhangi bir fotoğrafçılık malzemesi bulunmaması daha da tuhaftı.

İçerisi insan kaynıyordu. Palto, şapka giymiş bir sürü adam, aralarında heyecanlı bir şekilde konuşuyorlardı. İki sözcük ça-

lındı kulağıma –"tel" ve "kavanoz"–, çok şaşırdım, ama onlar da bana hayret dolu bakışlarla bakıyordu. Bir iş için Rvatski'yle görüşmeye geldiğimi söyledim. Beni hemen ve çok terbiyeli bir tavırla kontrplak bir paravanın arkasına götürdüler, orada şaşkınlığım daha da arttı.

Arkasında Rvatski'nin bulunduğu yazı masasında, tıka basa çaçabalığı dolu kutular duruyordu.

Fakat Rvatski'yi yayınevindeki çaçabalıklarından daha çok sevmedim. Rvatski asık suratlı, zayıf, orta boylu, benim *Vapurdan Haberler*'deki iş giysilerine alışık gözlerime göre fazla tuhaf giyinmiş biriydi. Üzerinde bir jaketatay, çizgili bir pantolon vardı, kirli, kolalı bir yakalığı vardı, yakalığa da yeşil kravat bağlanmıştı, kravatın üzerindeyse yakut bir iğne duruyordu.

Rvatski beni şaşırtmıştı; ama ben de hazırladığı dergide romanımın yayımlanması için onunla sözleşme imzalamaya geldiğimi açıklayınca Rvatski'yi tedirgin etmiş, daha doğrusu rahatsız etmiştim. Buna rağmen hemen kendini topladı, getirdiğim sözleşmenin iki kopyasını aldı, kalemini çıkardı, neredeyse hiç okumadan ikisini de imzaladı ve bir kopyayı kalemle birlikte bana uzattı. Kalemi elime aldığım sırada birdenbire, etiketinde "Özel Astralıan Çaçabalığı" yazan kutunun üstünde şeritli pantolon giymiş bir balıkçının durduğu ağ gözüme ilişince, yürek burkan bir fikre kapıldım.

"Şimdi sözleşmede belirtildiği gibi para ödenecek mi bana?" diye sordum.

Rvatski'nin suratını tatlı, nazik bir gülümseme kapladı.

Öksürüp şöyle dedi:

"İki hafta içinde ödenir sanırım, şu anda bir sıkışıklık var..."

Kalemi bıraktım.

"Ya da bir hafta," dedi telaşla Rvatski. "Neden imzalamıyorsunuz?"

"O zaman bu sıkışıklık giderilince imzalayalım sözleşmeyi," dedim.

Rvatski başını sallayarak sert bir şekilde gülümsedi.

"Bana güvenmiyor musunuz?" diye sordu.

"Rica ederim!"

"Öyleyse çarşambaya!" dedi Rvatski. "Eğer paraya ihtiyacınız varsa."

"Özür dilerim, yapamam."

"Sözleşmeyi imzalamanız önemli," dedi makul bir şekilde, "para da salı günü hazır olabilir."

"Ne yazık ki yapamam." Sözleşmeyi bırakıp paltomu düğmelemeye başladım.

"Bir dakika, ah, ne yapıyorsunuz!" diye haykırdı Rvatski. "Bir de yazarların ekonomiden anlamadığı söylenir."

Derken birdenbire solgun yüzünde bir keder belirdi, kaygıyla çevresine bakındı, ama genç bir adam çıkıp geldi ve Rvatski'ye beyaz bir kâğıda sarılmış karton bir bilet verdi. "Rezervasyon yaptırmış," diye düşündüm, "bir yere gidiyor..."

Yayıncının yanakları kızarmıştı, gözleri yalımlanıyordu, bunun ne demek olabileceğini tahmin edemiyordum.

Kısacası, Rvatski bana sözleşmede belirtilen miktarı verdi, ama kalan miktar için senet imzaladı. Hayatımda ilk ve son kez elimde bana verilmiş bir senet tutuyordum. (Senet belgesini bir yerlerden getirdiler, o yüzden içinden şiddetli bir çizme kokusu yükselen bir kutunun üzerine oturarak bekledim.) Bana senet verilmesinden çok gururlanmıştım.

Daha sonraki iki ay belleğimden silinmiş. Sadece Rudolfi'ye beni Rvatski gibi bir adama göndermiş olduğu için öfkelendiğimi, puslu gözler ve yakut kravat iğnesi olan bir yayıncının var olamayacağını hatırlıyorum. Ayrıca Rudolfi, "Seneti bir gösterin," dediği zaman yüreğimin hop ettiğini ve dişlerinin

arasından, "Her şey usule uygun," dediği zaman sakinleştiğimi de hatırlıyorum. Onun dışında, bu senetlerden ilkini tahsil etmeye gittiğim zamanı hiç unutmuyorum. Öncelikle, "Fotoğrafçılık Malzemeleri Bürosu" tabelası ortadan kaybolmuş ve onun yerine "Tıbbi Malzeme Bürosu" tabelası asılmıştı.

İçeri girip şöyle dedim:

"Makar Borisoviç Rvatski'yi görecektim."

M. B. Rvatski'nin... yurtdışında olduğunu söyledikleri zaman ayaklarımın nasıl birbirine dolandığını çok iyi hatırlıyorum.

Ah, kalbim, kalbim! Fakat, bunun bir önemi yok artık.

Kısacası aynı şeyler oldu: Kontrplak paravanın arkasında Rvatski'nin kardeşi vardı. (Rvatski benimle sözleşmeyi imzaladıktan on dakika sonra yurtdışına çıkmıştı – bileti hatırlıyor musunuz?) Kardeşinin dış görünümü onun tam tersiydi, Aloiziy Rvatski atletik yapılı bir adamdı, ağırbaşlı gözleri vardı, senedi ödedi.

Bir ay sonra ikincisini, hayata lanet ederek, senetlerin protestoya gittiği resmi bir daireden tahsil ettim (ya noter ya da banka yazıhanesiydi, pencerelerin tel örgülü olduğu bir yer).

Üçüncü senette akıllanmıştım, vade dolmadan iki hafta önce ikinci Rvatski'ye gittim ve bu işten bıktığımı söyledim.

Asık suratlı kardeş Rvatski bana ilk kez gözlerini çevirip baktı ve homurdandı:

"Anlıyorum. İyi de, neden sizi bekletelim? Şimdi de alabilirsiniz."

800 ruble yerine 400 aldım ve büyük bir ferahlamayla Rvatski'ye dikdörtgen evrakların ikisini uzattım.

Ah Rudolfi, Rudolfi! Makar ve Aloiziy için teşekkürler size. Fakat, acele etmeyelim, daha sonra durum daha da kötüleşecek.

Bu arada kendime bir palto satın aldım.

Sonunda yaman bir soğukta yine o aynı binaya gideceğim gün geldi çattı. Akşam vaktiydi. Yüz mumluk ampul gözlerimi acıttı. Ampulün altındaki kontrplak paravanın arkasında Rvatski'lerin hiçbiri yoktu. (İkincisinin de gittiğini söylemeye gerek var mı?) Ampulün altında paltosuyla Rudolfi oturuyordu, önündeki masada, yerde, masanın altında da grili mavili dergiler duruyordu, derginin yeni çıkmış olan sayısı. Ah, o an! Şimdi bana gülünç geliyor; ama o zaman gençtim.

Rudolfi'nin gözleri ışıldıyordu. Yaptığı işi sevdiğini söylemek gerekir. Gerçek bir editördü.

Bazı genç insanlar vardır, kuşkusuz onlarla Moskova'da siz de karşılaşmışsınızdır. Bu genç insanlar dergilerin editör odalarında derginin çıktığı anda bulunurlar ama yazar değildirler. Bütün genel provalarda, bütün tiyatrolarda görünürler ama oyuncu değildirler, ressamların sergilerinde bulunurlar ama kendileri çizmezler. Onlarla şahsen tanışmıyor olsalar bile, opera primadonnalarına samimi bir şekilde seslenirler, sorumluluk mevkiindeki kişilere isimleriyle seslenirler. Bolşoy Tiyatrosu'nda prömiyere gelirler, yedi ve sekizinci sıralarda yer bulurlar, birinci balkondaki birine neşeyle el sallarlar, Metropol Oteli'nde havuzun hemen yanındaki masada otururlar ve onların bileğe doğru daralan pantolonlarını rengârenk lambalar aydınlatır.

Bunlardan biri Rudolfi'nin karşısında oturuyordu.

"Peki bu sayıyı nasıl buldunuz?" diye sordu Rudolfi genç adama.

"İlya İvaniç!" diye haykırdı duygulu bir tavırla genç adam, derginin sayfalarını çevirerek. "Enfes bir sayı olmuş, ama İlya İvaniç, izin verin size bütün samimiyetimle, bizlerin, yani okurlarınızın, Maksudov'un bu şeyine hangi zevke hürmet yer verebildiğinizi anlamıyoruz."

"Vay, amma numara!" diye düşündüm buz keserek. Ama Rudolfi bana manalı bir şekilde göz kırptı ve sordu:

"Nedenmiş o?"

"Rica ederim!" diye haykırdı genç adam. "Birincisi, bu şey... samimi olmama izin verir misiniz İlya İvanoviç?"

"Lütfen, lütfen," dedi neşeyle Rudolfi.

"Birincisi, bunun dilbilgisi bile bozuk... Sadece kaba sözdizimi hatalarının olduğu yirmi yer gösterebilirim size."

"Şimdi bir daha okumak lazım," diye düşündüm ürpererek.

"Peki ya üslup!" diye bağırdı genç adam. "Tanrım, ne korkunç bir üslup! Ayrıca bütün bunlar eklektik, taklit, zevksiz. Her şeyi yüzeysel ele alan, ucuz bir felsefesi var... Kötü, sıkıcı, İlya İvanoviç! Ayrıca, taklit ediyor..."

"Kimi?" diye sordu Rudolfi.

"Averçenko'yu!" diye bağırdı genç adam, dergiyi sallayıp daha üstü açılmamış sayfaları parmağıyla yırtarak. "Bildiğimiz Averçenko'nun aynısı! Size göstereyim." Genç adam dergiyi karıştırırken, ben de boynumu kaz gibi uzatarak onun ellerini seyrediyordum. Fakat ne yazık ki aradığı şeyi bulamadı.

"Evde bulurum," diye düşündüm.

"Evde bulurum," diye karar verdi genç adam, "dergi mahvolmuş, Tanrı aşkına, İlya İvanoviç. Adam tam bir cahil! Kim bu böyle? Nerede okumuş?"

"Bir din okulunu bitirdiğini söylüyor," dedi ışıl ışıl gözleriyle Rudolfi, "fakat ona kendiniz sorsanıza. Buyurun, tanıştırayım."

Genç adamın yanaklarına çürümüş yeşil küf rengi yayıldı, gözleri tarifsiz bir dehşetle doldu.

Genç adamla el sıkıştım, dişlerini sıkıyordu, ıstırap tatlı yüz hatlarını bozmuştu. İç çekti, cebinden mendilini çıkardı ve yanağından kan aktığını gördüm. Donakaldım.

"Neyiniz var?" diye haykırdı Rudolfi.

"Çivi," dedi genç adam.

"Neyse, ben gidiyorum," dedim boğuk bir sesle, genç adama bakmamaya çalışarak.

"Dergi de alın."

Yazar kopyaları dolu paketi aldım, Rudolfi'nin elini sıktım, genç adama başımla selam verdim, buna karşılık o da mendili yanağından ayırmadan dergiyi ve bastonu yere düşürdü, sonra çıkışa doğru geriledi, dirseğini masaya çarptı ve çıkıp gitti.

İri iri kar yağıyordu, yılbaşı karı.

Bütün gece derginin başından kalkmadan, romanın çeşitli yerlerini nasıl yeniden okuduğumu anlatmaya gerek yok. Yer yer romanı beğenmem, sonra hemen beğenmemem ilginçti. Sabaha doğru romandan dehşete düşmüş haldeydim.

Ertesi gün olanlar aklımda. Sabahleyin ustalıkla soyduğum arkadaşım geldi, ona romanın bir kopyasını hediye ettim, akşam da önemli bir olay için bir yazar grubu tarafından düzenlenmiş akşam toplantısına katıldım: Ünlü edebiyatçı İzmail Aleksandroviç Bondarevski yurtdışından başarılı bir şekilde dönmüştü. Çin yolculuğundan dönmüş, bir başka ünlü edebiyatçı olan Yegor Agapenov'un da onurlandırılması teklifiyle tören büyümüştü.

Büyük bir heyecanla giyinip gittim akşam toplantısına. Öyle ya da böyle içine girdiğim bu dünya benim için yeniydi. Bu dünya önümde, hem de en iyi yönüyle açılabilirdi –toplantıda edebiyatın başlıca temsilcileri, onun bütün renkleri olacaktı.

Gerçekten de toplantıya girdiğim zaman, mutlu bir coşku yaşadım.

Gözüme ilişen ilk kişi, önceki akşam yüzünü bir çiviyle yaralayan genç adam oldu. Onu tanıdım, hem de kafası sargı beziyle sarılı olduğu halde.

Beni görünce bir akrabasını görmüş gibi sevindi ve uzun süre elimi sıkıp bütün geceyi romanımı okuyarak geçirdiğini, romanı beğendiğini söyledi.

"Ben de bütün gece okudum," dedim ona, "ama beğenmiyorum artık."

Sıcak bir şekilde sohbet ettik, bu arada genç adam bana jöleli mersinbalığı çıkacağını söyledi, çok neşeli ve heyecanlıydı.

Çevreme bakındım – yeni bir dünya beni içine alıyordu ve bu dünyayı sevmiştim. Ev büyüktü, masa yirmi beş farklı çeşit yiyecekle kaplıydı; kristaller alev alev ışıldıyordu; hatta siyah havyar bile kıvılcım saçıyordu; yeşil taze salatalıklar birtakım piknikleri hatırlatıyor, nedense şöhret ve başka şeylerle ilgili budalaca-neşeli fikirler doğuruyordu. O sırada beni ünlü yazar Lesosekov ve kısa roman yazarı Tunski'yle tanıştırdılar. Az kadın vardı, ama yine de vardı.

Likospastov sudan daha sessiz, otlardan daha dingin biriydi ve o sırada onun diğerlerinden daha düşük bir mevkide olduğunu, Agapenov ya da İzmail Aleksandroviç bir yana, kumral kıvırcık saçlı Lesossekov'la bile kıyaslanamayacağını hissettim.

Likospastov yanıma geldi, selamlaştık.

"İyi mi," diye iç çekti nedense Likospastov, "tebrik ederim. Cam gönülden tebrik ederim. Açıkça söyleyeyim, kurnazsın kardeşim. Eline romanının yayımlanamayacağını, imkânsız olduğunu söyleyen belgeyi verdiler. Rudolfi'yi nasıl buldun, aklım almıyor. Ama şimdiden söyleyeyim, yükseleceksin! Oysa dışarıdan bakınca sessiz sakin birisin... Ama bu sessizlikte..."

O sırada Likospastov'un tebriki, girişten gelen büyük bir zil sesiyle kesildi ve ev sahibi rolünü yerine getiren eleştirmen Konkin (olay onun evinde geçiyordu) haykırdı:

"O geldi!"

Gerçekten de gelen İzmail Aleksandroviç'ti. Holde çınıltılı bir ses duyuldu, sonra öpüşme sesleri geldi ve salona orta

boylu, selüloit bir ceket ve yelek giymiş bir adam girdi. Adam çekingendi, sessizdi, kibardı ve elinde nedense hole bırakmadığı, kadife kuşaklı, üzerinde yurttaş kokardının tozlu yuvarlak bir iz bıraktığı bir kasket vardı.

"Hoppala, bir karışıklık olmalı..." diye düşündüm gelen adamın görünüşüyle holden gelen sağlam kahkaha ve "heyecan" dalgası bağdaşmadığı için.

Bir karışıklık vardı gerçekten. Gelen adamın arkasından, salona uzun boylu ve iri yapılı, açık renkli, bakımlı kıvırcık sakalı kıvırcık saçlarına doğru uzanan yakışıklı bir adam girdi, Konkin de kolunu onun beline dolamıştı.

Bu toplantıya katılan, Rudolfi'nin hızla yükselmekte olduğunu fısıldadığı yazar Fialkov harika bir şekilde giyinmişti (genel olarak herkes çok iyi giyinmişti), ama Fialkov'un giydikleri İzmail Aleksandroviç'in giydiklerinin yanında sönük kalıyordu. Kaliteli malzeme ve birinci sınıf bir Paris terzisinin elinden çıkma takım elbise İzmail Aleksandroviç'in yapılı ama biraz şişman bedenine oturmuştu. Kolalı gömlek, cilalı ayakkabılar, ametist yaka düğmeleri. Temiz, beyaz, rahat neşeli, kibardı İzmail Aleksandroviç. Dişleri ışıl ışıldı ve ziyafet masasına bir baktıktan sonra şöyle haykırdı:

"Ah! Şeytanlar!"

Ve bir anda kahkahalar, alkışlar patlak verdi, öpüşmeler duyuldu. İzmail Aleksandroviç birileriyle tokalaştı, birileriyle yanaktan öpüştü, birine şakacıktan sırtını döndü, sanki ışıktan rahatsız olmuş gibi beyaz eliyle yüzünü örttü ve bu arada kikirdedi.

Beni de herhalde başka biri sanarak üç kez öptü, bu arada İzmail Aleksandroviç'ten konyak, kolonya, puro kokusu yükseliyordu.

"Baklajanov!" diye haykırdı İzmail Aleksandroviç ilk geleni göstererek. "Tanıştırayım. Baklajanov, dostum."

Baklajanov acı dolu bir gülüşle gülümsedi ve büyük, yabancı bir topluluk içinde utandığı için, elinde bir elektrik lambası tutan, çikolata renkli bir gençkız heykelinin üzerine bıraktı kasketini.

"Onu da yanımda getirdim!" diye devam etti İzmail Aleksandroviç. "Evde oturması boşuna. Tanıştırayım – çok küçük ama büyük bir alim. Unutmayın bu sözlerimi, bir yıl geçmeden hepimizi parmağında oynatacak! Seni şeytan, neden kasketini kızcağıza giydirdin? Baklajanov?"

Baklajanov utançtan kıpkırmızı olmuştu ve bir şeyler söylemeye çalıştı ama yapamadı çünkü bir yer paylaşma girdabı oluştu ve girdabın ortasında yağlı bir ***kolebyaka**** belirip kayboldu.

Bir anda şölen dostça, neşeli, keyifli bir havaya büründü.

"Düğmeler açılsın!" diyen sesi duyuldu İzmail Aleksandroviç'in. "Bir tek seninle benim düğmelerimiz açık olursa olur mu Baklajanov!"

Kristal çınıltısı okşadı kulakları, sanki avizeyi bir rüzgâr sallamış gibi oldu. Üçüncü kadehten sonra bütün bakışlar İzmail Aleksandroviç'e çevrildi. Ricalar yükseldi:

"Paris'i anlatın! Paris'i anlatın!"

"Ne bileyim, örneğin otomobil sergisi vardı," diye başladı anlatmaya İzmail Aleksandroviç, "açılışta her şey dört dörtlüktü, bakanlar, gazeteciler, konuşmalar yapıldı... gazeteciler arasında şu düzenbaz da vardı, Kondyukov Saşka... Neyse, Eransızlar bir şeyler söylediler tabii... kısa kısa bir şeyler. Tabii, şampanya vardı. Yalnız bir ara... Kondyukov'un yanakları şişti, şişti ve bir anda içinde ne varsa boşaltıverdi! Orada da bir sürü hanım var, bakanlar var! Fakat o orospu çocuğu... Ne oldu ona öyle hâlâ anlamış değilim! Korkunç bir skandaldı!

---

* Balıklı bir börek çeşidi. (ç.n.)

Bakanlar tabii hiçbir şey görmemiş gibi yaptılar ama fark etmemiş olmalarına imkân yok... Fraklar, şapkalar, pantolonlar en az 1000 frank eder. Hepsi rezil oldu... Neyse, götürdüler onu, su içirip gönderdiler..."

"Başka! Başka!" diye bağırdılar masadan.

O sırada beyaz önlüklü bir garson mersinbalığını getirdi. Çınıltılar arttı, sesler yükseldi. Ama ben Paris hakkında bir şeyler duymak için can atıyordum ve çınıltılar, uğultular ve ünlemler arasında İzmail Aleksandroviç'in hikâyelerini yakalamaya çalıştım.

"Baklajanov! Neden yemiyorsun?"

"Devam edin! Lütfen!" diye bağırdı genç bir adam alkışlayarak.

"Sonra ne oldu?"

"Champs-Elysees'deki bu düzenbazlar burun buruna geldiler sonra... Ne manzaraydı! Haydut Kektin yumruğunu suratına nasıl indirdiğini anlayamadı bile!"

"Vay, vay, vay!"

"Ya... Baklajanov! Uyuma şeytan! Vay canına, sırf heyecandan, tam bir nevrasteniktir kendisi, bir haltlar yedi, o sırada hiç tanımadığı bir kadının şapkasını düşürdü..."

"Champs-Elysees'de mi!"

"Akla hayale gelir mi! Yaptı işte! Kadının şapkası da en az 3000 frank falan! Tabii, oradakilerden biri de suratına indirdi bastonunu... Dehşet bir skandal!"

Bu sırada bir şey patladı ve sarı Abrau önümdeki ince kadehe dökülmeye başladı... İzmail Aleksandroviç'in sağlığına içtiğimizi hatırlıyorum.

Sonra yine Paris'te olanları dinledim.

"Hiç utanmadan ona şöyle dedi: 'Kaça olur?' Ve o... düdüzenbaz! (İzmail Aleksandroviç gözlerini kıstı.) '80,' dedi, '80 bin!' Diğeri de ona yanıt olarak: 'Buyrun!' dedi ve cebinden çıkarıp bıçağı sapladı ona."

"Grand Opera'da mı?"

"İnanır mısınız! Bula bula Grand Opera'yı bulmuş! O sırada ikinci sırada iki bakan vardı."

"Hadi ya, orada mı? Ne oldu peki?" diye sordu kahkaha atarak birisi.

"Anasına sövdü, tabii!"

"Vay canına!"

"Neyse, ikisini de alıp götürdüler, orada hemen hallediyorlar sorunu..."

Şölen iyice kalabalıklaştı. Duman masanın üstünü kaplamış, çökmüştü. Ayaklarımın altında yumuşak ve kaygan bir şeyler hissettim ve eğilince onun bir somon balığı parçası olduğunu gördüm, oraya nasıl gelmişti, belli değildi. İzmail Aleksandroviç'in sözleri kahkahalarla boğuluyordu ve diğer etkileyici Paris hikâyelerini duyamıyordum.

Yurtdışındaki hayatın tuhaflıkları üzerine ne düşünmem gerektiğini bulmaya çabalarken, kapı zili Egor Aganepov'un geldiğini ilan etti. Ortalık iyice karman çormandı. Yan odadan piyano sesleri geliyordu, birisi sessiz sedasız fokstrot çalıyordu ve bir kadını tutup kendine çeken genç adamın alkışladığını gördüm.

Egor Agapenov cesurca girdi, coşkuyla girdi ve peşinden ufak tefek, sıska, sarımtırak, kara çerçeveli gözlük takmış bir Çinli girdi. Çinlinin arkasında Vasiliy Petroviç adlı sarı giysili ve gür sakallı bir adam vardı.

"İzmail burada mı?" diye bağırdı Egor ve İzmail Aleksandroviç'e doğru yürüdü.

Diğeri de mutlu bir kahkaha atıp haykırdı:

"Vay! Egor!" diyerek sakalını Agapenov'un omzuna yasladı. Çinli kibarca gülümsedi herkese ama ses çıkarmadı, daha sonra da hiç ses çıkarmadı.

"Benim dostum olan Çinliyle tanışın!" diye bağırdı Egor, İzmail Aleksandroviç'le öpüştükten sonra.

Ama sonra gürültü, kargaşa iyice arttı. Halı olan odada, halı yüzünden çok rahat olmasa da dans ettiklerini hatırlıyorum. Yazı masasında bir fincan kahve vardı. Vasiliy Petroviç konyak içiyordu. Baklajanov'u koltukta uyurken gördüm. Yoğun bir şekilde sigara içiliyordu. Eve gerçekten dönme vaktinin geldiğini hissettim.

Ve hiç beklenmedik bir şekilde kendimi Agapennov'la konuşurken buldum. Bu olay sabahın üçüne doğru yaşandığı için, biraz huzursuz bir havası olduğunu fark ettim. Biriyle bir şey hakkında konuşmaya başlamıştı, fakat hatırladığım kadarıyla, o duman bulutunun ortasında sürekli olumsuz yanıtlar alıyordu. Yazı masasının başındaki koltuğa gömülmüş kahve içiyor, niye bunaldığımı ve Paris'in neden birdenbire sıkıcı görünmeye başladığını, oraya neden artık gitmek istemediğimi anlamaya çalışıyordum.

O sırada yuvarlak gözlüklü iri bir surat üzerime eğildi. Agapenov'du bu.

"Maksudov mu?" diye sordu.

"Evet."

"Bahsinizi duydum, duydum," dedi Agapenov. "Rudolfi söyledi. Bir roman yayımlamışsınız, öyle mi?"

"Evet."

"Sağlam bir romanmış diyorlar. Ah, Maksudov!" diye fısıldadı birdenbire Agapenov göz kırparak. "Şu adama bir baksanıza... Görüyor musunuz?"

"Sakallı olan mı?"

"O, o, kayınbiraderim."

"Yazar mı?" diye sordum, endişeyle kibarlık arası bir gülümsemeyle konyak içen Vasiliy Petroviç'i süzerek.

"Hayır! Tetyuşa'da bir kooperatifçi... Maksudov, hiç vakit kaybetmeyin," diye fısıldadı Agapenov, "yoksa pişman olursunuz. Etkileyici bir tiptir! Sizin işleriniz için vazgeçilmez biri-

dir o. Siz ondan bir gecede onlarca hikâye çıkarırsınız ve her biri kâr getirir. Bronz çağından kalma bir ihtiyozor! Sarsıcı hikâyeler anlatıyor! Tetyuşa'da neler gördüğünü hayal bile edemezsiniz. Yakalayın onu, yoksa başkası kapıp mahveder."

Kendisinden bahsedildiğini hisseden Vasiliy Petroviç daha da endişeli gülümseyerek içmeye devam etti.

"Hatta en iyisi... bir fikrim var!" dedi hırıldayarak Agapenov. "Ben sizi tanıştırayım... Bekâr mısınız?" diye sordu kaygıyla Agapenov.

"Bekârım," dedim, gözlerimi Agapenov'a dikerek.

Mutlulukla kaplandı Agapenov'un yüzü.

"Harika! Tanışın ve onu geceyi sizde geçirmeye davet edin! Ne fikir ama! Divan falan var mı sizde? Divanda uyur, başka hiçbir şey gerekmez. İki gün sonra da çekip gider."

Şaşkınlıktan tek bir söz çıktı ağzımdan:

"Bir divanım var..."

"Geniş mi?" diye sordu Agapenov kaygıyla.

Ama bu sırada biraz kendime gelmiştim. Tam zamanında olmuştu bu, çünkü Vasiliy Petroviç açıkça tanışmak istediğini belli ederek kıpırdanmaya başlamıştı, Agapenov da koluma girmişti.

"Affedersiniz," dedim, "ne yazık ki onu almama imkân yok. Başkasının dairesinde paravanla bölünmüş bir odada yaşıyorum, paravanın arkasında ev sahibinin çocukları yatıyor (onların da kızıl olduğunu söyleyecektim, sonra bunun abartılı bir yalan olduğunu düşündüm, ama yine de söyledim)... üstelik kızıla yakalanmışlar."

"Vasiliy!" diye bağırdı Agapenov, "Kızıl geçirmiş miydin sen?"

Hayatım boyunca birkaç kez bana "entelektüel" sözcüğüyle seslenildiğini duyma fırsatım oldu. Tartışmayacağım, kim bilir, belki de bu hüzünlü sıfatı hak ediyordum. Ama o

sırada yine de gücümü topladım ve Vasiliy Petroviç acıklı bir gülümsemeyle "Eve..." demeden önce Agapenov'a şöyle demeyi başardım:

"Onu almayı kesin olarak reddediyorum. Yapamam."

"Hiçbir şekilde mi?" diye fısıldadı hafifçe Agapenov. "Hiç mi?"

"Yapamam."

Agapenov başını indirdi, dudaklarını ısırdı.

"Fakat, affedersiniz, size mi geldi? Nerede kalıyor?"

"Evet, bende kalıyor lanet olasıca," dedi kederle Agapenov.

"Peki, öy..."

"Kaynanam kız kardeşimle geldi bugün, yani, tatlı biridir, ama şuradaki o Çinli de var... Şeytan getirdi bunları," diye ekledi birden Agapenov, "kayınbiraderiminkileri. Tetyuşa'dan çıkmamaları lazım..."

Sonra Agapenov yanımdan uzaklaştı.

Belli belirsiz bir kaygı nedensizce içimi kapladı ve Konkin dışında kimseyle vedalaşmadan çıktım daireden.

6. Bölüm
Felaket

Evet, bu bölüm ne yazık ki çok kısa olacak. Şafak vakti sırtımın ürperdiğini hissettim. Sonra bir daha oldu. İki büklüm olup başıma kadar yorganın altına girdim, rahatladım, ama bir anlığına. Birden sıcak oldu. Sonra yine soğuk, hem de dişlerimi takırdatacak kadar. Derecem vardı. 38,8 gösterdi. Anlaşılan hastalanmıştım. Sabaha kadar uyumaya çalıştım ve şu vakte dek bu sabahı hiç hatırlamıyorum. Tek hatırladığım, gözlerimi kapatıyorum ve üzerime gözlüklü bir surat eğilip, "Al," diye vızıldıyor, ben de tek bir şey tekrarlıyorum: "Hayır, almayacağım." Vasiliy Petroviç'i ya rüyamda görüyordum ya gerçekten odamda bulunuyordu; bu arada dehşet, onun kendine konyak doldurması, benim de içmemle son buldu. Paris kesinlikle dayanılmaz bir yerdi. Grand Opera, orada da birisi nah çekiyor. Hazırlanıyor, çekiyor, saklıyor yine. Hazırlanıyor, çekiyor.

"Gerçeği söylemek istiyorum," diye mırıldandım yırtık pis storun arkasından gün ışığı sızmaya başlarken, "bütün gerçeği. Dün yeni bir dünya gördüm ve bu dünya bana karşıydı. Ona gitmeyeceğim. O yabancı bir dünya. İğrenç bir dünya! Bunu tam bir sır olarak saklamalı, şşşt!"

Dudaklarım sıradışı bir hızla kuruyordu. Ben, kim bilir neden, yanıma bir kitapla dergi koymuştum; okumak için

herhalde. Ama hiçbir şey okumadım. Dereceyi bir kez daha koymak istedim, ama koymadım. Derece yanımdaki sandalyede duruyordu, nedense onun peşinden bir yere gitmeliydim. Sonra iyice unuttum. *Vapurdan Haberler*'den komşumun yüzünü hatırlıyordum ama doktorun yüzü belli belirsizdi. Kısacası grip oldum. Birkaç gün ateş içinde yattım, sonra ateşim düştü. Champs-Elysees'yi görmeyi bıraktım, kimse şapkaya tükürmez oldu ve Paris yüz kilometre uzanmıyordu artık.

Bir şeyler yemek istiyordum ve iyi kalpli komşum, ustabaşının eşi bana et suyu kaynattı. Sapı kırık bir fincandan içtim et suyunu, kendi eserimi okumaya çalıştım ama on satır okuyup vazgeçtim bu uğraştan.

Böyle geçen on iki günden sonra iyileştim. Rudolfi'nin beni ziyaret etmemesine şaşırmıştım, oysa bana gelmesini isteyen bir mektup yazmıştım ona.

On ikinci gün evden çıktım, "Tıbbi Malzeme Bürosu"na gittim ve kapıda kocaman bir kilitle karşılaştım. O zaman tramvaya binip uzun süre yolculuk ettim, güçsüzlükten demire tutunup donmuş cama üfledim. Rudolfi'nin yaşadığı yere vardım. Zili çaldım. Açmadılar. Bir kez daha çaldım. Bir ihtiyar açtı ve tiksintiyle baktı bana.

"Rudolfi evde mi?"

Gece terliklerinin burnuna baktı ihtiyar ve şöyle dedi:

"Evde yok."

Nereye gitti, ne zaman gelecek şeklindeki sorularıma, hatta "Büro"da neden kilit asılı gibi saçma soruma bile bir şeyler mırıldandı ihtiyar, benim kim olduğumu sordu. Her şeyi açıkladım, hatta romanı bile anlattım. O zaman ihtiyar şöyle dedi:

"Geçen hafta Amerika'ya gitti."

Rudolfi'nin nereye ve neden gittiğini biliyorsam, canım çıksın.

Dergi nereye gitti, "Büro"ya ne oldu, Amerika nereden çıktı, nasıl gitti, öğrenemedim ve hiç öğrenemeyeceğim. Bu ihtiyar kimdi, şeytan bilir!

Grip sonrası güçsüzlükten, yorgun beynimden, bütün bunları rüyada görüp görmediğimi de düşünüyordum – yani Rudolfi'nin kendisini de, yayımlanmamış romanı da, Champs-Elysees'yi de, Vasiliy Petroviç'i de, çiviyle karıştırılan kulağı da. Ama eve gelince odamda dokuz mavi dergi buldum. Roman yayımlanmıştı. Vardı. İşte oradaydı.

Yayımlanan dergide ne yazık ki kimseyi tanımıyordum. Rudolfi'yi sorabileceğim kimse yoktu.

"Büro"ya bir kez daha gittim, orada artık büro falan olmadığına emin oldum, damalı örtüyle kaplanmış masalarla dolu bir kafeterya vardı.

Hayır, açıklasanıza bana, yüzlerce dergi nereye gitti? Nerede bunlar?

Roman ve Rudolfi'yle yaşadıklarım kadar anlaşılmaz bir olay hiç gelmemişti başıma.

7. Bölüm

Böyle olaylarda en akıllıca iş Rudolfi'yi de, onunla birlikte kaybolan dergileri de unutmaktı. Ben de öyle yaptım.

Fakat bu beni yaşamaya devam etmek gibi ağır bir sorumluluktan kurtarmadı. Geçmişimi gözden geçirdim.

"Tamam," dedim kendi kendime, mart tipisi sırasında gaz lambasının başında otururken. "Şu dünyalarda yaşadım."

Birinci dünya: Üniversite laboratuvarı, içinde havalandırma dolabı ve tüp üzerinde balonlar hatırlıyorum. Bu dünyayı içsavaş sırasında terk ettim. Uçarılık edip etmediğimi tartışmayacağım. İnanılmaz olaylardan sonra (Niye inanılmaz olsun? İçsavaş sırasında inanılmaz olaylar yaşamayan kim var ki?), kısacası, bundan sonra *Vapurdan Haberler*'e gittim. Ne sebeple? Gizlemeyelim. Yazar olmayı hayal ediyordum. Peki ne diye? *Vapurdan Haberler* dünyasını da terk ettim. İşin aslı, önümde bir dünya açılmış, ben de içine girmiştim ve işte bana bu dünyayı katlanılmaz gösteren şu olay olmuştu. Paris'i düşündüğüm anda bana bir kramp giriyor, donup kalıyorum. Üstüne üstlük bir de şu şeytan Vasiliy Petroviç var! Otursaymış ya Tetyuşa'da! İzmail Aleksandroviç de o kadar yeteneklidir ama yine de Paris'te çok iğrençti. Öyleyse bir boşluğa düşmüş olmalıyım? Öyle olmalı.

İyi de ne var, otur bir roman daha yaz, bir kere yapmışsın bu işi, akşam toplantılarına gitmesen de olur. Ama sorun ak-

şam toplantılarında değil, bu ikinci romanda. Romanda neden bahsedeceğim? İnsanlığa ne vaaz edeceğim? İşte bütün sorun bu.

Neyse, roman. İşi olduğu gibi kabul edelim. Onu kimse okumamıştı. Okuyamazdı, çünkü Rudolfi kaybolmuş, dergiyi dağıtmayı da başaramamıştı. Bir kopyasını verdiğim arkadaşım, o da okumamıştı. Emin olun.

Evet, neyse: Eminim ki bu satırları okuyanların çoğu bana entelektüel ve sinir hastası diyecek. İlkine karşı çıkamam ama ikincisi konusunda şimdiden uyarayım, bu tam bir yanılgı olur. Bende sinir hastalığının gölgesi bile yok. Bu hastalıktan söz açmadan önce, İzmail Aleksandroviç'in hikâyelerini bir dinlemek lazım. Ama bu başka bir zamana kalsın. Öncelikle yaşamak lazım, bunun için de para kazanmak lazım.

Böylece, mart gevezeliğini bir yana bırakıp iş aramaya çıktım. O sırada yaşam beni altüst edip asi bir çocuk gibi alıp *Vapurdan Haberler*'e götürdü. Katibe bir roman yazdığımı söyledim. Bundan etkilenmedi. Uzun pazarlıktan sonra, ayda dört makale yazmak üzere anlaştım. Bunun karşılığında da yasaya uygun ücreti alacaktım. Böylece, belli bir maddi temel belirmiş oldu. Plan bu makaleleri olabildiğince çabuk çıkarmak ve geceleri yine yazmak oldu.

Planın ilk kısmını gerçekleştirdim ama ikinci kısmına şeytan el attı. Öncelikle kitapçılara gidip çağdaşlarımın eserlerini satın aldım. Ne hakkında yazdıklarını, nasıl yazdıklarını, bu zanaatın büyülü sırrının ne olduğunu öğrenmek istiyordum.

Alırken parama acımadım, en iyilerini, piyasaya yeni çıkanları aldım. İlk aklıma gelen İzmail Aleksandroviç'in eserleri, Agapenov'un kitabı, Lesosekov'un iki kitabı, Flavian Fialkov'un iki öykü derlemesi ve bu tip kitaplar oldu. İlk görev olarak elbette İzmail Aleksandroviç'i belirlemiştim. Kapağına bakar bakmaz tatsız bir his kapladı içimi. Kitap

Paris Parçaları adını taşıyordu. İlk parçadan son parçaya kadar hepsi tanıdık geldi bana. Otomobil sergisinde kusan lanet olası Kondyukov'u ve Champs-Elyssess'de kavga eden iki adamı (birisinin Pomadkin, diğerinin de Şerstyanikov olduğu anlaşılıyordu) ve Grand Opera'da nah çekerek skandal yaratan adamı tanıdım. İzmail Aleksandroviç, hakkını yememek lazım, alışılmadık bir parlaklıkla yazıyordu ve Paris konusunda bana belli bir dehşet hissi vermeyi başarmıştı.

Agapenov da, anlaşılan, o akşam toplantısından sonra geçen zamanda, *Tetyuşki Homeosis* adlı bir kitap çıkarmayı başarmıştı. Vasiliy Petroviç'in geceyi herhangi bir yerde geçiremediğini, evsiz kayınbirader hikâyesini kullanmaya çalışan Agapenov'da kaldığını tahmin etmek güç değildi. Kesinlikle anlaşılmaz bir sözcük olan "homeosis" dışında her şeyi anlamak mümkündü.

Lesosekov'un *Kuğular* adlı romanını okumaya iki kez başladım, iki kez kırk beşinci sayfaya kadar okudum ve yine en baştan okumaya başladım, çünkü başta ne olduğunu unuttum. Beni ciddi şekilde ürküttü bu. Tatsız bir şeyler oluyordu kafamda – ciddi şeyleri ya hâlâ anlayamıyordum ya da anlayamaz hale gelmiştim. Ben de Lesosekov'u bir kenara bırakıp Flavian'a, hatta Likospastov'a başladım ve bu sonuncuyla tam bir sürpriz yaşadım. Bir gazeteciyi anlatan hikâyeyi okurken (hikâyenin adı "Siparişe Göre Kiracı"ydı), yayı fırlamış divanı, masadaki ıslaklığı tanıdım... Başka deyişle, hikâyede anlatılan kişi... bendim!

Aynı pantolon, omuzlara doğru çekik kafa ve kurt gözleri... Yani, tek kelimeyle ben! Ama hayatımda aziz olan her şey adına yemin ederim, haksız bir şekilde tasvir edilmiştim. Ben kesinlikle sinsi, açgözlü, kurnaz, yalancı, kariyer meraklısı değilim ve hikâyede anlatılan şeyleri asla söylemedim! Likospastov'un hikâyesini okuduğum zaman hissettiğim ke-

der tarifsizdi; yine de kendime dışarıdan daha dikkatle bakmaya karar verdim ve bu karar için Likospastov'a çok şey borçluyum.

Fakat kederim ve kendi kusurlarıma dair düşüncelerim, benim en iyi yazarların kitaplarından hiçbir şey alamamış olduğumu, deyim yerindeyse, bir yol bulamamış, önümde bir ışık görememiş olduğumu ve hepsinin beni sıktığını dehşetle kavramamın yanında önemsiz kalırdı. Kalbimi boğucu bir düşünce, aslında benden bir yazar çıkmayacağı düşüncesi kurt gibi kemirmeye başladı. O sırada daha da korkunç bir düşünce saplandı aklıma... Peki böyle, Likospastov gibileri nasıl çıkıyor? Cesaretlenerek başka şeyler de geldi dilime: Hatta Agapenov gibi birisi nasıl oluyor? Homeosis? Nedir bu homeosis? Peki kafirler de nereden çıktı? Bütün bunlar saçmalık, emin olun!

Makale yazmadığım zamanlar divanda uzun uzun yattım, dengesiz duran etajerin, masanın üzerine ve her tarafa yığılan kitapları okudum. Kendi eserlerime de şöyle davrandım: Kalan on kopyayı ve elyazmasını masanın çekmecesine koydum, anahtarla kilitledim ve onlara hayatım boyunca bir daha dönmemeye karar verdim.

Bir keresinde bir tipi uyandırdı beni. Mart tipiyle geçiyordu ve sonunda yağmura dönüşse de fırtına çıkıyordu. Ve yine, o zamanki gibi, gözyaşlarıyla uyanmıştım! Ne zayıflık, ah, ne zayıflık! Ve yine aynı insanlar, yine uzak şehir, bir piyanonun yanı, silah sesleri ve kara yuvarlanan biri.

Bu insanlar rüyalarda doğuyordu, rüyalardan çıkıyordu ve kalıcı bir şekilde benim hücreme yerleşiyorlardı. Onlardan uzaklaşmanın imkânı yoktu besbelli. Ama onlarla ne yapılabilirdi?

Önceleri onlarla sadece sohbet ediyordum; bu arada romanın bir kopyasını çekmeceden çıkardım. Akşamları, beyaz

sayfadan renkli bir şeyler çıkıyormuş gibi gelmeye başladı bana. Dikkatle bakıp gözlerimi ovuşturunca bunun bir resim olduğundan emin oldum. Hatta bu resim düz değildi, üç boyutluydu. Bir kutu gibiydi ve içinde satırlar canlanıyordu: Işık yanıyor ve içinde romanda anlatılan figürler geziniyordu. Ah, ne muhteşem bir oyundu bu; kedinin artık hayatta olmamasına ve küçük odamdaki sayfanın üzerinde insanların nasıl hareket ettiğini kimseye gösterememeye bir kez bile üzülmedim. Hayvanın pençesini uzatıp sayfayı tırmalayacağına emindim. Kedinin gözünün nasıl merakla ışıldayacağını, pençesinin harfleri nasıl tırmalayacağını hayal edebiliyorum!

Zaman geçtikçe kitaptaki odadan sesler gelmeye başladı. Bir piyanonun sesini açık seçik duyabiliyordum. Doğru, böyle bir şeyi birine söyleyecek olsam, bana hemen bir doktora görünmemi tavsiye ederdi. Alt katta biri piyano çalıyor, der ve hatta, muhtemelen, ne çaldığını bile söylerlerdi. Ama bu söylenenlere kulak asmazdım. Hayır, hayır! Piyanoyu benim masamın üzerinde çalıyorlar, tuşların dingin tınısı burada duyuluyor. Ama bu da yetmedi. Ev sessizleşip de aşağıdan da hemen hiçbir ses gelmediği sırada, tipinin içinden yükselen hüzünlü ve kızgın bir mızıka sesini duyuyorum, mızıkaya öfkeli ve kederli bir ses de eşlik ediyor, sızlanıyor, sızlanıyor. Ama hayır, bu alt kattan gelmiyor! Neden sönmüş odanın ışığı, neden sayfaların üzerine Dinyeper üzerindeki kış gecesi çökmüş, neden at suratları beliriyor, atların üzerinde de kalpak giymiş insan yüzleri var? Ve keskin kılıçları görüyorum, ruha işkence eden bir ıslık sesi duyuyorum.

İşte nefes nefese koşuyor bir adam. Sigara dumanının içinde onu takip ediyorum, görmeye çalışıyorum ve görüyorum: Peşinde bir adam belirdi, ateş etti, o da ah, diye bağırarak, sanki sivri bir bıçak göğsüne saplanmış gibi düştü. Kıpırdamadan yatıyor ve kafasından akanlar kara bir havuz oluşturuyor.

Yukarılarda ay var, uzaklarda tek sıra halinde uzanıyor bir köyün hüzünlü, kırmızı alevleri.

Hayatım boyunca bu oyunu oynayabilir, sayfaya bakabilirdim... Ama bu figürleri nasıl yakalayacağım? Bir daha başka bir yere kaçmasınlar diye?

Bir gece bu büyülü odayı yazmaya karar verdim. Onu nasıl yazmalı?

Çok basit. Ne görüyorsan yaz, görmediğini yazmaya gerek yok. İşte: Sahne aydınlanıyor, sahne renkleniyor. Hoşuma gidiyor mu? Çok. Öyleyse yazıyorum: sahne bir. Geceyi görüyorum, lamba yanıyor. Abajurun saçağı. Piyanonun üzerindeki notalar açık duruyor. *Faust* çalıyorlar. Birden *Faust* kesiliyor, ama gitar çalmaya başlıyor. Kim çalıyor? İşte elinde gitarla kapıdan içeri bir adam giriyor. Şarkı söylediğini duyuyorum. Şarkı söylüyor, diye yazıyorum.

Ama bu, muhteşem bir oyunmuş meğer! Akşam toplantılarına gitmeye gerek yok, tiyatroya gitmeye de gerek yok.

Üç geceyi ilk sahneyle oynayarak geçirdim ve üçüncü gecenin sonunda bir piyes yarattığımı anladım.

Nisan ayında, avludan kar kalktığı zaman, ilk sahne hazırdı. Kahramanlarım canlanmıştı, geziniyor, konuşuyorlardı.

İlçin'in mektubu da nisan ayının sonunda geldi.

Ve şimdi, okur romanın tarihini öğrendiğine göre, İlçin'le karşılaştığım ânı anlatmaya devam edebilirim.

8. Bölüm
Altın At

"Evet," diye tekrarladı kurnaz ve gizemli bir şekilde gözlerini kırpıştıran İlçin, "romanınızı okudum."

Karşımda bir an titrek bir şekilde görünür olan, bir an kararan adama gözlerimi iri iri açmış bakıyordum. Pencerenin dışında sular seller akıyordu. Hayatımda ilk kez bir okur görüyordum.

"Bunu nasıl başardınız? Demek istediğim... Kitap..." Romanı kastediyordum.

"Grişa Ayvazovski'yi tanıyor musunuz?"

"Hayır."

İlçin kaşlarını kaldırdı, şaşırmıştı.

"Dostlar Topluluğu'nun edebiyat kısmındadır Grişa."

"Bu hangi topluluk?"

İlçin o kadar şaşırmıştı ki beni görebilmek için bir şimşek çakmasını bekledi.

Şimşek çakıp karanlık geri geldikten sonra, İlçin devam etti:

"Topluluk, yani tiyatroyu kastediyorum. Hiç gitmediniz mi?"

"Hiç tiyatroya gitmedim. Yani, nasıl diyeyim, Moskova'ya yeni geldim."

Fırtınanın şiddeti hafifledi ve günışığı geri gelmeye başladı. İlçin'de neşeli bir şaşkınlık uyandırdığımı gördüm.

"Grişa çok heyecanlanmış," dedi nedense gizemli bir tavırla İlçin. "Sonra kitabı bana verdi. Enfes bir roman."

Böyle durumlarda ne yapacağımı bilemediğimden, İlçin'e eğilerek selam verdim.

"Biliyor musunuz, ne geldi aklıma," diye fısıldadı İlçin, sol gözünü gizemli bir şekilde kırparak, "bu romandan bir piyes yapmanız gerekiyor!"

"Kadere bak!" diye düşünüp şöyle dedim:

"Biliyor musunuz, ben de tam böyle bir şey yazmaya başlamıştım."

İlçin o kadar şaşırdı ki sağ eliyle sol kulağını kaşıdı, hatta gözlerini alabildiğince kıstı. Anlaşılan önce böyle bir tesadüfe inanamamıştı ama kendini topladı.

"Harika, harika! Hiç tereddüt etmeden devam edin, bir an bile durmayın. Mişa Panina'yı biliyor musunuz?"

"Hayır."

"Bizim edebiyat kısmının amiridir."

"Ha."

Sonra İlçin dergide romanın sadece üçte birinin yayımlanmış olduğunu, ama sonuna kadar neler olduğunu bilmenin lüzumlu olduğunu göz önünde tutarak, devamının elyazmasını ona, Mişa'ya, ayrıca Evlampiya Petrovna'ya okutmam gerektiğini söyledi ve artık deneyimli olduğu için, bahsettiği kadını tanıyıp tanımadığımı sormadı, onun bir rejisör olduğunu açıkladı.

İlçin'in bütün projeleri bende büyük hayret uyandırıyordu.

Bu arada fısıldayarak şöyle dedi:

"Siz piyesi yazarsınız, biz de onu sahneleriz. Harika bir şey olur! Ne dersiniz?"

Göğsüm gururla kabardı, fırtına yüzünden birtakım önsezilerle sarhoş olmuştum. İlçin devam etti:

"Üstelik şeytanla şaka yapılmaz, kim bilir, bir bakarsınız ihtiyar kalkıp gelir, işe bizzat el atar... Ne dersiniz?"

Benim ihtiyarı da tanımadığımı öğrenince kendini tutamayıp başını salladı, gözlerinde de "Amma yabaniymiş bu da!" diyen bir ifade belirdi.

"İvan Vasilyeviç!" diye fısıldadı. "İvan Vasilyeviç! Nasıl olur? Onu tanımıyor musunuz? Nezavisimiy'in başında onun olduğunu bilmiyor musunuz?" diyerek ekledi: "Vay, vay!"

Kafamda her şey dönüyordu; en önemlisi de çevremde dönen dünyanın beni bir şekilde heyecanlandırıyor olmasıydı. Sanki eski hayallerinde bunu görmüştüm ve yaşıyordum şimdi de.

İlçin'le birlikte odadan çıktık, şömineli odadan geçtik ve bu salonu sarhoş bir mutluluk derecesinde beğendim. Gökyüzü temizlendi ve birdenbire parkelere ışık boşandı. Sonra tuhaf birtakım kapıların yanından geçtik ve benim merakla etrafa baktığımı gören İlçin kışkırtıcı bir şekilde beni eliyle içeri davet etti. Ayak sesleri kesildi, sessizlik ve tam anlamıyla yeraltı karanlığı hâkim oldu etrafa. Rehberimin kurtarıcı eli beni yapay bir şekilde aydınlatılmış uzun bir aralıkta sürüklüyordu – rehberim başka birtakım kapı perdelerini araladı ve kendimizi üç yüz koltukluk küçük bir tiyatro salonunda bulduk. Tavandaki avizede iki lamba solgun bir şekilde yanıyordu, perde kalkmıştı ve sahne aydınlıktı. Sahne görkemli, gizemli ve boştu. Köşeleri loştu, orta yerindeyse hafif hafif ışıldayan, şaha kalkmış altın bir at duruyordu.

"Tatildeyiz," diye fısıldadı İlçin sanki bir tapınaktaymışız gibi, sonra diğer tarafıma geçip devam etti: "Gençler burada çalışacak piyese, bundan iyisi can sağlığı. Salonun küçük görünmesine aldırmayın, aslında büyüktür, hatta temsiller hep

tıka basa dolu geçer. İhtiyarı ikna etmeyi başarırsak, temsili büyük sahnede de yapabilir! Ne dersiniz?"

"Beni baştan çıkarıyor," diye düşünüyordum ve kalbim önsezilerle hop oturup hop kalkıyordu. "Ama neden böyle konuşuyor? Doğru, bu büyük temsiller önemli değil, sadece bu altın at önem taşıyor, şu bilmecemsi ihtiyar da çok ilginç, piyes sahnelensin diye onu ikna ve hoşnut etmek gerekiyor..."

"Benim dünyam bu..." diye fısıldadım yüksek sesle konuşmaya başladığımı fark etmeden.

"Ne?"

"Yok bir şey."

İlçin'le vedalaştık, bu arada bana şu mektubu verdi:

Saygıdeğer Pyotr Petroviç!

Lütfen muhakkak Siyah Kar *yazarına* Gözde *oyununu seyretmesi için bir yer ayırın.*

En içten dostunuz, İlçin.

"Ücretsiz davetiye verilecek," diye açıkladı bana İlçin ve ben binayı heyecanla, hayatımda ilk kez davetiye almış olarak terk ettim.

O günden sonra hayatım keskin bir şekilde değişti. Gündüzleri hummalı bir şekilde piyese çalışıyordum, üstelik gün ışığında sayfalardan sahneler çıkmıyordu, kutular okul sahnesi büyüklüğüne varıyordu.

Akşamları da sabırsızca altın atla buluşmayı bekliyordum.

Gözde piyesinin iyi mi kötü mü olduğunu söyleyemem. Benim pek ilgimi çekmedi. Ama bu temsilde açıklanması güç bir çekicilik vardı. Küçük salonda ışıklar söner sönmez, sahnenin arkasında bir yerden müzik yükseliyor ve kutunun içine on sekizinci yüzyıl kostümleri giymiş birileri çıkıyordu. Altın at sahnenin yanında duruyordu, oyuncular bazen gidip atın

üstüne biniyor ya da onun kafasının yanında coşkulu konuşmalar yapıyordu ben de bundan mutluluk duyuyordum.

Temsil bitip de sokağa çıkmak vakti geldiği zaman kederli duygulara kapılmış olurdum. Aktörlerin giydiği kaftanın aynısını giymek ve olaya katılmak isterdim. Sözgelimi, dev, eğri bir sarhoş burnu takarak, tütün kokulu bir kaftan giyerek, eline bastonla tütün kutusunu alarak aniden sahneye çıkmak ve çok gülünç bir şey söylemek çok güzel olacak gibi gelirdi ve seyircilerin arasında sıkış tıkış otururken bu gülünç sözleri uydururdum. Ama başkalarının yarattığı başka gülünç şeyler duyulurdu ve salon gülmekten kırılırdı. Hayatım boyunca o vakitten önce de, sonra da bende bu kadar büyük bir haz uyandıran bir şey olmadı. *Gözde* piyesine, üzerinde "Eğitim Sahnesi Müdürü" yazan bir odada oturarak yazan karamsar ve içine kapanık Pyotr Petroviç'te şaşkınlık uyandırsa da, üç kere gittim; ilkinde ikinci, ikincisinde altıncı ve üçüncüsünde on birinci sıradaydım. İlçin de hiç tereddüt etmeden davetiye vermeye devam etti ve İspanyol kostümleriyle oynanan, aktör çok gülünç, görkemli bir şekilde gülünç oynadığı için alnım boncuk boncuk ter olacak kadar haz aldığım bir oyunu tekrar seyrettim.

Sonra mayıs ayı geldi ve sonunda bir akşam Evlampiya Petrovna, Mişa, İlçin ve ben bir araya gelmeyi başardık. Eğitim Sahnesi binasının dar bir odasında toplandık. Pencere açıktı ve şehir korna sesleriyle hatırlatıyordu kendini.

Evlampiya Petrovna haşmetli bir yüzü olan haşmetli bir kadındı ve kulaklarında elmas küpeler vardı, Mişa'ysa beni gülüşüyle etkiledi. Durup dururken gülüyor –"ha ha ha"–, o zaman herkes konuşmayı bırakıp onu bekliyordu. Gülmesi bitince birdenbire yaşlanıyor, susuyordu.

"Ne kadar matemli gözleri var," diye hastalıklı bir alışkanlıkla fantezi kurmaya başladım. "Eski bir zamanda Pyatigorsk'ta

düelloda bir arkadaşını öldürmüş," diye düşündüm, "şimdi de bu arkadaş geceleri ona musallat oluyor, ayın altında gelip ona selam veriyor." Mişa'dan çok hoşlanmıştım.

Mişa da, İlçin de, Evlampiya Petrovna da sıradışı bir sabır sergiliyordu; bir oturuşta onlara romanın yayımlanmamış üçte birini okudum. Birden, vicdan azabına kapılarak durdum, sonrasını zaten anlamış olacaklarını söyledim. Geç olmuştu.

Dinleyiciler aralarında konuşmaya başladılar ve ben, Rusça konuştukları halde söylediklerinden hiçbir şey anlamıyordum, o kadar anlaşılmaz geliyordu sözleri.

Mişa bir şeyi değerlendirirken odanın içinde koşmak, sonra aniden durmak gibi bir alışkanlığa sahipti.

"Osip İvaniç?" diye sordu İlçin kibarca, kaşlarını çatarak.

"Yo, yo," dedi Mişa ve birden kahkahaya boğuldu. Kahkaha atması sona erince yine hatırladı ölen adamı ve yaşlandı.

"Genel olarak yaşlılar..." diye başladı söze İlçin.

"Katılmıyorum," diye homurdandı Mişa.

Sonra şu duyuldu:

"Galin'lerin bir kısmı belki, ama destekçiler çok olmaz..." (Evlampiya Petrovna'ydı bu.)

"Lütfen," dedi Mişa sertçe ve ellerini ovuşturmaya başladı, "uzun zamandır tiyatroda bu sorunun ele alınma vaktinin geldiğine inanıyorum."

"Peki ya Sivtyev Vrajek nasıl oldu?" (Evlampiya Petrovna'ydı.)

"Evet, hem Hindistan'ın da bu konuya nasıl yaklaşacağı belli değil," diye ekledi İlçin.

"Topluluğa sunmamız lazım bunu hemen," diye fısıldadı İlçin hafifçe. "Müzik konusunu da düşünmeleri lazım."

"Sivtyev!" dedi çok manalı bir şekilde Evlampiya Petrovna.

O sırada yüzümde büyük bir çaresizlik ifadesi belirmiş olmalı, çünkü dinleyiciler anlaşılmaz konuşmalarını kesip bana baktılar.

"Hepimiz sizden rica ediyoruz, Sergey Leontyeviç," dedi Mişa, "piyesi ağustos ayından geçe bırakmayın... Sezon başından önce onu okumuş olmamız çok, çok önemli."

Mayıs ayı nasıl sona erdi hatırlamıyorum. Haziran da aklımdan çıkmış ama temmuz ayını hatırlıyorum. Hiç görülmemiş bir sıcak vardı. Çarşafa sarınmış, çıplak bir halde oturuyor ve piyesi yazıyordum. İlerledikçe güçleşiyordu çalışma. Kutum uzun zamandır ses vermiyordu, roman sessizdi ve sevilmeyen biri gibi, ölü gibi yatıyordu. Renkli figürler dans etmiyordu masada, kimse gelmiyordu yardıma. Artık gözlerimin önünde Eğitim Sahnesi'nin kutusu vardı. Kahramanlar gelişmişti ve onun içine rahat ve çok cesur bir tavırla giriyordu; ama anlaşılan sahnede altın atın yanında durmayı çok sevdikleri için başka bir yere gitmeye hazırlanmıyorlardı; bu arada olaylar da gelişmişti ama sonu görünmüyordu. Sonra sıcak kesildi, içinden kaynamış su içtiğim cam kavanoz boşaldı, dibinde bir sinek yüzüyordu. Yağmur geldi, ağustos başladı. O sırada Mişa Panin'den mektup geldi. Piyesi soruyordu.

Cesaretimi toplayıp olayların akışını kısalttım bir gece vakti. Piyeste on üç sahne vardı.

9. Bölüm
Başlangıç

Başımı kaldırınca ışık dolu donuk bir küre gördüm, küre kurdeleyle bağlanmış cam bir dolabın içindeki dev bir gümüş çelengin yanındaydı ve dolabın içinde şöyle yazıyordu: "MOSKOVA ... JÜRİSİNDEN SEVGİLİ BAĞIMSIZ TİYATRO'YA" (bir sözcük silinmişti), önümde oyuncuların gülen, büyük kısmı değişen yüzlerini görüyordum.

Uzaklardan sessizlik geliyordu, bazen dostça hüzünlü bir şarkı duyuluyor, sonra banyodan gelir gibi bir gürültü duyuluyordu. Ben piyesimi okurken orada bir gösteri sahneleniyordu.

Alnımı sık sık mendille siliyordum; karşımda tıknaz, iri yapılı bir adam gördüm, sinekkaydı tıraş olmuştu, gür saçları vardı kafasında. Kapının ağzında durmuştu ve bir şey düşünmeye dalmış gibi gözlerini benden ayırmadan seyrediyordu.

Bir tek onu hatırlıyorum, diğer her şey uçup gitti, renk değiştirdi ve değişti; bir de çelenk değişmeden kaldı. Her şeyden daha net olarak onu hatırlıyorum. Böyle oldu benim okumam, ama bu sefer Eğitim Sahnesi'nde değil, Ana Sahne'de oldu.

Geceleyin binadan ayrılırken dönüp, çıktığım yere baktım. Şehrin merkezinde, tiyatronun yanında yiyecek mağazasının, karşısında da "Bandaj ve Korseler" dükkânının bulunduğu yerde hiçbir şekilde dikkat çekmeyen, bir kaplumbağaya benzeyen ve mat, küp biçimli fenerleri olan bir binaydı bu.

Ertesi gün bu bina sonbahar alacakaranlığında ilk kez çıktı karşıma. Bir şeyin, bana seyirci salonunun iç duvarı gibi gelen bir şeyin çevresini dolanan, asker çuhasından yapılmış yumuşak bir halının üzerinde yürüdüğümü hatırlıyorum, çevremde bir sürü insan koşuşturuyordu. Sezon başlamıştı.

Ses çıkarmayan çuhanın üzerinde yürüyüp çok hoş döşenmiş bir çalışma odasına girdim, içeride tıraş olmuş ve neşeli gözlerle bakan, yaşlıca, sevimli bir adam oturuyordu. Piyes kabul işinin başında olan Anton Antonoviç Knyajeviç'ti bu.

Knyajeviç'in yazı masasının üzerinde parlak, neşeli bir tablo asılıydı... üzerinde kıpkırmızı püsküllleri olan bir perde olduğunu hatırlıyorum, perdenin arkasında soluk yeşil iç açıcı bir bahçe vardı...

"Yoldaş Maksudov," diye hoşnutlukla bağırdı Knyajeviç ve başını yana eğdi. "Biz de sizi bekliyorduk, bekliyorduk! Rica ederim, oturun, oturun!"

Ben de en çekici deri koltuğa oturdum.

"Duydum, duydum, duydum piyesinizin methini," dedi gülerek Knyajeviç ve nedense kollarını iki yana açtı. "Enfes bir piyes! Gerçekten, böyle piyesler sahnelemedik hiç; ama bunu hemen alıp sahneleyeceğiz, evet, sahneleyeceğiz..."

Konuştukça gözleri neşe saçıyordu Knyajeviç'in.

"... üstelik inanılmaz zengin olacaksınız," diye devam etti Knyajeviç, "atlı arabalardan inmeyeceksiniz! Evet efendim, atlı arabalarla gezeceksiniz!"

"Fakat," diye düşündüm, "bu karmaşık bir insan, bu Knyajeviç... çok karmaşık biri..."

Knyajeviç neşelendikçe, şaşkınlık verici bir şekilde, gitgide gerginleşiyordum.

Benimle bir süre daha sohbet ettikten sonra, Knyajeviç bir zile bastı.

"Sizi hemen Gavriil Stepanoviç'e göndereceğiz, dosdoğru ona, deyim yerindeyse, eline teslim edeceğiz, eline! Mucizevi bir insandır Gavriil Stepanoviç'imiz... Sineği bile incitmez! Sineği bile!"

Ama zilin ardından gelen yeşil yakalıklı adam şöyle dedi:

"Gavriil Stepanoviç tiyatroya gelmediler."

"Gelmemişse, gelecektir," dedi yine mutlulukla Knyajeviç, "gelmediyse yarım saat içinde burada olacaktır! Siz de, olayı değerlendirirken tiyatroyu gezin, tadını çıkartın ortalığın, büfede çay için, sandviçlere de hiç acımayın, gücendirmeyin bizim büfeci Ermolaya İvanoviça'mızı!"

Ben de tiyatroyu gezmeye çıktım. Çuha üzerinde gezinmek bana fiziksel bir hoşnutluk veriyordu, hatta dört bir yana hâkim gizemli loşluk ve sessizlik de mutlu ediyordu.

Yarı karanlıkta biriyle tanıştım. Yaklaşık benim yaşlarımda, zayıf, uzun boylu bir adam yanıma gelip kendini tanıttı:

"Pyotr Bombardov."

Bombardov Bağımsız Tiyatro'nun bir aktörüydü, piyesimin bahsini duyduğunu ve ona göre iyi bir piyes olduğunu söyledi.

Bombardov'la nedense görür görmez arkadaş oldum. Bende çok zeki, dikkatli bir insan izlenimi bırakmıştı.

"Fuayedeki portre sergimize bakmak istemez misiniz?" diye sordu Bombardov kibarca.

Bu teklif için teşekkür ettim; yerleri yine gri çuhayla kaplanmış olan dev fuayeye birlikte gittik. Fuayedeki perde aralarına altın oval çerçeveler içinde birkaç sıra portre ve büyütülmüş fotoğraflar asılmıştı.

İlk sırada bize yağlıboyayla boyanmış, otuz yaşlarında, kendinden geçmiş gözleri ve bukle gibi bir perçemi olan, dekolteli bir kadın bakıyordu.

"Sarah Bernhardt," diye açıkladı Bombardov.

Ünlü aktrisin yanında bıyıklı bir adamın fotoğrafi duruyordu.

"Sevastyanov Andrey Pahomoviç, tiyatronun ışık aletlerinin şefi," dedi kibarca Bombardov.

Sevastyahov'un komşusunu ben tanıyordum, Molière'di bu. Molière'den sonra küçük, yana yatık tabak gibi bir şapka giyen, şalı göğsünde iğneyle birleştirilmiş, elinde dantelli bir mendil olan, serçeparmağını kaldırmış bir kadın vardı.

"Lyudmila Silvestrovna Pryahina, tiyatromuzun bayan artisti," dedi Bombardov ve bu sırada tuhaf bir alev yanıp söndü gözlerinde. Ama bana bir bakış atan Bombardov bir şey eklemedi.

"Affedersiniz, ama bu kim?" diye sordum hayretle, kıvırcık saçlarının üzerinde defne yaprakları olan bir adamın sert yüzüne bakarken. Adam toga giymişti ve elinde beş telli bir lir vardı.

"İmparator Neron," dedi Bombardov ve yine gözü yanıp söndü.

"Peki neden..."

"İvan Vasilyeviç'in emriyle," dedi Bombardov yüzündeki ifadeyi hiç değiştirmeden. "Neron bir şarkıcı ve sanatçıydı."

"Tabii, tabii, tabii."

Neron'un arkasından Griboyedov geliyordu, Griboyedov'un arkasından yatık kolalı yakasıyla Shakespeare, onun ardından da tiyatroda kırk yıldır döner sahneyi idare eden Plisov adlı biri geliyordu.

Sonra Jivokini, Goldoni, Bomarşe, Stasov, Şepkin geliyordu. Sonra çerçevenin içinden bir mızraklı süvarinin eğik şapkası bakıyordu, onun önünde bir efendi çehresi vardı, bıyıkları burulmuş, süvari apoletleri, kırmızı klapa, bir de barut kesesi takmış.

"Merhum Tümgeneral Klavdiy Aleksandroviç Komarovski-Eşappar de Bionkur, majestelerinin hafif süvari birliğinin komutanı." Bu sırada, ilgilendiğimi gören Bombardov şöyle dedi: "Kesinlikle sıradışı bir hikâyesi var. İki günde Petersburg'dan Moskova'ya gelmiş, Testov'da savaşmış, geceleyin de tiyatromuza uğramış. Doğal olarak, ilk sırada oturdu, seyretti... Hangi piyes oynanıyormuş, hatırlamıyorum; ama tanıklara göre, bir orman sahnesi olan tabloda generalin başına bir şeyler gelmiş. Günbatımında orman, kuşlar uykudan önce cıvıldıyor, sahnenin arkasında uzak bir köyde kilise akşam ayinine çağırıyor... Bir de bakmışlar, general patiska mendilini çıkarmış gözlerini siliyor. Gösteriden sonra da Aristarh Platonoviç'in odasına gitmiş. Yer göstericinin daha sonra anlattığına göre, odaya girdiği sırada general boğuk ve korkunç bir sesle şöyle diyormuş: 'Öğretin bana, ne yapmalıyım?'

"Neyse, Aristarh Platonoviç'le odaya kapanmışlar..."

"Affedersiniz ama bu Aristarh Platonoviç kim?" diye sordum.

Bombardov hayretle baktı bana, ama yüzündeki hayret hemen silindi ve açıklamasını yaptı:

"Tiyatromuzun başında iki müdür bulunur, İvan Vasilyeviç ve Aristarh Platonoviç. Kusura bakmayın, siz Moskovalı değil misiniz?"

"Hayır, ben.... Hayır... Devam edin, lütfen."

"... içeri kapandıktan sonra ne konuştukları bilinmiyor ama geceleyin generalin Petersburg'a şu telgrafı gönderdiği biliniyor: 'Petersburg. Majestelerine. Majestelerinin Bağımsız Tiyatro'suna aktör olmak arzusu nedeniyle, en samimi duygularımla emekliliğe ayrılmak istiyorum. Komarovski-Bionkur.'"

İç çekip sordum:

"Peki ne olmuş?"

"Çok lezzetli bir komposto çıkmış ortaya," dedi Bombardov. "Üçüncü Aleksandr telgrafı gecenin ikisinde almış. Özel olarak uyandırmışlar onu. İç çamaşırlar, sakal, haç varmış üzerinde... Şöyle demiş: 'Getirin buraya! Ne olmuş benim Eşappar'ıma?' Okuduktan sonra iki dakika hiçbir şey söyleyememiş, kıpkırmızı olmuş, sonra, 'Bir kalem getirin!' diye bağırmış – hemen telgrafın üzerine karalamış kararını: 'Bir daha Petersburg'a adım atmayacak. Aleksandr.' Sonra da yatmaya gitmiş. General ertesi gün çalışmaya gelmiş, pantolonuyla dosdoğru provalara katılmış. Karar vernikle kaplanmış, hatta devrimden sonra telgrafı tiyatroya hediye etmişler. Onu müzemizin nadir eserleri arasında görebilirsiniz."

"Peki hangi rolleri oynamış?" diye sordum.

"Çarları, komutanları ve zengin evlerin oda uşaklarını," dedi Bombardov. "Biliyorsunuz, bizde bir sürü Ostrovski sahnelenir, orada da tüccarlar var... Sonra uzun süre Karanlığın İktidarı sahnelenir... Tabii, doğal olarak, bizdeki tarzlar, siz de anlarsınız... Ama o her şeyi baştan aşağı biliyordu, kadına mendil vermeyi, şarap içmeyi, Fransızlardan bile iyi, ideal Fransızca konuşmayı... Üstelik tutkuluydu: Sahnenin arkasındaki kuşları tasvir etmeyi müthiş severdi. Köyde bahar sahnesi olan piyesler oynanınca, hep kulis merdiveninde oturur, bülbül gibi ıslık çalardı. İşte böyle tuhaf bir hikâye!"

"Hayır! Kabul etmiyorum!" diye haykırdım yüksek sesle. "Sizin öyle iyi bir tiyatronuz var ki, generalin yerinde olsam, ben de aynen onun gibi davranırdım..."

"Karatıgin, Taloni," diye sıralıyordu Bombardov beni portreden portreye götürürken. "II. Katerina, Caruso, Feofan Prokopoviç, İgor Severyanin, Battistini, Evripides, dikiş atölyesinin şefi Bayan Bobılyeva."

Ama bu sırada yeşil yakalıklılardan biri sessiz bir telaşla çıkıp geldi ve fısıldayarak Gavriil Stepanoviç'in tiyatroya gel-

diğini bildirdi. Bombardov sözünü yarım bıraktı, güçlü bir şekilde sıktı elimi, sıkarken de bilmece gibi iki sözcük söyledi sessizce:

"Kararlı olun..." Ve loş ortamda bir yerde kayboldu.

Ben de önümde rahvan rahvan yürüyen, ara sıra beni parmağıyla çağıran ve hastalıklı bir gülüşle gülen yeşil yakalıklı adamın ardından yürüdüm.

Üzerinde ilerlediğimiz geniş koridorun duvarlarında, her on adımda bir alevli elektrikli yazılar vardı: "SESSİZLİK! YANDA PROVA VAR!"

Altın kelebek gözlüklü ve yine yeşil yakalıklı olan, bu yuvarlak koridorun sonunda bir koltukta oturan adam, beni getirdiklerini görünce yerinden sıçradı, fısıltıyla haykırdı –"Esenlikler dilerim!"– ve tiyatronun "BT" armasının altınla işlenmiş olduğu ağır perdeyi araladı.

Kendimi bir çadırın içinde buldum. Orta yerde kristal bir fener yanıyordu, oradan dolana dolana ilerleyen yeşil ipek tavana kadar uzanıyordu. Yumuşak, ipek mobilyalar vardı. Bir perde daha geçtik, arkasında mat camla kaplı bir kapı vardı. Yeni kelebek gözlüklü rehberim kapıya yaklaşmadı, "Kapıyı çalın efendim!" anlamında bir el hareketi yaparak hemen ortalıktan kayboldu.

Hafifçe çaldım kapıyı, gümüş kaplı bir kartal kafası biçiminde yapılmış kolu tuttum, hava basınçlı yay gıcırdadı ve kapı önümde açıldı. Yüzüm bir perdeye çarptı, şaşırdım, araladım onu...

Ben değil, ben hemen değil! Kendimi topladım, ama bütün bunlar korkunç şeyler... Ama ölürken, tiyatronun maddi fonunu yöneten Gavriil Stepanoviç'in beni kabul ettiği odayı unutmayacağım.

Girdiğim anda, sol köşedeki dev bir saat tatlı tatlı çaldı ve şakımaya başladı. Gözlerimi türlü türlü ışık kapladı. Yeşil yazı

masasından, yani, daha doğrusu, masadan değil, sehpadan, sehpadan değil, on çekmeceli karmaşık bir şeyden, mektup yazmak için onlarca dikey bölmesi olan bir şeyden, iki büklüm gümüş bir ayağın üzerinde bir diğer lambası daha ve puro için elektrikli çakmağı olan bir şeyden geliyordu ışıklar.

Üzerinde üç telefon duran, gül ağacı kaplanmış masanın altından gelen cehennem kırmızısı bir alev. Üzerinde dört telefon, "BT" armalarını taşıyan yaldızlı kâğıt desteleri ve ithal, düz bir daktilo duran küçük bir masadan gelen küçük beyaz ışık. Tavandan yansıyan alev.

Masanın altı çuha kaplıydı ama asker çuhası değil, bilardo çuhası; üzerinde de bir karış kalınlığında vişne rengi bir halı duruyordu. Devasa bir divan ve yanında Türk nargilesi. Dışarıda gündüz vaktiydi, Moskova'nın ortasındaydık ama odaya pencereden bir tek ışın bile, bir tek ses bile girmiyordu; pencere üç kat çerçeveyle kapanmıştı. Sıcak hava insanın yüzüne ve ellerine yapışıyordu.

Altın işlemeli maroken kaplı duvarda artistik gür saçları olan, firlak gözlü, sarkık bıyıklı ve elinde bir opera dürbünü tutan bir adamın büyük fotoğrafi asılıydı. Bunun ya İvan Vasilyeviç ya da Aristarh Platoniviç olması gerektiğini tahmin ettim ama hangisi olduğunu bilemedim.

Döner koltuğu sertçe döndüren, siyah Fransız sakallı, gözlerine doğru yükselen sivri bıyıklı, orta boylu bir adam bana doğru baktı.

"Maksudov," dedim.

"Affedersiniz," dedi bu yeni tanıdık tiz bir tenor sesle ve o sırada bir evrakı okuduğunu işaret etti ve...

... evrakı okudu, kara bir kordona bağlı olan gözlüklerini çıkardı, yorgun gözlerini ovuşturdu ve sonunda masaya sırtını çevirerek hiçbir şey demeden gözlerini bana dikti. Dosdoğru ve açık bir şekilde gözlerime bakıyordu, dikkatle inceliyordu

beni, yeni, az önce ele geçirilmiş bir mekanizma gibi. Beni incelediğini gizlemiyordu, hatta gözlerini kıstı. Gözlerimi kaçırdım – işe yaramadı, divanda kıpırdanmaya başladım... Sonunda "Aha, ha..." diye düşündüm ve kendimi aşırı zorlayarak gözlerimi adama diktim. Bu sırada nedense Knyajeviç'e karşı belli belirsiz bir rahatsızlık hissediyordum.

"Ne tuhaf," diye düşündüm, "belki de kör bu Knyajeviç... sinek... sinek... bilemiyorum... bilemiyorum... Çelik, derine gömülmüş küçük gözler... demir irade, şeytani cesaret, sarsılmaz kararlılık var onlarda... Fransız sakalı... sinekleri neden incitmesin? Dumas'nın silahşorlarının liderine çok benziyor... Neydi adı... Unuttum, kahrolası!"

Sürüp giden sessizlik katlanılmaz hale geldi ve bu sessizliği Gavriil Stepanoviç böldü. Nedense oyuncu bir tavırla gülümsedi ve birden dizimi sıktı.

"Ne yapalım, sözleşmeyi imzalayalım herhalde?" dedi.

Döner koltukta bir tur, tersine bir tur daha attı ve Gavriil Stepanoviç'in elinde bir sözleşme belirdi.

"Fakat bilemiyorum, İvan Vasilyeviç'le anlaşmadan onu nasıl imzalayacağız?" diyen Gavriil Stepanoviç portreye isteksiz kısa bir bakış attı.

"Aha! Vay, Tanrı aşkına... Artık biliyorum," diye düşündüm. "İvan Vasilyeviç'miş bu."

"Hata olmaz mı?" diye devam etti Gavriil Stepanoviç. "Yani, belki sizin için!" Dostça gülümsedi.

O sırada kapı hiç çalmadan açıldı, perde aralandı ve içeri güneyli tipi olan haşmetli bir yüze sahip bir kadın girip bana baktı. Ona selam vererek şöyle dedim:

"Maksudov..."

Kadın elimi erkek gibi, güçlü güçlü sıktı, yanıt verdi:

"Avgusta Menajraki." Döner koltuğa oturdu, yeşil kazağının cebinden altın bir ağızlık çıkardı, sigarasını yaktı ve sessizce daktiloyu tıkırdatmaya koyuldu.

Anlaşmayı okudum, açık söyleyeyim, hiçbir şey anlamadım ve anlamaya da çalışmadım.

Şöyle demek istiyordum: "Benim piyesimi oynayın, hiçbir şey istemiyorum, sadece bana buraya her gün gelme izni verilsin, iki saat şu divanda yatayım, bal gibi tütün kokusunu içime çekeyim, saatlerin çınlamasını dinleyerek hayal kurayım, yeter!"

Neyse ki bunları söylemedim. Anlaşmada sık sık "buna istinaden" ve "dolayısıyla" sözcüklerinin geçtiğini ve her maddenin şu sözlerle sona erdiğini hatırlıyorum: "Yazarın hakkı yoktur."

Piyesini Moskova'da başka bir tiyatroya vermeye yazarın hakkı yoktur.

Piyesini Leningrad şehrinin başka bir tiyatrosuna vermeye yazarın hakkı yoktur.

Piyesini R.S.F.S.C.'nin herhangi bir şehrine vermeye yazarın hakkı yoktur.

Piyesini S.S.C.B.'nin herhangi bir şehrine vermeye yazarın hakkı yoktur.

Piyesini yayımlatmaya yazarın hakkı yoktur.

Tiyatrodan ... talep etmeye yazarın hakkı yoktur, buna istinaden (21. madde).

... konusunda itiraz etmeye yazarın hakkı yoktur, buna istinaden – yine hatırlamıyorum.

Fakat bu belgenin tekdüzeliğini bozan tek bir madde vardı: 57. madde. "Yazar yükümlüdür," diye sona eriyordu. Bu maddeye göre, yazar, "Eğer eser konusunda tam yetkilendirilmiş olan idare veya herhangi bir komisyon veya kurum veya şirket veya münferit bir şahıs talep edecek olursa, piyesinde düzeltme, değişiklik, ekleme ya da kısaltma yapmakla yazar

yükümlüdür, bu yükümlülüğü nedeniyle de 15. maddede belirtilenin dışında herhangi bir ücret talep edemeyecektir."

Bu maddeye bakınca, orada "ücret" sözcüğünün ardında bir boşluk bırakıldığını gördüm.

O kısmın altını soru sorarcasına tırnağımla çizdim.

"Peki siz kendi adınıza nasıl bir ücreti makul bulmuştunuz?" diye sordu Gavriil Stepanoviç gözlerini benden ayırmadan.

"Anton Antonoviç Knyajeviç," dedim, "bana 2000 ruble vereceklerini söylemişti."

Muhatabım saygıyla eğdi başını.

"Evet," diye mırıldandı, sustu ve ekledi: "Ah, para, para! Yeryüzünde ne kötülük varsa hep onun yüzünden! Hepimiz sırf para düşünüyoruz, oysa ruhu düşünen kimse yok sanki!"

O vakte dek zorlu hayatım boyunca bu tür büyük sözleri pek duymamıştım, o yüzden, itiraf edeyim, şaşırdım... Şöyle düşündüm: "Kim bilir, belki de Knyajeviç haklıdır... Ben biraz kabalaşıp kuşkucu olmaya başlamışımdır..." Terbiye gereği iç çektim, muhatabım da bana bir iç çekişle yanıt verdi, sonra birdenbire şakacı bir tavırla göz kırptı, iç çekişle hiçbir bağlantısı yoktu bu göz kırpmanın ve samimi bir şekilde fısıldadı:

"400 ruble? Ha? Sırf siz olduğunuz için? Ne dersiniz?"

İtiraf edeyim ki üzüldüm. Sonuçta, üzerimde bir kapik bile yoktu ve bu 2000'e çok umut bağlamıştım.

"Belki, 1800 olabilir?" diye sordum, "Knyajeviç diyordu ki..."

"Popüler olma peşinde," dedi kederle Gavriil Stepanoviç.

O sırada kapı çalındı ve yeşil yakalıklı bir adam, beyaz peçeteyle örtülmüş bir tepsi getirdi içeri. Tepside gümüş bir kahve cezvesi, süt kâsesi, dışı portakal rengi ve içi yaldızlı iki porselen fincan, tanecikli havyar sürülmüş iki sandviç, iki tane

turuncu renkli, tütsülenmiş balıklı, iki tane peynirli, iki tane soğuk rozbifli sandviç vardı.

"İvan Vasilyeviç'e götürdünüz mü paketi?" diye sordu içeri giren Avgusta Menajraki.

Adamın yüzü değişti ve tepsiyi itti önünden.

"Avgusta Avdeyevna, ben büfeye gittim hemen, İgnutov da paketi alıp gitmişti," dedi.

"Ben emri İgnutov'a vermedim," dedi Menajraki, "İvan Vasilyeviç'in paketini göndermek İgnutov'un işi değil. İgnutov aptal, işleri karıştırıyor, söylemiyor... İvan Vasilyeviç'in ateşini çıkartmak mı istiyorsunuz siz?"

"Öldürmek istiyor," dedi soğukça Gavriil Stepanoviç.

Tepsiyi taşıyan adam hafifçe inledi ve bir kaşık düşürdü.

"Siz büfedeyken Pakin neredeydi?" diye sordu Avgusta Avdeyevna.

"Pakin araba için gitti," diye açıkladı soru sorulan, "ben de büfeye koştum hemen, İgnutov'a da 'İvan Vasilyeviç'in yanına git hemen,' dedim."

"Peki Bobkov?"

"Bobkov da biletler için gitti."

"Buraya bırakın!" dedi Avgusta Avdeyevna, bir düğmeye basınca duvardan bir yemek masası çıktı.

Yeşil yakalıklı adam sevindi, tepsiyi bıraktı, geri geri giderek perdeyi araladı, ayağıyla da kapıyı açıp kayboldu oradan.

"Ruhu, ruhu düşünün, Klyukvin!" diye bağırdı arkasından Gavriil Stepanoviç ve bana dönerek samimi bir tavırla konuştu:

"425. Ne dersiniz?"

Avgusta Avdeyevna bir sandviçi ısırdı ve tek parmağıyla sessizce yazı yazmaya koyuldu.

"Acaba, 1300 desek? Doğrusu benim için hoş bir durum değil ama elim sıkışık bu aralar, terziye de para ödeyeceğim..."

"Bu takım elbiseyi dikene mi?" diye sordu Gavriil Stepanoviç pantolonlarımı işaret ederek.

"Evet."

"Fakat bu haydut çok kötü dikmiş," dedi Gavriil Stepanoviç. "Yakasına yapışmalısınız onun!"

"Ama bakın..."

"Aslında biz," dedi zar zor Gavriil Stepanoviç, "ilke olarak yazarlara anlaşma sırasında ödeme yapmıyoruz, ama sizin için... 425 olsun!"

"1200!" diye itiraz ettim daha cesurca. "Yoksa hiçbir şey yapamam... zor duruma düşerim..."

"At yarışı oynamayı denediniz mi?" diye sordu Gavriil Stepanoviç ani bir ilgiyle.

"Hayır," diye yanıt verdim üzülerek.

"Bir aktörümüzün de eli sıkışmıştı, at yarışına gitti ve inanır mısınız, 1500 kazandı. Ama sizin aklınızı karıştırmayayım. Dostça söylüyorum, oynarsınız uçar gider! Ah, para! Peki neye yararlar? Bende yok mesela, o yüzden ruhum öyle rahat, öyle huzurlu ki..." diyen Gavriil Stepanoviç içinde gerçekten de para olmayan, bir zincire bağlanmış bir anahtardan başka bir şey çıkmayan cebini ters yüz etti.

"1000," dedim.

"Eh, ne yapalım!" diye haykırdı kurnazca Gavriil Stepanoviç. "Beni sonra kınayacaklarına eminim, ama size 500 ruble vereceğiz. İmzalayın!"

Sözleşmeyi imzaladım, bu arada Gavriil Stepanoviç bana verilecek olan paranın ilk gösterilerden alacağımın bir avansı olduğunu açıkladı. Bugün 75 ruble, iki gün sonra 100 ruble, sonra, cumartesi 100 ruble daha alacağımı, kalanı da ayın on dördünde alacağımı söyledi.

Tanrım! Sokak bana ne kadar renksiz, ne kadar ıssız göründü bu odadan sonra. Yağmur çiseliyordu, odun yüklü bir

at arabası köprüde kalmıştı ve arabacı ata korkunç bir sesle bağırıyordu, yurttaşlar havadan hoşnutsuz yüzlerle geçip gidiyordu. Hüzünlü renksiz manzarayı görmemeye çalışarak eve sürüklendim. Aziz sözleşmeyi göğsümde saklıyordum.

Odamda arkadaşımla karşılaştım (tabanca hikâyesini hatırlayın).

Islak ellerle göğsümden sözleşmeyi çıkarıp haykırdım:

"Okusanıza!"

Dostum sözleşmeyi okudu ve beni hayretler içinde bırakan bir tavırla, öfkelendi bana.

"Nedir bu paçavra? Aklınız nerelerdeydi bunu imzalarken?" diye sordu.

"Tiyatro işlerinden hiç anlamıyorsunuz demek, öyleyse konuşmayın!" diye öfkelendim.

"Nedir bu 'yükümlüdür, yükümlüdür'ler, sizi ne diye bir sürü şeyle yükümlü tutuyorlar?" diye patladı dostum.

Ona ateşli ateşli resim galerisini anlattım, Gavriil Stepanoviç'in ne kadar ruhani bir adam olduğunu anlattım, Sarah Bernhardt ve General Komarovski'den bahsettim. Saatlerde çalan menüeti, kahve dumanını, çuhanın üzerinde ayak seslerinin nasıl sessiz, nasıl sihirli çıktığını anlatmak istedim ama saatler kafamın içinde atıyordu; altın ağızlığı ve elektrikli sobadaki cehennem sıcağını, hatta imparator Neron'u bile bizzat görmüştüm ama bunların hiçbirini anlatmaya cesaret edemedim.

"Onların sözleşmelerini bu Neron mu hazırlıyormuş?" dedi kurnazca dostum.

"Yeter!" diye haykırdım ve elinden çekip aldım sözleşmeyi. Kahvaltı etmek için Dusya'nın kardeşini bakkala yolladık.

Sonbahar yağmuru yağıyordu. Ne güzeldi jambon, ne güzeldi tereyağı! Mutluluk anları.

Moskova iklimi kaprisleriyle ünlüdür. İki gün sonra yaz günü kadar sıcak, muhteşem bir gün vardı. Bağımsız Tiyatro'ya koştum. 100 rubleyi elime almışım gibi tatlı bir duyguyla tiyatroya yaklaştım ve ana kapıda küçük bir afiş gördüm.

Okudum:

Gelecek Sezonun Repertuvarı:

Agamemnon – Eshilos
Filoktetes – Sofokles
Feniza'nın Ağı – Lope de Vega
Kral Lear – Shakespeare
Orleans'lı Kız – Schiller
Bu Dünyadan Olamaz – Ostrovski
Siyah Kar – Maksudov

Ağzım açık bir halde durdum öylece kaldırımda – o sırada cüzdanımı nasıl çalmadılar, hayret ediyorum. Beni itip kaktılar, tatsız bir şeyler söylediler, ama ben durdum, afişi seyrettim. Sonra bir yana çekildim, afişin gelip geçen yurttaşlarda ne etki yarattığını görmeye çalıştım.

Hiçbir etki yaratmadığı ortaya çıktı. Eğer afişe göz atan üç dört kişiyi saymazsak, kimsenin afişi okumadığı söylenebilir.

Ama beş dakika geçmeden, beklediğim için 100 rubleyi ücret aldım. Tiyatroya girenler kalabalığının içinde Egor Agapenov'un iri başını açık seçik gördüm. Aralarında dişlerinin arasına piposunu yerleştirmiş Likospastov ve tombul, sevimli bir yüze sahip bir yabancının da göründüğü bütün maiyetiyle gidiyordu tiyatroya. En arkadan da yazlık, sıradışı sarılıkta bir palto giymiş ve nedense şapka giymemiş bir zenci geliyordu. Kör bir heykelin durduğu nişin içlerine doğru ilerleyip seyrettim.

Topluluk afişin yanına gelince durdu. Likospastov'un ne hale geldiğini nasıl tasvir edeceğimi bilemiyorum. Önce o duraksayıp okudu. Yüzünde bir gülümseme belirdi, hatta dudaklarından bir anekdotun sözleri dökülür gibi oldu. *Fenisa'nın Ağı*'na kadar geldi. Birdenbire Likospastov bembeyaz oldu ve sanki yaşlandı. Yüzünde gerçek bir dehşet belirdi.

Agapenov okuduktan sonra şöyle dedi:

"Hımm..."

Şişman yabancı gözlerini kırpıştırdı... "Adımı nerede işittiğini hatırlamaya çalışıyor..." diye düşündüm.

Zenci arkadaşlarına ne gördüklerini sormaya başladı İngilizce... Agapenov, "Afiş, afiş," diyerek havada bir dikdörtgen çizmeye çalıştı. Zenci hiçbir şey anlamadan başını salladı.

Kalabalık dalga dalga geliyor ve topluluk dalgaların arasında bir görünüyor, bir kayboluyordu. Sözcükler bazen bana kadar geliyor, bazen sokak gürültüsünde siliniyordu.

Likospastov, Agapenov'a dönüp şöyle dedi:

"Baksanıza, gördünüz mü Egor İliç? Nedir bu böyle?" Kederle çevresine bakındı. "Delirmiş bunlar!"

Rüzgâr cümlenin sonunu alıp götürdü.

Agapenov'un bas sesiyle, Likospastov'un tenor sesi kesik kesik geliyordu.

"... Peki nereden almış? Onu ben keşfetmiştim... Bizzat ben... Vay... vay... vay... Ürkütücü bir tip..."

Nişin altından çıkıp dosdoğru afişi okuyanlara doğru yürüdüm. Önce Likospastov gördü beni ve gözlerinde yaşanan değişiklik beni çarptı. Bunlar Likospastov'un gözleriydi ama onlarda yeni, yabancı bir şey vardı, aramızda bir uçurum gibiydi...

"Vay, birader," diye haykırdı Likospastov, "vay, birader! Tebrik ederim, hiç beklemiyordum! Eshilos, Sofokles ve sen! Nasıl yaptın bunu anlamıyorum ama dâhice bir şey bu!

Vay, artık sen arkadaşlarını tanımazsın bir daha! Biz kimiz ki Shakespeare'le gezebilelim!"

"Böyle aptalca konuşmayı kesmen lazım!" dedim ürkekçe.

"İşte, dilim dolanmaya başladı bile! Sen kimsin biz kimiz, Tanrı aşkına! Ama benden sana kötülük gelmez. Gel öpüşelim, ihtiyar!" Likospastov'un yanağının, dağınık tel tel sakallarının temasını hissettim. "Tanıştırayım!" Benden gözlerini ayırmayan şişmanla tanıştım. Şöyle dedi:

"Krupp."

Kırık dökük bir İngilizceyle çok uzun bir cümle kuran zenciyle de tanıştım. Söylediğini anlamadığım için, zenciyle bir şey konuşamadım.

"Eğitim Sahnesi'nde oynayacaklar tabii, değil mi?" diye meraklandı Likospastov.

"Bilmiyorum," dedim. "Ana Sahne, dediler." Likospastov yine bembeyaz oldu ve kararan göğe baktı kederle.

"Ne yapalım," dedi boğuk bir sesle. "Tanrı bilir. Haydi, haydi. Belki de burada seni başarı bekliyordur. Roman tutmadı, kim bilir, belki piyes tutar. Ama sen kibirlenme. Unutma: Dostlarını unutmaktan kötüsü yoktur!"

Krupp bana bakıyor ve nedense gitgide dalgınlaşıyordu; bu arada onun saçlarımı ve burnumu dikkatle incelediğini fark ettim.

Vedalaşmak gerekiyordu. Zor oldu bu. Elimi sıkan Egor, kitabını okuyup okumadığımı sordu. Korkudan buz kesip okumadığımı söyledim. Bu sefer Egor bembeyaz oldu.

"Artık nasıl okusun," dedi Likospastov, "çağdaş edebiyatı okumaya vakti yoktur... Şaka, şaka..."

"Okuyun," dedi ikna edici bir sesle Egor, "iyi bir kitap oldu."

Binaya birinci balkon kapısından girdim. Caddeye bakan pencere açıktı. Yeşil yakalıklı adam onu bir bezle örtmüştü.

Bulanık camın arkasında edebiyatçıların başlar görünüyordu, Likospastov'un sesi geliyordu:

"Çırpınıyorsun... Çırpınıyorsun buzun üzerindeki bir balık gibi... Acı verici!"

Afiş hâlâ dönüp duruyordu kafamda ve tek bir şey hissediyordum, piyesimin, işin özünde, aramızda kalsın, kötü olduğunu ve bir önlem almak gerektiğini, ama ne yapmak gerektiğini bilmediğimi hissediyordum.

... Ve işte birinci balkona açılan merdivenlerin başında, karşımda tıknaz sarışın, kararlı bir suratla ve heyecanlı gözlerle duruyordu. Sarışının elinde şişkin bir çanta vardı.

"Yoldaş Maksudov?" diye sordu sarışın.

"Evet, ben..."

"Sizi bütün tiyatroda aradım," dedi ilk kez karşılaştığım adam. "Affedin, tanıtayım kendimi, rejisör Foma Strij. Neyse, her şey yolunda. Heyecanlanmayın, kaygılanmayın, piyesiniz iyi ellerde. Sözleşme yaptınız mı?"

"Evet."

"O zaman siz bizimsiniz," diye devam etti kararlı bir şekilde Strij. Gözleri kıvılcımlandı: "Sizin gelecekteki bütün üretiminiz için bizimle sözleşme imzalamanız lazım! Ömür boyu! Hepsi bize geçsin diye. Eğer isterseniz, bunu hemen yapabiliriz. Bir tüküreyim!" diyen Strij tükürük hokkasına tükürdü. "Neyse efendim, piyesi ben sahneleyeceğim. Onu iki ayda hazırlarız. 15 Aralık'ta genel prova olur. Schiller bizi engellemez. Schiller'le iş kolay..."

"Affedersiniz," dedim ürkekçe, "ama bana Evlampiya Petrovna'nın sahneleyeceğini söylemişlerdi..."

Strij'in yüzü değişti.

"Ne demek Evlampiya Petrovna?" diye sordu bana sertçe. "Evlampiya da neymiş?" Sesi metalik bir ton almıştı. "Evlampiya'nın burayla alakası yoktur, o İlçin'le bir-

likte Çirikov'dan *Avluda, Kenarda*'yı sahneleyecek. İvan Vasilveyiç'le kesin anlaşma yaptık! Biri bir iş çeviriyorsa, Hindistan'a haber veririm! Gerekirse taahhütlü gönderirim," diye bağırdı tehditkâr bir tavırla Foma Strij, nedense huzursuzluğa kapılmıştı. "Bana kopyayı verin," diye emretti elini uzatarak.

Kopyanın daha yazılmamış olduğunu açıkladım ona.

"Ne sanıyor bunlar?" diye hışımla çevresine bakarak bağırdı Strij. "Siz Poliksena Toropetskaya'yla soyunma odasına gitmediniz mi?"

Hiçbir şey anlamayıp boş boş baktım Strij'e.

"Gitmediniz mi? Bugün çalışmıyor. Yarın kopyayı isteyin, ona gidin, benim adımı verin! Cesaret!"

Bu sırada çok terbiyeli, peltek, kibar bir adam belirdi yanımızda ve kibar ama kararlı bir sesle şöyle dedi:

"Prova odasına gelin, Fota Sergeyeviç! Başlayalım."

Foma çantasını koltuğunun altına aldı ve bana veda olarak bağırarak gitti:

"Yarın soyunma odasına gidin! Benim adımı verin!"

Tek başıma kaldım ve uzun süre kıpırdamadan durdum.

10. Bölüm
Soyunma Odası Sahnesi

Sonbahar geldi! Sonbahar geldi! Piyesimde on üç sahne vardı. Odamda tek başıma otururken eski gümüş saati önüme koydum ve kendi kendime yüksek sesle piyesi okudum, bu da tabii yan odadaki komşumu çok şaşırttı. Her sahneyi okudukça kâğıt üzerine not aldım. Sonunda okumanın üç saat sürdüğü anlaşıldı. Sonra gösteri içinde ara verileceğini, seyircilerin büfeye gidip geleceğini de hatırladım. Ara sürelerini de ekleyince, piyesimi bir gecede oynamanın imkânsız olduğunu anladım. Bu sorun yüzünden çektiğim gece azabı sonunda bir sahneyi çıkarmaya karar verdim. Bu da gösteriyi yirmi dakika kısalttı ama sorunu çözmedi. Araların yanı sıra sahnede sessizlik anları olduğunu da hatırladım. Sözgelimi, aktris orada durup ağlayacak, vazodaki çiçekleri düzeltecek. Hiçbir şey söylemeyecek, ama vakit geçecek. Herhalde, insanın evde senaryoyu okuması ayrı, onu sahnede canlandırması ayrı bir şey. Piyesten başka bir şeyler daha çıkartmak lazımdı, ama kim bilir ne. Her şey önemli görünüyordu bana, ayrıca, bir şeyi çıkarınca, bin bir çabayla yapılmış bütün bina dökülmeye başlayacaktı, kornişlerin düşeceğini, balkonların çökeceğini hayal ettim ve bu hayaller çok gerçek göründü.

O zaman oyundaki karakterlerden birini çıkardım, bu yüzden sahnelerden biri biraz yana yattı, sonra tümden uçup gitti ve on bir sahne kaldı geriye.

Daha sonra, ne kadar kafamı zorlarsam zorlayayım, kaç sigara içersem içeyim, hiçbir şey çıkaramadım. Alnımın sol yanı her gün ağrıdı. Daha fazla bir şey çıkmayacağını anlayınca, olayı kendi doğal akışına bırakmaya karar verdim.

O zaman Poliksena Toropetskaya'ya gittim.

"Hayır, Bombardov olmadan bu işi yapamam..." diye düşünüyordum.

Ve Bombardov bana çok yardımcı oldu. İkinci kez Hindistan'a düşmenin ne olduğunu ve soyunma odasını açıkladı – söyledikleri hiç de saçma değildi ve daha önce hiç duymamıştım. Bağımsız Tiyatro'nun başında iki müdür olduğunu açıkladı sonunda: Benim tanıdığım İvan Vasilyeviç ve Aristarh Platonoviç...

"Söyler misiniz, sözleşmenin imzalandığı odada neden sadece İvan Vasilyeviç'in portresi vardı?"

Bunu duyan Bombardov, genellikle çok cesur olduğu halde, konuyu değiştirmeye çabaladı.

"Neden mi? Aşağıda mı? Hımm... hım... hayır... Aristarh Platonoviç... o... orada... onun portresi yukarıda..."

Bombardov'un bana yeterince yakınlaşmadığını, benden rahatsız olduğunu anladım. Bu anlaşılmaz yanıttan açıkça anlaşılıyordu bu. Kibarlık edip daha fazla sormadım. "Çekici bir dünya bu ama bilmecelerle dolu..." diye düşündüm.

"Hindistan mı demiştiniz? Çok basit. Aristarh Platonoviç şu anda Hindistan'da, Foma da ona taahhütlü mektup göndermekten bahsediyor. Soyunma odasına gelince, o da oyuncu şakası. Üst kattaki müdür odasından önceki, Poliksena Vasilyevna Toropetskaya'nın çalıştığı odaya bu adı takmışlardı (ve tutmuştu). Aristarh Platonoviç'in sekreteriydi Toropetskaya..."

"Ya Avgusta Avdeyevna?"

"Doğal olarak, o da İvan Vasilyeviç'in sekreteri."

"Aha, aha..."

"Aha ya, aha," dedi bana dalgın bir tavırla bakan Bombardov, "ama siz, size tavsiyem odur ki Toropetskaya üzerinde iyi bir izlenim bırakmaya çalışın."

"Ama bunu yapamam!"

"Hayır, yapmalısınız!"

Elimde rulo yaptığım elyazmasını tutarak, tiyatronun üst katına çıktım ve soyunma odası dedikleri yere kadar yürüdüm.

Soyunma odasının önünde bir lobi ve bir divan vardı; orada durdum, heyecanlanmıştım, kravatımı düzelttim, Poliksena Toropetskaya'da nasıl iyi bir izlenim bırakabileceğimi düşündüm. O sırada soyunma odasından hıçkırıklar geldiğini fark ettim. "Yanılıyorum..." diye düşündüm ve soyunma odasına girdim, ama yanılmadığım hemen ortaya çıktı. Sarı tezgâhın arkasında muhteşem bir yüz rengi ve kızıl bir kazakla duran kişi Poliksena Toropetskaya mı, gerçekten hıçkıran o mu, diye merak ettim.

Sersemlemiş ve fark edilmemiş bir halde durdum kapı ağzında.

Toropetskaya'nın yanaklarından gözyaşları süzülüyordu, bir eliyle bir mendili sıkıyordu, diğeriyle tezgâhı tutuyordu. Yeşil yakalıklı, çopur suratlı, sağlam yapılı, gözleri dehşetten ve acıdan fır dönen bir adam tezgâhın önünde durmuş, elleriyle havayı dövüyordu.

"Poliksena Vasilyevna!" diye çaresizlikten vahşi bir sesle haykırdı adam. "Poliksena Vasilyevna! Hâlâ imzalamadılar! Yarın imzalayacaklar!"

"Bu alçaklık!" diye haykırdı Poliksena Toropetskaya. "Siz alçakça davrandınız, Demyan Kuzmiç! Alçakça!"

"Poliksena Vasilyevna!"

"Bu alt kattakiler Aristarh Platonoviç'in kuyusunu kazıyorlar, onun Hindistan'da olmasını fırsat biliyorlar, siz de onlara yardım ediyorsunuz!"

"Poliksena Vasilyevna! Cancağızım!" diye bağırdı korkunç bir sesle adam. "Neler söylüyorsunuz! Bana iyilik edenin kuyusunu nasıl..."

"Hiçbir şey duymak istemiyorum," diye bağırdı Toropetskaya, "hepsi yalan, iğrenç bir yalan! Size rüşvet vermişler!"

Bunu duyan Demyan Kuzmiç haykırdı, "Poli... Poliksena..." diye ve birdenbire son derece korkunç, boğuk, havlar gibi bir bas ses çıktı ağzından.

Poliksena tezgâha vurmak için elini kaldırıp indirdi ama avucunu bir kalemliğin içinden çıkan bir kalemin ucuna çarptı. Hafifçe inledi, tezgâhın arkasından sıçradı, bir koltuğa çöktü ve tokalarında cam elmaslar olan ithal terlik giydiği ayaklarını salladı.

Demyan Kuzmiç bağıramadı bile, boğuk bir sesle inledi:

"Tanrım! Doktor!" diyerek dışarı fırladı, ben de peşinden hole fırladım.

Bir dakika sonra yanımdan gri takım elbise giymiş bir adam, elinde sargı bezi ve küçük bir şişeyle geçip tezgâhın arkasında kayboldu.

Çığlığını duydum:

"Canım! Sakin olun!"

"Ne oldu?" diye sordum holde Demyan Kuzmiç'e.

"Görüyorsunuz ya," diye inledi Demyan Kuzmiç çaresiz, gözyaşları içindeki gözlerini bana çevirerek, "beni ekim ayında Soçi'ye gidecek turistlerimiz için kurula gönderdiler... Oradan bana dört bilet verdiler, Aristarh Platonoviç'in yeğenini nedense kurula göndermeyi unutmuşlar... Yarın saat on ikide gel dediler... Ve işte, görüyorsunuz ya – bir dolap çeviriyormuşum!" Demyan Kuzmiç'in acı dolu gözlerinden onun temiz olduğu, hiçbir dolap çevirmediği ve dolap nedir bilmediği belli oluyordu. Tezgâhın arkasından zayıf bir "Ay!" çığlığı duyuldu ve Demyan Kuzmiç holden uzaklaşıp iz bırakmadan gözden kayboldu. On dakika sonra doktor çıktı. Bir

süre holdeki divanda oturdum, tezgâhın arkasından daktilo sesi duyulur duyulmaz cesaretimi toplayıp içeri girdim.

Pudralanmış ve sakinleşmiş olan Poliksena Toropetskaya tezgâhın arkasına oturmuş daktilo yazıyordu. Selam verdim, hoş bir şekilde selam vermeye çalıştım ve selamımın başarısından hoşnut olarak hoş ve tatlı bir sesle konuşmaya çabaladım; bu yüzden sesim beni hayret içinde bırakarak homurtu gibi çıktı.

Ne istediğimi, oraya Foma tarafından piyesi dikte ettirmek üzere gönderildiğimi açıkladıktan sonra, Poliksena oturup beklememi rica etti, ben de öyle yaptım.

Soyunma odasının duvarları fotoğraflarla, dagerreyotipilerle ve tablolarla kaplıydı, onların arasında takım elbise giymiş ve 1870'li yılların modasına uygun bir şekilde favori sakalı olan kerli ferli bir adamın yağlıboya, büyük bir portresi hepsine hâkim bir şekilde duruyordu. Onun Aristarh Platoniviç olduğunu tahmin ettim; ama Aristarh Platoniviç'in arkasından bakan ve elinde şeffaf bir örtü tutan bu büyüleyici beyaz genç kız ya da kadının kim olduğunu anlayamadım. Bu bilmece bana o kadar acı veriyordu ki, uygun bir an yakalayınca, öksürüp bunu sordum.

Bir sessizlik oldu, o sırada Poliksena bakışlarını beni inceler gibi dikti üzerime ve sonunda yanıt verdi, ama zorlama bir tavırla:

"O esin perisi."

"A-a," dedim.

Daktilo yine tıkırdamaya başladı, ben de duvarlara bakıp bütün resim ya da tablolarda Aristarh Platoniviç'in başka birtakım kişilerle birlikte tasvir edildiğini gördüm.

Sararmış eski bir karede, Aristarh Platoniviç bir ormanın kıyısında görünüyordu. Aristarh Platoniviç sonbahara göre ve şehir kıyafetlerini giymişti, bot, palto ve silindir şapkası vardı. Yanındakiyse *katsaveyka** giymişti, avcı çantası ve çifte-

* Kürklü kısa kaftan. (ç.n.)

si vardı. Yanındakinin yüzü, kelebek gözlüğü, gri sakalı bana tanıdık geldi.

Poliksena Toropetskaya'da da dikkat çekici bir tuhaflık vardı o sırada – aynı anda hem yazabiliyor hem de odanın içinde olup bitenleri mucizevi bir şekilde görebiliyordu. Daha sormamı beklemeden şöyle söyleyince irkildim:

"Evet, evet, Aristarh Platoniviç ile Turgenyev'in av resmi o."

Aynı şekilde Slavyanski Bazar'ın girişinde, iki atlı bir arabanın yanında duran kürklü iki kişinin, Aristarh Platoniviç ile Ostrovski olduğunu öğrendim.

Masada dört kişi vardı, arkada da bir süs çiçeği: Aristarh Platoniviç, Pisemski, Grigoroviç ve Leskov.

Bir sonraki fotoğrafı sormaya gerek bile yoktu: Yaşlı, yalınayak, uzun bir gömlek giymiş, ellerini kuşağına geçirmiş, çalı gibi kaşları, bakımsız sakalı olan kel adam, Lev Tolstoy'dan başkası olamazdı. Aristarh Platoniviç düz samandan bir şapkayla, kaba ipekten yazlık ceket giymiş olarak karşısında duruyordu.

Ama bir sonraki suluboya beni çok aşırı etkiledi. "Olamaz!" diye düşündüm. Yoksul bir odadaki koltukta, uzun, kuş gibi bir burnu, hastalıklı ve kaygılı gözleri olan, buruşuk yanaklarının üzerine tutam tutam saç düşmüş, açık renk, askılı pantolon, küt burunlu ayakkabı, mavi frak giymiş bir adam oturuyordu. Dizlerinde bir elyazması, masadaki şamdanda da bir mum duruyordu.

On altı yaşlarında, daha sakalı bile çıkmamış, ama yine de aynı kibirli burna sahip ceket giymiş genç adam, hiç kuşkusuz Aristarh Platoniviç'ti, kollarını masaya yaslamış oturuyordu.

Gözlerimi Poliksena'ya çevirdim, o da kuru bir şekilde yanıt verdi:

"Evet, evet. Gogol, Aristarh Platoniviç'e *Ölü Canlar*'ın ikinci kısmını okuyor."

Saçlarım, sanki birisi arkamdan gelip üflemiş gibi diken diken oldu, içimde bir şeyler koptu sanki, kendimi tutamadım:

"Aristarh Platonoviç kaç yaşında?"

Bu edepsiz soruma ona uygun bir yanıt aldım, yanıt verirken Poliksena'nın sesi belirgin bir şekilde titriyordu:

"Aristarh Platonoviç gibi insanların yaşı olmaz. Anlaşılan siz Aristarh Platonoviç'in çalışma hayatı boyunca birçok kimsenin onun yakınlığından yararlanma olanağı bulabilmiş olmasını hayretle karşılıyorsunuz?"

"Rica ederim!" diye haykırdım ürkerek. "Kesinlikle tam tersi! Ben..." Ama söyleyecek makul bir şey gelmedi aklıma çünkü şunu düşündüm: "Ne demek tam tersi! Ne yumurtladım böyle?"

O sırada kapı aralandı ve soyunma odasına çevik bir şekilde yürüyen bir kadın girdi ve ona bakar bakmaz portre galerisindeki Lyudmila Silvestrovna Pryahina'yı tanıdım. Kadının üzerindeki her şey portredeki gibiydi: şal da, elindeki eldiven de, onu tutarken havaya kalkmış serçeparmağı da.

Onda iyi bir izlenim bırakmanın kötü olmayacağını, yararlı olacağını düşündüm ve kibarca selam verdim; ama selamım hiç fark edilmedi.

İçeri hızla dalan kadın hesaplı bir kahkaha attı ve haykırdı:

"Hayır, hayır! Gerçekten görmüyor musunuz? Gerçekten görmüyor musunuz?"

"Ne oldu?" diye sordu Toropetskaya.

"Güneş, güneş!" diye haykırdı Lyudmila Silvestrovna, mendilini elinde evirip çevirerek ve hatta hafifçe dans ederek. "Pastırma yazı! Pastırma yazı!"

Poliksena anlaşılmaz bakışlarla baktı Lyudmila Silvestrovna'ya ve şöyle dedi:

"Şu anketi doldurmanız lazım."

Lyudmila Silvestrovna'nın keyfi kaçtı birden ve yüzü o kadar değişti ki portreye bakıp onu asla tanıyamazdım.

"Ne anketi? Ah Tanrım! Tanrım! (Sesini bile tanıyamıyordum artık.) Daha şimdi güneşe sevinmişim, toplamışım kendimi, canlanmaya başlamışım, tohum çatlamış, sazlar şakımaya başlamış, bir tapınağa girer gibi girmişim ve birden... Neyse, verin, verin onu bana!"

"Bağırmaya gerek yok, Lyudmila Silvestrovna," dedi hafifçe Toropetskaya.

"Bağırmıyorum! Bağırmıyorum! Hiçbir şey göremiyorum. İğrenç bir şekilde basılmış." Pryahina gözlerini gri anketin üzerinde gezdirdi ve aniden attı kâğıdı: "Ah, kendiniz doldurun, siz doldurun, bu işlerden hiç anlamıyorum!"

Toropetskaya omuz silkip kalemi eline aldı.

"Pryahina, Pryahina," diye bağırdı Lyudmila Silvestrovna sinirle, "Lyudmila Silvestrovna! Herkes biliyor benim hiçbir şey saklamadığımı!"

Toropetskaya ankete üç sözcük yazıp sordu:

"Doğum tarihiniz?"

Bu soru Pryahina'da şaşkınlık verici bir hale yol açtı, elmacıkkemikleri kıpkırmızı beneklerle kaplandı ve birdenbire fısıltıyla konuştu:

"Kutsal Meryem adına! Nedir bu böyle? Bunun kime ne yararı var, ne içindir, anlamıyorum? Neden? Ama peki, peki. Mayısta doğdum, mayısta! Daha ne istiyorsunuz benden? Ne?"

"Yıl yazmak gerekiyor," dedi hafifçe Toropetskaya.

Pryahina'nın gözleri burnuna doğru kısıldı ve omuzları titremeye başladı.

"Ah, çok isterdim," diye fısıldadı. "İvan Vasilyeviç'in provadan önce bir artistin nasıl hırpalandığını görmesini!"

"Hayır, Lyudmila Silvestrovna, mümkün değil," dedi Toropetskaya, "anketi eve götürün kendiniz istediğiniz gibi doldurun."

Pryahina kâğıdı aldı ve tiksintiyle, ağzını büzerek çantasına koydu onu.

O sırada telefon çaldı ve Toropetskaya sertçe bağırdı:

"Evet! Hayır, yoldaş! Ne bileti! Bende bilet falan yok! Ne? Yurttaş! Vaktimi ziyan ediyorsunuz! Ben de yok... Ne? Ah!" Toropetskaya'nın suratı kıpkırmızı oldu. "Ah! Affedersiniz! Sesi tanıyamadım! Evet, elbette! Elbette! Hemen gişeye bırakılacak. Program bırakmalarını da hemen emredeceğim! Fedor Vladimiroviç'in kendisi gelmeyecek mi? Çok üzüleceğiz! Çok! Çok, çok, çok sağ olun!"

Şaşıran Toropetskaya ahizeyi bırakıp konuştu:

"Sizin yüzünüzden yapmamam gereken birine kabalık ettim!"

"Ah, bırakın, bırakın bütün bunları!" diye haykırdı Pryahina sinirle. "Tohumu çürüttünüz, günü mahvettiniz!"

"Evet!" dedi Toropetskaya. "Topluluk şefi onun yanına gitmenizi istiyordu."

Pryahina'nın yanaklarını hafif bir pembelik kapladı, kibirle kaldırdı kaşlarını.

"Ne yapacakmış beni? Bu çok ilginç!"

"Kostümcü Korolkova sizi şikâyet etmiş."

"Nereden çıktı bu Korolkova?" diye bağırdı Pryahina. "Kimmiş o? Ah, evet, hatırladım! Nasıl hatırlamam," derken Lyudmila Silvestrovna öyle bir güldü ki sırtım buz kesti, dudaklarını aralamadan "Uu," diyerek, "Bu Korolkova'yı nasıl unutabilirim, eteğimi rezil etmişti?" diye ekledi. "Ne yakınıyormuş benden?"

"Makyaj odasında, parfümcülerin önünde onu sinirle çimdiklediğinizi söylüyor," dedi kibarca Toropetskaya ve bu sırada kristal gözlerinde bir an için bir ışıltı belirdi.

Toropetskaya'nın sözleri beni bile sarsan bir etki yarattı. Pryahina birdenbire, sanki bir diş hekimine gelmiş gibi geniş

ve çarpık bir şekilde açtı ağzını, iki gözünden sel gibi yaşlar boşandı. Koltuğa büzülüp nedense ayaklarımı yerden kaldırdım. Toropetskaya bir zile bastı ve kapıda bir anda Demyan Kuzmiç'in başı görünüp kayboldu.

Pryahina yumruğunu alnına yaslayıp tiz, yüksek bir sesle bağırdı:

"Beni öldürüyorlar! Yüce Tanrım! Yüce Tanrım! Yüce Tanrım! Kutsal Meryem, baksanıza bana tiyatroda neler yapıyorlar! Alçak Pelikan! Gerasim Nikolayeviç de bir hain! Sivtsev Vrajyok'a beni çekiştirdiğine eminim! Ama İvan Vasilyeviç'in ayaklarına kapanacağım! Beni dinlemesi için yalvaracağım!" Sesi kısılmıştı ve titriyordu.

O sırada kapı aralandı, içeri yine doktor daldı. Elinde bir şişeyle bir kadeh vardı. Hiçbir şey sormadan alışkın bir el hareketiyle kadehe şişeden bulanık bir sıvı doldurdu ama Pryahina hırıltılı bir sesle haykırdı:

"Bırakın beni! Bırakın beni! Alçak insanlar!" diyerek kaçtı hemen.

Doktor da "Sevgili..." diye bağırarak peşinden koştu, bir yerden çıkıp gelen Demyan Kuzmiç de gutlu bacaklarını sağa sola savurarak onları takip etti.

Aralık kapıdan bir piyano sesi geldi ve güçlü bir ses tutkuyla şarkı söylüyordu:

"... ve sen kraliçesi olacaksın dün... ya... (Ses yayıldı, ansızın döndü geriye.) dünya-nıııı..." Fakat kapılar kapandı ve ses kayboldu.

"Peki efendim, serbest kaldım, başlayalım," dedi hafifçe gülümseyen Toropetskaya.

11. Bölüm
Tiyatroyla Tanışıyorum

Toropetskaya daktilo yazma sanatının üstadıydı. Asla böyle bir şey görmemiştim. Ona noktalama işaretlerini söylemek, kimin konuştuğunu belirten işaretleri tekrarlamak gerekmiyordu. Tezgâhın önünde yukarı aşağı yürüyor, durup düşünüyor, sonra "Hayır, durun..." diyerek yazılanı değiştiriyor, kimin konuştuğunu tamamıyla unutuyor, mırıldanıp yüksek sesle konuşuyordum; ama ne yaparsam yapayım, Toropetskaya'nın elinden hiç hata taşımayan, ideal bir piyes sayfası, en ufak dilbilgisi hatası olmayan bir sayfa çıkıyordu – öylece matbaaya göndermek mümkündü.

Genel olarak Toropetskaya işini biliyordu ve çok iyi yapıyordu. Telefon zilleri eşliğinde yazdık. Önceleri bana engel oluyorlardı ama sonra onlara alıştım, onlar da beni sevdiler. Poliksena telefonları sıradışı bir kibarlıkla yanıtlıyordu. Hemen bağırıyordu:

"Alo? Söyleyin yoldaş, çabuk, meşgulüm! Alo?"

Böyle bir karşılamayla karşılaşan, ahizenin öbür tarafındaki yoldaş paniğe kapılıp bir sürü saçmalık sıralamaya başlıyor ve bir anda hizaya giriyordu.

Toropetskaya'nın iş alanı çok genişti. Telefonlar sayesinde bundan emin oldum.

"Alo?" dedi Toropetskaya. "Hayır, burayı aramadınız. Bende bilet falan yok... Seni vuracağım!" (Bunu bana söylüyor, yazdığı cümleyi okuyordu.)

Yine telefon.

"Bütün biletler satıldı," dedi Toropetskaya, "davetiyem yok... Bununla bir şey kanıtlayamazsın. (Bana.)"

"Şimdi anlıyorum," diye düşündüm. "Moskova'da tiyatro çevresinde bedava bilet için dolanan bir sürü avcı var. Tuhaf şey: Bunların hiçbiri tramvaya bedava binmeye çalışmıyor. Hiçbiri bir dükkâna girip bedava bir kutu çaçabalığı almaya çalışmıyor. Neden tiyatroya para ödememek gerektiğini düşünüyorlar?"

"Alo! Alo!" diye bağırdı Toropetskaya telefona. "Kaltüka, Pencab, Madras, Allahabad... Hayır, adres vermiyoruz! Evet?" dedi bana.

"Nişanlımın penceresinin altında onun İspanyol serenatları söylemesine izin vermiyorum," dedim bir aşağı bir yukarı yürürken.

"Vermiyorum..." diye tekrarladı Toropetskaya. Daktilo satır sonu çanını çaldı. Telefon yine kükredi.

"Alo! Bağımsız Tiyatro! Hayır, biletim yok! Vermiyorum..."

"Vermiyorum!" dedim. "Ermakov gitarı yere atar ve balkona koşar."

"Alo? Bağımsız! Biletim yok! Balkona koşar."

"Anna arkasından koşar... Hayır, sadece peşinden gider."

"Peşinden gider... Alo? Ah, evet. Yoldaş Butoviç, sizin biletleriniz gişeye bırakılacak. İyi günler dilerim."

"Anna: Kendini öldürecek!

"Bahtin: Öldürmez!"

"Alo! İyi günler. Evet, onunla birlikte. Daha sonra Andamon Adaları. Ne yazık ki adres veremem, Albert Albertoviç... Öldürmez..."

Hakkını vermek gerek, Poliksena Toropetskaya işini iyi biliyordu. On parmak yazıyordu – iki eliyle; telefon çaldığı anda tek eliyle yazıyor, diğeriyle ahizeyi alıp bağırıyordu: "Kalküta'yı sevmemiş! Keyfi iyi..." Demyan Kuzmiç sık sık girip çıkıyor, tezgâha koşuyor, birtakım evraklar veriyordu. Toropetskaya sağ gözüyle onları okuyor, mühür basıyor, sol eliyle de daktilo yazıyordu. "Mızıka neşeyle çalar, ama bundan..."

"Hayır, durun, durun!" diye haykırdım. "Hayır, neşeyle değil, belli bir gösterişle... Ya da hayır... durun," diye deli gibi duvara baktım, mızıkanın nasıl çaldığına karar veremeden. Toropetskaya da bu sırada pudralandı, Missi diye birine telefonda Albert Albertoviç'in Venedik'te korse planşeti alacağını söyledi. Tezgâha türlü türlü insan gelip gidiyordu ve önce onların önünde dikte ettirmekten utanıyordum, giyimli insanların arasında çıplak gibi hissediyordum kendimi, ama kısa sürede alıştım.

Mişa Papin gelip gidiyordu ve her geldiğinde, beni teşvik etmek için kolumu sıkıyor ve onun analitik çalışma odasına açıldığını öğrendiğim kapıya doğru yürüyordu.

Temiz tıraşlı, dekadan bir Romalı profili olan, altdudağını kaprisli bir şekilde kıvırmış, birliğin baş rejisörü İvan Aleksandroviç Poltoratski geldi.

"*Mille pardon.** İkinci sahneyi yazdınız mı? Muhteşem!" diye haykırdı ve gürültü yapmamaya çalıştığını göstermek üzere ayaklarını komik bir şekilde kaldırarak başka bir kapıdan geçti. Kapı aralandığı zaman, onun telefonda konuştuğu duyuluyordu:

"Benim için fark etmez... önyargısız biriyimdir ben... Hatta orijinal bir şey bu, iç çamaşırlarıyla koşarak gelsinler.

---

* (Fr.) "Binlerce özür." (y.n.)

Ama Hindistan kabul etmez... Herkes için aynısını diktirdi – prens için, koca için, baron için... uzun içdonları, aynı renk ve kesimde! Bir de siz pantolon lazım diyorsunuz. Ben karışmam! Değiştirsinler. Cehennemin dibine kadar yolu var! Ne yalan söylüyor! Petya Ditrih öyle kostümler çizemez! Pantolonlar çizmiş. Eskizler masamda duruyor! Petya... İnce olsun olmasın, kendisi pantolonla geziyor! Tecrübeli adam!"

Günün ateşli bir vaktinde, ben saçlarımı yola yola kendimi ifade etmeye, daha kesin ifade etmeye çalışıyorum... Adam düşüyor... tabanca gürlüyor... kan akıyor mu, akmıyor mu... – derken tezgâha genç, mütevazı giyimli bir aktris gelip bağırıyor:

"İyi günler canım, Poliksena Vasilyevna! Size çiçek getirdim!"

Poliksena'yı öptü ve tezgâha dört tane sarı renkli yıldızçiçeği bıraktı.

"Hindistan'dan gelen bir şey var mı bana?"

Poliksena bir şey geldiğini söyleyerek tezgâhtan şişkin bir zarf çıkardı. Aktris heyecanlandı.

"Veşnyakova'ya söyleyin," diye okudu Toropetskaya, "Kseniya rolüyle ilgili sorunu çözdüm..."

"Ah, tabii, tabii!" diye bağırdı Veşnyakova.

"Ganj Nehri'nin kıyısında Praskovya Fedorovna'yla birlikteydim ve orada aydınlandım. Veşnyakova'nın ortadaki kapıdan değil, yandan, piyanonun oradan çıkması lazım. Onun kısa süre önce kocasını kaybetmiş olduğunu ve orta kapıdan çıkmayı aklına getiremeyeceğini unutmamak lazım. Rahibe adımlarıyla yürür, gözlerini yerden ayırmaz, elinde bir buket kır papatyası tutar, çünkü her dul böyle yapar..."

"Tanrım! Ne kadar doğru! Ne kadar bilgece!" diye haykırdı Veşnyakova. "Doğru! Benim orta kapıdan çıkmam çok yersiz olurdu."

"Bekleyin," diye devam etti Toropetskaya, "devam ediyor," diyerek okudu: "Fakat bırakın Veşnyakova nereden isterse çıksın! Geliyorum, o zaman her şey açığa kavuşacak. Ganj'ı sevmedim, bana göre bu nehirde övülecek bir şey yok... Neyse, burası sizinle alakalı değil," dedi Poliksena.

"Poliksena Vasilyevna," dedi Venşyakova, "Aristarh Platonoviç'e deli gibi, deli gibi sevindiğimi yazın!"

"Peki."

"Benim bizzat yazmam gerekir mi?"

"Hayır," dedi Poliksena, "benim dışımda kimsenin ona mektup yazmamasını rica etti. Onun düşünme vaktinden çalıyormuş bunlar."

"Anlıyorum, anlıyorum!" diye bağırdı Venşyakova ve Toropetskaya'yı öperek gitti.

Tombul, orta yaşlarda, enerjik bir adam geldi ve daha kapının ağzından ışıl ışıl bağırdı:

"Yeni olayı duydunuz mu? Ah, yazı mı yazıyordunuz?"

"Önemli değil, ara verdik," dedi Toropetskaya ve hikâyeden sarhoş olduğu besbelli olan tombul adam, mutlulukla Toropetskaya'ya yaklaştı. Bu sırada eliyle de çevreden insanları çağırıyordu. Dinlemek için Mişa Papin, Poltoratski ve biri daha toplandı. Tezgâhın üzerine eğildi kafalar. Şunu duydum: "Bu arada kocası otele dönmüş..." Tezgâhın arkasından kahkahalar yükseldi. Tombul biraz daha fısıldadı, sonra Mişa Panina kendisine özgü, "Ah ah ah," diye gülme nöbetine yakalandı, Poltoratski de haykırdı: "Enfes!" Tombul adam da mutlu bir şekilde kahkaha attı ve bağıra bağıra uzaklaştı hemen:

"Vasya! Vasya! Dur! Duydun mu? Yeni bir hikâye var!"

Ama hikâyeyi Vasya'ya anlatamadı, çünkü Toropetskaya onu geri çağırdı.

Anlaşılan Aristarh Platoniviç tombul için de bir şeyler yazmıştı.

"Yelagin'e bildirin," diye okudu Toropetskaya, "hep büyük çaba harcadığı o sonuç için oynamaktan kaçınması gerekiyor."

Yelagin'in yüzü altüst oldu ve hemen mektuba baktı.

"Söyleyin ona," diye devam etti Toropetskaya, "generalin akşam toplantısı sahnesinde albayın karısıyla hemen selamlaşmamalı, onun yerine önce masanın çevresinde dolanıp dalgın dalgın gülümsemeli. Onun bir şarap damıtma fabrikası var ve ne olursa olsun hemen selam vermemeli, yani..."

"Anlamıyorum!" dedi Yelagin. "Affedersiniz, anlamıyorum," diyen Yelagin odada bir şeyin çevresinden dolanır gibi bir tur attı, "hayır, bu bende bir his uyandırmıyor. Beğenmedim! Albayın karısı duruyor karşısında, ama o geziniyor... Bir his uyandırmıyor bu!"

"Bu sahneyi Aristarh Platoniviç'ten daha iyi anladığınızı mı söylemek istiyorsunuz?" diye sordu Toropetskaya buz gibi bir sesle.

Bu soru Yelagin'i utandırdı. "Hayır, bunu söylemiyorum..." Kıpkırmızı oldu. "Ama düşünsenize..." diyerek yine odada bir tur attı.

"Bence, sizin dizlerinizin üzerine çöküp Aristarh Platoniviç'in karşısında eğilmeniz gerekiyor, çünkü o ta Hindistan'dan..."

"Neden bizde herkes diz çök, diz çök, diyor!" diye patladı birden Yelagin.

"Eh, tabii, daha genç," diye düşündüm.

"En iyisi, Aristarh Platoniviç'in diğer yazdıklarını da bir dinleyin," diyerek okumaya devam etti Poliksena: "Fakat bırakın nasıl isterse öyle yapsın. Gelince piyesi herkese açıklayacağım."

Yelagin neşelendi ve işi şakaya vurdu. Elini önce bir yanağına vurdu, sonra diğer yanağına vurdu ve gözlerimin önünde favori sakal çıkarmış gibi oldu. Sonra boyunu kısalttı, ağır ağır burnunu şişirdi ve hayali sakalından birkaç kıl koparark dişlerinin arasından mektupta onun için yazılmış olan her şeyi tekrarladı.

"Ne aktör!" diye düşündüm. Aristarh Platonoviç'i canlandırdığını anlamıştım.

Toropetskaya'nın yüzüne kan hücum etmişti, zar zor nefes alıyordu.

"Sizden rica etmiştim!"

"Fakat," dedi omuz silkerek, dişlerinin arasından Yelagin, sonra kendi sesiyle, "Anlamıyorum!" diye devam etti ve gitti. Holde bir tur daha attığını, hayretle omuz silkip gözden kaybolduğunu gördüm.

"Ah, bıktım bu köylülerden!" dedi Poliksena. "Hiçbir şeye saygıları yok. Nasıl konuştuklarını duydunuz mu?"

Ne diyeceğimi bilemediğimden, en önemlisi de "köylüler" diyerek neyi kastettiğini anlayamadığımdan, "Hım," diye yanıt verdim.

İlk günün sonunda soyunma odasında piyesi yazmanın mümkün olmadığı anlaşıldı. Poliksena günlük işlerini iki gün bıraktı ve onunla birlikte kadınların makyaj odalarından birine taşındık. Demyan Kuzmiç inleye inleye daktiloyu oraya taşıdı.

Pastırma yazı uzaklaşıp yerini ıslak sonbahara bıraktı. Gri ışık düştü pencereye. Küçük bir divanın üzerine oturmuş, dolabın aynasındaki yansımama bakıyordum, Poliksena da taburede oturuyordu. Kendimi iki katlı gibi hissettim. Üst katta düzene sokulması gereken bir keşmekeş ve kargaşa vardı. Piyesimin talepkâr kahramanları ruhuma sıradışı bir kaygı veriyorlardı. Her biri lüzumlu sözler talep ediyor, her biri diğerlerini geride bırakıp ilk yeri almaya çabalıyordu. Piyesi

düzeltmek aşırı zorlu bir işti. Üst kat gümbür gümbürdü ve kafamın içinde hareket ediyor, kalıcı, sağlam bir huzurun hüküm sürdüğü alt katın tadını çıkarmaya engel oluyordu. Bir şekerleme kutusuna benzeyen küçük makyaj odasının duvarından, şişkin dudaklı ve gözlerinin altı gölgelenmiş kadınlar yapmacık gülüşlerle bakıyordu. Bu kadınlar ya sepetli fistonlar ya da çemberli iç etekler giymişti. Aralarında silindir şapkalarını eline almış, dişlerini sergileyen erkeklerin fotoğrafları da vardı. İçlerinden biri kalın apoletler takmıştı. Sarhoş şişko burnu dudaklarına kadar iniyordu, yanakları ve boynu kat kat olmuştu. Poliksena bunun kim olduğunu söyleyene kadar, Yelagin olabileceği gelmemişti aklıma.

Fotoğraflara baktım, divandan kalkarak yanmayan lambalara, boş pudralığa dokundum, Poliksena'nın sigarasından gelen hoş koku ve birtakım boyaların belirgin kokusunu içime çektim. Etraf sessizdi ve bu sessizliği sadece daktilonun tıkırtısı ve onun satır sonlarında çalan hafif zil sesi bozuyordu, bir de ara sıra parkeler gıcırdıyordu. Açık kapıdan bazen oradan geçen, kurutulmuş gibi görünen yaşlı kadınların kolalı eteklerini havada tutarak hiç ses etmeden geçmeye çalıştığı görülüyordu.

Ara sıra bu koridorun büyük sessizliğini uzak bir yerden gelen şiddetli çığlıklar ve bir yerden gelen boğuk müzik patlamaları bozuyordu. Artık sahnede, örümcekli eski koridorların, dehliz ve merdivenlerin arkasında, derinlerde bir yerde *Stepan Razin* piyesinin provalarının yapıldığını biliyordum.

Saat on ikide yazmaya başladık, saat ikide ara verdik. Poliksena evdeki işlerini yapmak üzere eve gitti, ben de büfeye.

Oraya girmek için koridordan çıkıp merdivenlere ulaşmam gerekiyordu. O sırada büyülü sessizlik bozuldu. Merdivenlerden aktris ve aktörler inip çıkıyordu, beyaz ka-

pıların ardında bir telefon çalıyordu, bir başka telefon da aşağılarda bir yerlerde çalıyordu. Avgustina Menajraka'nın emrine verilmiş kuryelerden biri aşağıda bekliyordu. Sonra sarı ortaçağ kapısı, arkasında saklı basamaklar ve bana sınırsız bir uzunluğa sahipmiş gibi görünen kerpiç geçit, görkemli, yarı karanlık bir halde uzanıyordu. Bu geçitte dekorlar üst üste yığılmış, duvarlara yaslanmış bir halde duruyordu. Beyaz ahşap çerçevelerinden gizemli, geçici siyah yazılar ışıldıyordu: "I sol arka", "Kont arkada", "Yatak odası III. sahne". Üzerine korkunç bir asma kilit takılmış, geniş, yüksek, zamanla kararmış kapılar vardı sağda, onların sahneye çıktığını anladım. Solda da böyle kapılar vardı ve avluya açılıyorlardı, bu kapılardan geçen işçiler ambardan, geçitte yer bulamayan dekorları getiriyorlardı. Tek başıma hayallere kapılmak için hep bu geçide saklandım; bunu yapmak kolaydı çünkü yanından geçebilmek için yan yan ilerlemek gereken dekorların arasındaki bu dar geçitte karşıdan birinin geldiği çok nadir oluyordu.

Demir kapının üzerindeki zemberek hafif bir yılan ıslığıyla iç çekerek yol verdi bana. Ayak seslerim kesildi, halıya basıyordum, Gavriil Stepanoviç'in çalışma odasının kapısını bakır bir aslan kafasından tanıdım ve yine bir asker çuhasının üzerinden yürüyerek insanların ışıl ışıl cıvıldadığı yere, büfeye vardım.

Tezgâhın arkasında ışıklar saçan parlak semaveri gördüm önce, hemen arkasında ufak tefek, yaşlıca, bıyıklı, dazlak ve ona daha alışmamış bir insanı üzüntü ve kedere boğacak kadar hüzünlü gözleri olan bir adam duruyordu. Kasvetle iç çeken hüzünlü adam tezgâhın arkasında duruyor ve kırmızı havyar ve koyun peynirli kanepelere bakıyordu. Aktörler büfeye geliyor, bunlardan alıyordu ve o zaman büfecinin gözleri gözyaşlarıyla doluyordu. Kanepeler için ödenen para da, başkentin en güzel yerinde, Bağımsız Tiyatro'da olduğunu bilmek de mutlu etmiyordu onu. Hiçbir şeyden mutlu olmu-

yordu, anlaşılan, herkesin gelip servis tabağında duranları bir parça bile bırakmadan yediğini, o dev semaveri sonuna kadar içtiğini düşünmekten kafasına ağrılar giriyordu.

İki pencereden acıklı bir sonbahar gününün ışığı geliyordu, büfenin arkasında abajurlu bir duvar lambası yanıyor, odanın köşeleri sonsuz bir alacakaranlıkla aydınlanıyordu.

Masalarda oturan yabancılardan çekindim, yanlarına gitmek istedim ama korktum. Masalardan sağır edici kahkahalar yükseliyor, dört bir yanda bir şeyler anlatılıyordu.

Bir bardak çay içip bir peynirli kanepe yedikten sonra, tiyatronun başka yerlerine doğru ilerledim. "Ofis" diye bilinen yere gitmeyi çok istiyordum.

Orası tiyatronun diğer yerlerinden çok farklıydı; çünkü orası, deyim yerindeyse, sokak yaşamıyla kaynaşan, gürültülü tek yerdi.

Ofis iki kısımdan oluşuyordu. Birincisi, tiyatroya ilk kez gelen herkes düşsün diye kasten yapılmış bir merdivenle avludan girilen, dar bir odaydı. Bu ilk odada iki hademe, Katkov ile Bakvalin oturuyordu. Önlerindeki sehpada iki telefon vardı. Bu telefonlar hemen hiç susmadan, durmaksızın çalardı.

Çok geçmeden telefonların sadece tek bir kişiyi aradığını ve bu adamın yan odada, kapısında şu yazı bulunan odada bulunduğunu anladım:

İç Düzenden Sorumlu Müdür
Filipp Filippoviç Tulumbasov

Moskova'da kimse Tulumbasov kadar popüler değildi ve herhalde asla da olamayacaktı. Sanki bütün şehir Tulumbasov'a telefonla ulaşmaya çalışıyordu ve ya Katkov ya Baklavin, onunla konuşmaya susamış olanları Filipp Filippoviç'e bağlıyordu.

Julius Caesar'ın aynı anda birkaç işi birden yapabildiğini, sözgelimi bir şeyler okurken birini dinlemeyi başarabildiğini ya birileri anlatmıştı ya da böyle bir şeyi hayal etmiştim. Burada şunu söylemeliyim ki, Filipp Filippoviç'in yerine atamış olsalar, Julius Caesar çok aciz kalırdı.

Baklavin ve Katkov'un elinde gürleyen bu iki telefonun dışında, Filipp Filippoviç'in önünde de iki telefon vardı, eski tip bir telefon da duvarda asılı duruyordu.

Filipp Filippoviç sarışındı, sinekkaydı tıraşlı, yuvarlak bir yüzü vardı, gözleri sıradışı bir şekilde canlıydı, bu gözlerin derinliklerinde kimsede görülmeyen bir hüzün vardı, anlaşılan gizli, sonsuz, iyileşmez bir hüzünle oturuyordu bu akıl almaz derecede rahat köşedeki bariyerin arkasında. Avluda ister gündüz ister gece olsun, Filipp Filippoviç'in odasında yeşil abajurun altında alev alev yanan bir lambayla gece olurdu. Filipp Filippoviç'in önündeki yazı masasında dört takvim vardı, takvimlerin üzeri "Pryan. 2, part. 4", "13 utr. 2", "Mon. 77727" gibi gizemli yazılarla doluydu.

Masada açık duran beş bloknot da leke leke yazılarla kaplıydı. Filipp Filippoviç'in arkasında içi doldurulmuş vahşi bir ayı duruyordu, ayının gözlerinin yerine elektrikli lambalar konmuştu. Filipp Filippoviç dış dünyadan bir bariyerle korunuyordu ve günün her saatinde bu bariyere türlü türlü giyimler içindeki insanlar göbeklerini dayıyordu. Şunu hiç tereddütsüz söylemek mümkün, Filipp Filippoviç'in önünden bütün ülke tek tek geçiyordu; buraya, onun önüne her sınıftan, gruptan, katmandan, inançtan, cinsten, yaştan insanlar geliyordu. Yoksul giyimli, eski püskü şapkalı birileri gidiyor, yerlerine türlü türlü renkten yakalıkları olan askerler geliyordu. Askerler gidince, kunduz kürklü ve kolalı gömlekli şık giyimli adamlar geliyordu. Kolalı gömleklilerin arasına bazen basma giymiş birisi de karışıyordu. Kıvır kıvır saçların üze-

rinde kasket. Omuzlarına ermin kürkü örtmüş gösterişli bir kadın. Gözlere kadar indirilmiş kulaklıklı bir şapka. Burnunu pudralamış genç bir kadın. Ayaklarında bataklık çizmesi, üzerinde beli kemerle bağlanmış bir *kaftan* olan bir adam. Bir asker daha, eşkenar dörtgen gibi biri. Kafası tıraşlı, sargılı. Titrek çeneli, donuk bakışlı ve nedense yanındaki arkadaşıyla Fransızca konuşan yaşlı bir kadın vardı, kadın arkadaşı erkek galoşları giymişti. Bir de gocuk.

Bariyere göbeklerini yaslayamayanlar arkaya yığılmıştı, bazen buruş buruş olmuş raporlarını havaya kaldırıyor, ikide bir "Filipp Filippoviç!" diye bağırıyorlardı. Bazen de palto giymemiş, bluz ya da ceket giymiş kadın ya da erkekler bariyeri oluşturan kalabalığın arasına dalıyordu, bunların Bağımsız Tiyatro'nun kadın ve erkek oyuncuları olduğunu anladım.

Ama bariyere kim gelirse gelsin, bir ikisi dışında hepsi pohpohlayıcı bir tavır takınıyor, sırnaşıkça gülümsüyordu. Gelenlerin hepsi Filipp Filoppoviç'ten bir şeyler istiyor, hepsi onun yanıtını bekliyordu.

Üç telefon hiç durmadan çalıyordu ve çalışma odası bazen üçünün birden gümbürtüsüyle çınlıyordu. Filipp Filippoviç'i bu hiç rahatsız etmiyordu. Sağ eliyle sağdaki telefonun ahizesini kaldırıyor, onu omzuyla yanağının arasına sıkıştırıyor, sol eliyle diğer ahizeyi alıyor ve onu sol kulağına götürüyordu; sağ eli boşta kalınca da, onu uzatılan dilekçelerden birini alıyor, bir üçüncüyle konuşmaya başlıyordu – sol telefon, sağ telefon, sonra ziyaretçi, sonra yine sol, sağ, ziyaretçi. Sağ, ziyaretçi, sol, sol, sağ, sağ.

Bir anda iki ahizeyi de yerine bıraktı ve iki elini birden kurtarınca, iki dilekçe aldı. Birini geri çevirip sarı telefonun ahizesini eline aldı, bir an dinledi, şöyle dedi: "Yarın saat üçte arayın." Ahizeyi yerine koydu, ziyaretçiye, "Yapabileceğim bir şey yok," dedi.

Bir süre sonra Filipp Filipoviç'ten ne istediklerini anlamaya başladım. Ondan bilet istiyorlardı.

Ondan bilet isterken her yola başvuruyorlardı. İrkutsk'tan geldiklerini, geceleyin yola çıkacaklarını ve *Çeyizsiz** adlı oyunu görmeden gidemeyeceklerini söyleyenler vardı. Birisi Yalta'dan gelen bir rehber olduğunu söyledi. Bir heyetin temsilcisi olduğunu. Birisi rehber değildi, Sibiryalı değildi, bir yere gitmiyordu, sadece, "Ben Petuhov, hatırladınız mı?" dedi. Oyuncular, "Filya, Filya, yaparsın..." diyorlardı. Birisi şöyle dedi: "Bedeli ne olursa olsun, benim için fiyat önemli değil..."

"İvan Vasilyeviç'i yirmi sekiz yıldır tanırım," diye geveledi beresinde güve deliği olan yaşlı bir kadın, "beni geri çevirmeyeceğine inanıyorum..."

"Ayakta," dedi birdenbire Filipp Filippoviç ve şaşkın yaşlının konuşmasını beklemeden ona bir kâğıt parçası uzattı.

"Sekiz kişilik," diye söze başladı gürbüz bir adam ve sonraki sözleri ağzına takıldı, çünkü Filya şöyle diyordu:

"Davetiyeler!" Bir kâğıt uzattı.

"Arnold Arnoldoviç'ten geliyorum," diye söze başladı abartılı şekilde şık giyinmiş genç bir adam. "Ayakta," dedim içimden ve yanıldım.

"Hiçbir şey yapamam, bayım," dedi genç adamın yüzüne bir kez göz atan Filya.

"Ama Arnold..."

"Yapamam bayım!"

Ve genç adam sanki yerin dibine girmiş gibi kayboldu gözden.

"Biz eşimle..." diye söze başladı topluca bir adam.

"Yarın için mi?" diye sordu Filya yarım ağızla, hızla.

"Evet."

---

* *Bezpridannitsa*, A. N. Ostrovski'nin 1874 tarihli oyunu. (ç.n.)

"Gişeye!" diye bağırdı Filya ve tombul adam aldığı bir kâğıt parçasıyla ileri atıldı, bu arada Filya telefona, "Hayır! Yarına!" diye haykırıyor, sol gözüyle de ona uzatılan evrakı okuyordu.

Bir süre sonra onun insanlara ne dış görünüşlerine göre ve elbette ne de getirdikleri evraka göre davrandığını anladım. Ben hiç beklemediğim halde dördüncü sıradan iki tane davetiye alan yoksul giyimli insanlar da vardı, elleri boş giden iyi giyimli insanlar da. Astrahan, Evpatoriya, Vologda, Leningrad'dan kocaman kızıl evraklar getiriyorlardı ve bir sonuç elde edemiyor ya da beş gün sonra bir sonuç elde ediyorlardı ama mütevazı ve sessiz insanlar geliyordu bazen ve hiçbir şey söylemiyor, bariyerden öteye ellerini uzatıyor ve bir yer buluyorlardı.

Düşündükçe, karşımda insanları çok iyi tanıyan bir adamın durduğunu anladım. Bunu anlayınca heyecanlandım ve kalbime bir üşüme geldi. Evet, karşımda en büyük kalp okuyan vardı. İnsanları en derin yerlerine kadar tanıyordu. Onların gizli arzularını tahmin ediyordu, onların tutkuları, kusurları ona beyan oluyordu, onların iyiliklerini biliyordu. Kimin ne zaman tiyatroya gitmesi gerektiğini, kimin dördüncü sırada oturma hakkı olduğunu, kimin balkonda sıkışmak, küçük bir koltuk onun için büyülü bir şekilde boşalır diye saçma bir umutla merdivenlerde oturmak zorunda olduğunu biliyordu.

Filipp Filippoviç'in ekolünün büyük bir ekol olduğunu anladım.

Zaten nasıl tanımazdı insanları, on beş yıllık meslek hayatı boyunca önünden on binlerce insan geçmişti. Aralarında mühendisler, cerrahlar, oyuncular, organizatörler, zimmetçiler, ev kadınları, makinistler, öğretmenler, mezzosopranolar, inşaatçılar, gitaristler, sokak hırsızları, diş hekimleri, itfaiyeciler, belli bir işi olmayan kızlar, fotoğrafçılar, plancılar, pilotlar,

Puşkin uzmanları, kolhoz başkanları, gizli koketler, koşucular, elektrikçiler, tezgâhtarlar, öğrenciler, parfümericiler, mühendisler, ozanlar, ceza hükümlüleri, profesörler, eski ev sahipleri, kiracılar, köy öğretmenleri, şarap satıcıları, viyolonselciler, hokkabazlar, boşanmış kadınlar, kafe müdürleri, pokerciler, homeopatlar, eşlikçiler, grafomanlar, konservatuar biletçileri, kimyacılar, orkestra şefleri, atletler, satranççılar, laborantlar, dolandırıcılar, saymanlar, şizofrenler, çeşniciler, manikürcüler, mali müşavirler, eski din çalışanları, spekülatörler, fotoğrafçılar vardı.

Neden gerekli olsundu ki bu belgeler Filipp Filippoviç'e?

Neye hakkı olduğunu anlaması için karşısında duranın ilk sözleri ve şöyle bir bakmak yetiyordu ona; Filipp Filippoviç gerekli yanıtı veriyordu ve yanıtlar her seferinde yanlışsız oluyordu.

"Ben," dedi bir kadın heyecanla, "dün *Don Carlos* için iki bilet almıştım, çantama koydum, eve gittim..."

Ama Filipp Filippoviç hemen bir zile bastı ve kadına hiç bakmadan şöyle dedi:

"Baklavin! İki bilet kaybolmuş... Hangi sıra?

"On bi..."

"On birinci sıra. Alın. Oturtun... Kontrol edin!"

"Anlaşıldı!" diye haykırdı Baklavin ve kadın ortadan kayboldu, bariyere başka biri yaklaştı, yarın yola çıkacağını söyledi kısık sesle.

"Bu kabul edilemez!" dedi sinirlenen bir kadın ve gözleri çakmak çakmak oldu. "Bu çocuk artık on altı yaşında! Bakmayın kısa pantolonlu olduğuna..."

"Biz pantolona bakmayız hanımefendi," dedi metalik bir sesle Filya. "Yasaya göre on beş yaşına kadar olan çocuklar alınmıyor. Otur şuraya, şimdi," dedi bu sırada sinekkaydı oyuncuya samimi bir şekilde.

"Kusura bakmayın," diye bağırdı skandal arayan kadın, "peş peşe uzun etekli üç çocuk alındı içeri. Şikâyet edeceğim!"

"Hanımefendi, çocuk dediğiniz o kişiler," dedi Filya, "Kostroma'lı cücelerdi."

Tam bir sessizlik oldu. Kadının gözleri karardı, o zaman Filya dişlerini göstere göstere öyle bir güldü ki kadın irkildi. Bariyerde birbirlerini ezen insanlar da kötücül bir şekilde kıkırdadı.

Soluk yüzlü, acılı, bulanık gözlü bir oyuncu birdenbire bariyerin yanından uzanıp fısıldadı:

"Şiddetli migren..."

Filya hiç şaşırmadı, hiç kıpırdamadan elini ileri uzattı, masadaki çekmeceyi açtı, eliyle yoklayıp bir küçük kutu çıkardı, içinden küçük bir paket aldı, acı çeken adama uzatıp şöyle dedi:

"Suyla iç... Buyurun, bayan."

Bayanın gözleri yaş içindeydi, şapkası kulaklarına kadar inmişti. Acısı büyüktü. Pis bir mendile sümkürdü. Anlaşılan, dün, yine *Don Carlos*'tan sonra eve gitmiş, çantası yokmuş. Çantasında 175 ruble, pudralık ve burun mendili varmış.

"Çok fena olmuş, bayan," dedi kuru bir şekilde Filya. "Parayı banka cüzdanında taşımak gerekir, çantada değil."

Kadın gözlerini Filya'ya çevirdi. Acısının böyle katı bir yanıt bulmasını beklemiyordu.

Ama Filya gümbürtüyle masanın çekmecesini çekip açtı ve bir saniye sonra sararmış metal tokalı buruş buruş bir çanta belirdi kadının elinde. Kadın minnettarlık sözleriyle havalara uçtu.

"Merhumu getirdiler, Filipp Filippoviç," dedi Baklavin.

Hemen lamba söndü, çekmece gümbürtüyle kapatıldı, telaşla paltosunu alan Filya kalabalığın arasından süzülüp gitti.

Büyülenmiş gibi peşinden gittim. Kafamı merdivenlerin dönemecindeki duvara vurduktan sonra avluya çıktım. Büronun kapısında kızıl şeritlerle sarılmış bir kamyonet vardı ve kamyonetin üzerinde sonbahar göğüne açık gözlerle bakan bir itfaiyeci yatıyordu. Miğferi ayaklarının dibinde parlıyordu, başındaysa bir köknar dalı vardı. Şapkasız, hürmetli bir suratla bakan Filya kamyonetin yanında duruyor ve hiç ses etmeden Kuskov, Baklavin ve Klyukvin'e emirler veriyordu.

Kamyonet sinyal verip caddeye çıktı. O sırada tiyatronun girişinden şiddetli trombon sesleri duyuldu. Gelip geçenler hafif bir hayretle durdu, kamyonet de durdu. Tiyatronun girişinde palto giymiş sakallı bir adam vardı, orkestra şefi çubuğu sallıyordu. Çubuğa uyan ışıl ışıl borazanlar caddeyi gür seslerle doldurdu. Sonra sesler birdenbire, başladığı gibi kesildi ve altın borular ve kumral sakal girişten kayboldu. Kuskov kamyonete sıçradı, tabutun kıyısında üç itfaiyeci duruyordu ve Filippoviç'in hareket işaretiyle birlikte kamyonet krematuvara doğru yola çıktı, Filya da büroya döndü.

Dev şehir bir nabız gibi atıyor ve dört bir yandan dalgalar kabara kabara akıyordu ona. Filippoviç'e gelip gidenlerin dalgası bazen durup dururken zayıflıyor ve Filya koltuğuna yaslanma, birileriyle şakalaşma, rahatlama fırsatı buluyordu.

"Beni sana gönderdiler," dedi başka bir tiyatronun oyuncusu.

"Göndere göndere bir baş belası göndermişler," dedi Filya sadece yanaklarıyla gülerek (Filya'nın gözleri asla gülmüyordu).

Filippoviç'in kapısına üzerinde enfes kesimli bir palto ve omuzlarında koyu kahverengi bir tilki olan çok güzel bir kadın geldi. Filya kadına hoşnut bir şekilde gülümsedi ve bağırdı:

"Bonjur, Missi!"

Kadın mutlulukla gülümsedi buna karşılık. Kadının arkasından odaya sarsak bir yürüyüşle, denizci şapkası giymiş, çikolatayla kaplanmış sıradışı bir şekilde kibirli bir çehresi ve gö-

zünün altında üç tırnak izi olan yedi yaşlarında bir çocuk girdi. Çocuk düzenli aralıklarla sessizce hıçkırıyordu. Çocuğun arkasından tombul ve üzgün bir kadın girdi.

"Şışşt, Alyoşa!" diye bağırdı kadın Alman aksanıyla.

"Amaliya İvanna!" dedi gizlice yumruğunu gösteren çocuk usulca ve tehditkâr bir şekilde.

"Şışt, Alyoş!" dedi hafifçe Amaliya İvanovna.

"Ah, merhaba!" diye bağırdı çocuğa elini uzatan Filya. Çocuk hıçkırdı, ayaklarını sürüyerek selam verdi.

"Şışt, Alyoş!" diye fısıldadı Amaliya İvanovna.

"Ne oldu gözünün altına?" diye sordu Filya.

"Ben," diye hıçkırarak fısıldadı çocuk, başını eğdi, "Jorj'la kavga ettim..."

"Şışt, Alyoşa," diye fısıldadı Amaliya İvanovna sadece dudaklarıyla, mekanik bir tavırla.

"*C'est dommage!*"* diye kükredi Filya ve masadan çikolatayı kaldırdı.

Gözleri çikolatadan kapkara olan çocuk bir anda alevlendi, çikolatayı kaptı.

"Alyoşa, bugün on dört tane yedin," diye fısıldadı ürkekçe Amaliya İvanovna.

"Yalan söylemeyin, Amaliya İvanovna," diye kükredi sessizce konuştuğunu sanan çocuk.

"Şışşt, Alyoşa!"

"Şışt, beni tamamıyla unuttunuz, alçak!" diye şakıdı hafifçe kadın.

"*Non, madam, impossible!*" diye cıvıldadı Filya. "*Mais les affairs toujours!*"**

Kadın şakır gibi güldü, Filya'ya elindeki eldivenle vurdu.

---

* (Fr.) "Yazık!" (ç.n.)

** (Fr.) "Hayır, madam, imkânsız! (...) Ama hep iş var!" (ç.n.)

"Biliyor musunuz," dedi coşkulanan kadın, "Darya'cığım bugün bana börek yaptı, yemeğe gelsenize. Ne dersiniz?"

"*Avec plaisir!*"* diye bağırdı Filya ve kadının şerefine ayının gözlerini yaktı.

"Beni nasıl da korkuttunuz, rezilsiniz Filka!" diye haykırdı kadın.

"Alyoşa! Baksana şu ayıya," diye yapmacık bir şekilde heyecanlanmış gibi yaptı Amaliya İvanovna, "canlı gibi!"

"İzin verin," diye bağırdı çocuk ve bariyere atıldı.

"Şşşt, Alyoşa..."

"Argunina'yı da yanınızda getirin," diye bağırdı bir anda aydınlanmış gibi kadın.

"*Il joue!*"**

"Gösteriden sonra gelsin bari," dedi kadın, Amaliya İvanovna'ya arkasını dönerek.

"*Je transporte lui.*"***

"Peki canım, öyleyse harika. Evet, Filipp'ciğim, bir ricam olacak. Bir ihtiyar hanıma *Don Carlos*'ta yer bulabilir misiniz acaba? Hı? Balkonda belki? Hı, olur mu canım?"

"Terzi için mi?" diye sordu Filya, manidar gözlerle kadına bakarken.

"Ne kadar aksisin!" diye çığlık attı kadın. "Neden illa terzi olmalı? Bir profesörün dul eşi ve şimdi..."

"Elbise dikiyor," dedi rüyada konuşur gibi Filya, not defterine şöyle yazarken:

"Beloşvey. Mi. arka taraf. 13."

"Nasıl tahmin ettiniz!" diye çığlık attı neşesi yerine gelen kadın.

"Filipp Filippoviç, sizi müdürlükten arıyorlar," diye bağırdı Baklavin.

---

* (Fr.) "Memnuniyetle!" (ç.n.)

** (Fr.) "Onun oyunu var." (ç.n.)

*** (Fr.) "Onu getireceğim." (ç.n.)

"Ben de kocamı arayacağım," dedi kadın. Filya odadan çıktı, kadın ahizeyi kaldırıp numarayı çevirdi.

"Müdürün odası. Ee, nasılsın? Bu akşam için Filya'yı bize börek yemeye çağırdım. Tabii. Sen bir saat uyursun. Evet, Argunin'i de davet ettim... Ama burası uygun değil... Neyse, hoşça kal, canım. Senin sesin niye biraz dalgın geliyor? Neyse, öpüyorum."

Ben de divanın muşamba sırtlığına yaslandım ve gözlerimi kapayıp hayal kurdum. "Ah, nasıl bir dünya... zevk, sükûnet dünyası..." Bu tanımadığım kadının evini hayal ettim. Nedense bana büyük bir ev olmalı gibi gelmişti, uzun beyaz holün duvarında altın çerçeveli bir tablo asılı olmalı, odaların hepsinde parkeler ışıldıyor olmalı. Salonda bir piyano olmalı, dev bir halı olmalı...

Hayallerim aniden hafif bir inilti ve mide gurultularıyla bölündü. Gözlerimi açtım.

Ölü gibi bembeyaz olan çocuk, gözlerini devirmiş, ayaklarını yere uzatmış bir halde divanda oturuyordu. Kadın ile Amaliya İvanovna ona doğru eğildi. Kadın bembeyaz olmuştu.

"Alyoşa!" diye haykırdı kadın, "Neyin var?"

"Şışt, Alyoşa! Neyin var?" diye bağırdı Amaliya İvanovna da.

"Başım ağrıyor," diye güçsüz bir bariton sesle yanıt verdi çocuk ve şapkası gözlerine kadar indi. Birden yanaklarını şişirdi ve daha da beyazlaştı.

"Ah, Tanrım!" diye bağırdı kadın.

Birkaç dakika sonra avluya üstü açık bir taksi daldı, içinde Baklavin vardı, ayaktaydı.

Çocuğun ağzını bir mendille sildiler, kucaklayıp çıkardılar bürodan.

Ah, büronun acayip dünyası! Hoşça kalın! Yakında gidiyorum. Siz de hatırlayın beni!

12. Bölüm
Sivtsev Vrajek

Toropetskaya'ya bütün piyesi nasıl dikte ettiğimi fark edemedim. Sonra ne yapacağımı düşünmeye fırsat bulamadan, kader kendisi karar verdi buna.

Klyukvin bana bir mektup getirdi.

Çok saygıdeğer Leontiy Sergeyeviç!

Şeytan alasıca, neden benim Leontiy Sergeyeviç olmamı istiyordu? Herhalde Sergey Leontyeviç demekten daha kolay geliyordu ona... Fakat önemi yok bunun!

... Piyesinizi İvan Vasilyeviç'e okumalısınız.
Bunun için ayın 13'ünde, pazartesi günü saat 12'de Sivtsev Vrajek'te bekleniyorsunuz.

Saygılarımla,
Foma Strij.

Bu mektubun sıradışı bir öneme sahip olduğunu anlayarak çok heyecanlandım.

Şu karara vardım: kolalı yaka, mavi kravat, gri takım elbise. Bu sonuncuya karar vermek zor olmadı, çünkü gri takım elbise benim düzgün tek takım elbisemdi.

Saygılı ama kendinden emin davranmalı ve Tanrı korusun, dalkavukluk sergilememeli.

Çok iyi hatırlıyorum, on üçü ertesi gündü ve sabahleyin tiyatroda Bombardov'la görüştüm.

Onun önerisi bana aşırı tuhaf geldi.

"Büyük gri binayı geçince," dedi Bombardov, "soldaki çıkmaza sapın. Orada kolayca bulursunuz. Dökme demirden, oymalı bir kapı, sütunlu bir bina. Caddeden giriş yoktur, köşeyi dönüp avluya girin. Orada gocuklu bir adam görürsünüz, size, 'Ne için gelmiştiniz?' diye sorar, siz de ona tek bir şey söylersiniz. 'Randevu.'"

"Parola mı bu?" diye sordum. "Ya orada bir adam olmazsa?"

"Olacak," dedi soğukça Bombardov ve devam etti: "Köşeyi dönünce, gocuklu adamın karşısında da tekerlekleri çıkarılmış, kriko üzerinde duran bir araba göreceksiniz, onun yanında da bir kovayla otomobili yıkayan bir adam olacak."

"Bugün orada mıydınız?" diye sordum heyecanla.

"Bir ay önce gittim oraya."

"Adamın otomobil yıkayacağını nasıl biliyorsunuz?"

"Çünkü o her gün tekerlekleri çıkarır, yıkar."

"Peki ne zaman geziyor İvan Vasilyeviç arabayla?"

"O arabayla gezmez asla."

"Neden?"

"Nereye gitsin?"

"Bilmem, mesela tiyatroya?"

"İvan Vasilyeviç tiyatroya yılda iki kez, genel provalar için gelir ve o zaman da onu arabacı Drıkin getirir."

"Vay canına! Eğer otomobili varsa neden faytonla geliyor?"

"Şoför direksiyonun başında kalp krizi geçirip ölür, otomobil de bir vitrine dalarsa, o zaman ne yapacaksınız?"

"Affedersiniz ama ya at tökezlerse?"

"Drıkin'in atı asla tökezlemez. Adım adım gider. Kovalı adamın karşısında da bir kapı var. İçeri girin ve ahşap bir merdivenden yukarı çıkın. Sonra bir kapı daha. İçeri girin. Orada Ostrovski'nin kara büstünü görürsünüz. Onun karşısında da beyaz sütunlar ve kapkara bir soba var, sobanın yanında keçe çizmeli bir adam çömelmiş sobayı yakıyor olur."

Güldüm.

"Onun hep orada olduğuna ve hep keçe çizmeli olduğuna emin misiniz?"

"Kesinlikle," dedi kuru bir tavırla Bombardov, hiç gülümsemeden.

"Görmek ilginç olacak!"

"Görürsünüz. Telaşla, 'Ne istemiştiniz?' diyecek size. Siz de ona..."

"'Randevu'?"

"Hah. O zaman o, 'Paltonuzu burada çıkarın,' diyecek, siz de ön kapıya geleceksiniz, orada sizi bir hemşire karşılayıp 'Ne istemiştiniz?' diyecek ve siz de..."

Başımı salladım.

"İvan Vasilyeviç öncelikle babanızın kim olduğunu bilmek ister. Kimdi?"

"Genel vali."

Bombardov yüzünü buruşturdu.

"Ee... Hayır, bu olmaz ne yazık ki. Hayır, hayır. Şöyle dersiniz: Bankada çalışırdı."

"Bundan hoşlanmadım. Neden daha ilk anda yalan söylemem gerekiyor?"

"Çünkü bu onu tedirgin edebilir, yani..."

Gözlerimi kırpıştırmaktan başka bir şey yapamıyordum.

"... yani sizin için ne fark eder banka mı, başka şey mi? Sonra homoepati hakkında ne düşündüğünüzü sorar. Siz de

geçen yıl midenizden bir parça aldıklarını ve size çok iyi geldiğini söylersiniz."

O sırada zil çaldı, Bombardov hareketlendi, provaya gitmesi gerekiyordu, o yüzden diğer talimatları kısa kısa verdi.

"Mişka Panina'yı tanımıyorsunuz, Moskova'da doğdu," diye bildirdi Bombardov alelacele. "Foma için de ondan hoşlanmadığınızı söyleyin. Üçüncü perdede bir tabanca var, orayı okumayın..."

"Adam kendini öldürüyor, nasıl okumayabilirim!"

Zil tekrar çaldı.

Bombardov yarı karanlığa daldı, uzaktan hafif çığlığı duyuldu:

"Tabancayı okumayın! Ayrıca nezle falan da olmadınız!"

Bombardov'un talimatlarıyla tam anlamıyla serseme dönmüş bir halde, tam öğle vaktinde Sivtsev Vrajek'teki çıkmaza gittim.

Avluda gocuklu bir adam yoktu ama Bombardov'un söylediği yerde başörtülü bir kadın vardı. "Ne istemiştiniz?" diye sordu ve kuşkuyla süzdü beni.

"Randevu" sözcüğü onu kesin olarak rahatlattı ve ben köşeyi döndüm. Noktası noktasına söylendiği yerde kahverengi bir otomobil duruyordu ama tekerlekleri üzerindeydi ve bir adam bezle kaportasını siliyordu. Arabanın yanında bir kova ve bir şişe duruyordu.

Bombardov'un talimatlarına uyarak, hiç yanlış yapmadan gittim ve Ostrovski'nin büstünü buldum. "Vay..." diye düşündüm Bombardov'u hatırlayarak: Sobada akağaç tahtaları neşeyle yanıyordu ama keçe çizmeli kimse yoktu. Ama tam gülüyordum ki koyu renkli cilalı, eski bir meşe kapı açıldı, içinden elinde kürek ve üzerinde keçe çizme olan bir ihtiyar çıktı. Beni görünce irkildi ve gözlerini kırptı.

"Ne istemiştiniz bayım?" diye sordu.

"Randevu," dedim büyülü sözcüğün gücüne güvenerek. İhtiyarın yüzü aydınlandı ve küreği öteki kapı yönünde salladı. Orada tavanda eski bir lamba yanıyordu. Paltomu çıkardım, piyesimi koltuğumun altına aldım, kapıyı çaldım. Kapının arkasından çekilen sürgü zincirinin sesi geldi, sonra kapıda anahtar döndü ve beyaz önlüklü, beyaz başörtülü bir kadın kafasını uzattı.

"Ne istiyorsunuz?" diye sordu.

"Randevu," dedim. Kadın kenara çekildi, beni içeri aldı ve dikkatle baktı bana.

"Dışarısı soğuk mu?" diye sordu.

"Hayır, hava güzel, pastırma yazı," dedim.

"Nezle değilsiniz ya?" diye sordu kadın.

Bombardov'u hatırlayarak irkildim ve yanıt verdim:

"Hayır, hayır."

"Şu kapıyı çalıp içeri girin," dedi ciddi bir şekilde kadın ve gözden kayboldu. Karanlık, metal çubuklarla kaplı kapıyı çalmadan önce çevreme bakındım.

Beyaz bir soba, devasa birtakım dolaplar. Nane ve başka birtakım hoş otların kokuları. Tam bir sessizlik vardı ve birden hırıltılı bir saatle bölündü. Saat on iki olmuştu, sonra bir dolabın arkasından bir guguk kuşu telaşla öttü.

Kapıyı çaldım, sonra elimi ağır, dev tokmağa koydum; kapı beni büyük, aydınlık bir odaya çıkardı.

Heyecanlanmıştım, divandan başka hemen hiçbir şey göremedim, üzerinde İvan Vasilyeviç oturuyordu. Tam da portredeki gibiydi ama biraz daha canlı ve gençti. Siyah ama yer yer ağarmış bıyıkları mükemmelen taranmıştı. Göğsünde, altın bir zincirin üzerinde, bir kelebek gözlük asılıydı.

İvan Vasilyeviç gülümsemesiyle beni çok etkiledi.

"Çok memnun oldum," dedi hafif aksanlı bir sesle, "lütfen oturun."

Bir koltuğa oturdum.

"Adınız ve soyadınız?" diye sordu kibarca bana bakarak İvan Vasilyeviç.

"Sergey Leontyeviç."

"Çok memnun oldum! Peki efendim, siz nasılsınız Sergey Pafnutyeviç?" Kibarca bana bakan İvan Vasilyeviç masada parmaklarını tıkırdatıyordu; masanın üstünde kurşunkalem kalıntıları vardı ve su dolu bir bardak duruyordu, nedense üzeri bir kâğıtla örtülmüştü bardağın.

"Çok teşekkür ederim, iyiyim."

"Soğuk algınlığı hissetmiyorsunuz ya?"

"Hayır."

İvan Vasilyeviç inleyip sordu:

"Peki babacığınızın sağlığı nasıl?"

"Babam öldü."

"Korkunç bir şey," dedi İvan Vasilyeviç. "Peki kim baktı ona? Kim tedavi etti?"

"Kesin olarak söylemem zor, ama sanırım Profesör... Profesör Yankovski."

"İşe yaramaz," dedi İvan Vasilyeviç. "Profesör Pletkuşkov'a gitmek gerekirdi, o zaman hiçbir şeyi kalmazdı."

Pletuşkov'a gitmediğimiz için üzüldüğümü belli eden bir ifade takındım yüzüme.

"Ama daha da iyisi... hım... hım... homeopatları görmeliydiniz," diye devam etti İvan Vasilyeviç, "inanılmaz bir şekilde yardım ediyorlar herkese." O sırada bardağa hızlıca baktı. "Homeopatiye inanıyor musunuz?"

"Şaşırtıcı bir insan bu Bombardov," diye düşündüm ve belirsiz bir şeyler söylemeye başladım:

"Bir yandan, elbette... Şahsen... birçokları inanmasa da..."

"Nafile!" dedi İvan Vasilyeviç. "On beş damla ve bir şey hissedemez hale gelirsiniz." Yine inledi ve devam etti: "Peki Sergey Panfilıç, babacığınız ne yapardı?"

"Sergey Leontyeviç," dedim kibarca.

"Binlerce özür!" diye haykırdı İvan Vasiyeviç. "Ne iş yapardı?"

"Yalan söyleyemem!" diye düşündüm ve şöyle dedim:

"Genel valiydi."

Bu haber İvan Vasilyeviç'in yüzündeki gülümsemeyi söndürdü.

"Öyle mi, öyle mi, öyle mi," dedi dalgın dalgın, sustu, parmaklarını tıkırdattı ve "Peki, başlayalım," dedi.

Elyazmasını açtım, öksürdüm, kendimi tarttım, bir daha öksürdüm ve okumaya başladım.

Başlığı okudum, sonra oyuncuların uzun listesini okudum ve birinci perdeyi okuma işine başladım:

"Uzaklarda ışıklar, avlu, karla kaplı, bir müştemilat kapısı. Müştemilattan piyanoya çalınan, boğuk bir *Faust* sesi yükseliyor..."

Birinin karşısına oturup ona bir piyes okudunuz mu hiç? Emin olun, bu çok zor bir şey. Bazen gözlerimi İvan Vasilyeviç'e kaldırıyor, alnımı mendille siliyordum.

İvan Vasilyeviç kesinlikle hiç kıpırdamadan oturuyor ve kelebek gözlüğüyle beni seyrediyor, hiç vazgeçmiyordu. Onun bir kere bile gülümsememesi beni aşırı bunaltmıştı, oysa birinci perdede gülünç yerler vardı. Oyuncular onu dinlerken çok gülmüştü, hatta biri gülmekten ağlamaya başlamıştı.

İvan Vasilyeviç ise gülmediği gibi, inlemeyi de kesmişti. Ne zaman onun bakışıyla karşılaşsam, tek bir şey görüyordum: üzerime dikilmiş altın kelebek gözlük ve gözlüğün ardında kıpırdamayan gözler. Sonunda bu gülünç yerlerin hiç de gülünç olmadığı hissine kapıldım. İlk perdenin sonuna kadar geldim ve ikinciye başladım. Tam bir sessizlik içinde duyulan tek şey benim monoton sesimdi, bir ölünün arkasından dua okuyan papaz sesi gibiydi.

Bir duygusuzluk ve elimdeki defter kapatma arzusu kapladı beni. İvan Vasilyeviç'in öfkeyle, "Bir yerde bitecek değil mi bu?" diye bağıracağını düşünüyordum. Sesim boğuklaştı, ara sıra öksürerek boğazımı temizliyor, bir tenor, bir düşük bas sesle okuyordum; iki kere beklenmedik bir şekilde sesim cıyaklamaya dönüştü ama kimse buna gülmedi – ne İvan Vasilyeviç ne de ben.

Beyazlar giymiş kadının birdenbire ortaya çıkması biraz ferahlattı beni. Kadın sessizce girdi içeri, İvan Vasilyeviç hemen saate baktı. Kadın İvan Vasilyeviç'e bir kadeh verdi, İvan Vasilyeviç ilacını içti, onu bardaktaki suyla içti, bardağın üzerini kâğıtla örttü ve yine saate baktı. Kadın eski Ruslar gibi eğilerek selam verdi İvan Vasilyeviç'e ve ağır ağır gitti.

"Peki efendim, devam edin," dedi İvan Vasilyeviç, ben de yine okumaya başladım. Uzaklarda bir guguk kuşu öttü. Sonra paravananın arkasında bir yerde bir telefon çaldı.

"Affedersiniz," dedi İvan Vasilyeviç, "beni ofisten önemli bir iş için arıyorlar. Paravanın arkasından sesi duyuldu: "Evet... Hımm... hım... Bütün çete bunu yapacak. Bütün bunları tam bir gizlilik içinde yürütmenizi emrediyorum. Akşamleyin bana sadık biri gelecek, bir plan yapacağız..."

İvan Vasilyeviç geri geldi ve beşinci perdenin sonuna kadar okuduk. Altıncı perdenin başında çarpıcı bir olay oldu. Bir yerde bir kapının çarptığını işittim, bir yerlerden yüksek ve bence yapmacık bir ağlama sesi geldi, kapı, ama benim içeri girdiğim kapı değil, anlaşılan iç kısımlara açılan bir kapı açıldı ve odaya, herhalde korkudan sersemlemiş olması gereken, semiz bir tekir kedi daldı. Benim yanımdan geçip tül perdeye atladı, ona tutundu ve yukarıya doğru atıldı. Tül onun ağırlığını çekmedi, üzeri delik delik oldu. Perdeyi parçalamaya devam eden kedi en tepeye ulaştı ve oradan azgın bir halde çevreye bakındı. İvan Vasilyeviç kelebek gözlüğünü çıkardı

ve odaya Lyudmila Silvestrovna Pryahina koşarak girdi. Kedi onu görür görmez daha da yukarı tırmanmaya çabaladı ama oradan yukarısı tavandı. Hayvan yuvarlak kornişten düştü ve dehşet içinde perdeye asıldı.

Pryahina gözlerini sımsıkı yummuş, ıslak ve buruşturulmuş bir mendili alnına yumruğuyla yaslamış bir halde koştu; diğer elinde de dantelli, kuru ve temiz bir başka mendil tutuyordu. Odanın ortasına kadar koştuktan sonra tek dizinin üzerine çöktü, başını eğdi ve elini zafer kazanan birine kılıcını teslim eden bir esir gibi ileriye uzattı.

"Yerimden kıpırdamam," diye bağırdı tiz bir sesle, "sizden korunma sözü almadan kıpırdamam, öğretmenim! Pelikan bir hain! Tanrı görüyor her şeyi, her şeyi!"

O sırada tül yırtıldı ve kedinin altında yarım arşınlık bir delik açıldı.

"Pist!!" diye bağırdı çaresizce birdenbire İvan Vasilyeviç ve ellerini çırptı.

Kedi perdeden aşağı kaydı, onu yerlere kadar yırttı ve odadan fırlayıp kaçtı, Pryahina yüksek sesle hıçkırıyor ve gözlerini elleriyle kapatıp gözyaşları içinde bağırıyordu:

"Neler işitiyorum! Neler işitiyorum! Öğretmenim ve velinimetim gerçekten kovuyor mu beni! Tanrım, Tanrım!! Görüyor musun!"

"Çevrenize bir baksanıza Lyudmila Silvestrovna!" diye umutsuzca bağırdı İvan Vasilyeviç ve o sırada kapıda ihtiyar bir kadın belirip şöyle bağırdı:

"Canım! Gelsenize! Bir yabancı var!"

O sırada Lyudmila Silvestrovna gözlerini açtı ve gri koltukta oturan gri takım elbisemi gördü. İri iri baktı bana ve sanki gözyaşları bir anda kuruyuverdi. Dizlerinin üstüne çöküp, "Baylar..." diye fısıldayıp hemen dışarı fırladı. Hemen peşinden ihtiyar kadın da çıktı ve kapı kapandı.

İvan Vasilyeviç'le birlikte susuyorduk. Uzun bir sessizliğin ardından parmaklarıyla masayı dövdü.

"Eee, peki bakalım, nasıl buldunuz?" diye sordu ve kederle ekledi: "Perde de berbat oldu."

Yine sustuk.

"Kuşkusuz etkilemiş olmalı sizi bu sahne, değil mi?" diye sordu İvan Vasilyeviç ve iç çekti.

Ben de iç çektim ve nasıl yanıt vereceğimi bilemeden koltukta kıpırdandım. Bunun soyunma odasında yaşanan o sahnenin bir devamı olduğunu ve Pryahina'nın İvan Vasilyeviç'in ayaklarına kapanma vaadini yerine getirdiğini çok iyi anlamıştım.

"Prova yaptık," dedi birden İvan Vasilyeviç, "ama siz, herhalde bunun tam bir skandal olduğunu düşünmüşsünüzdür! Ne dersiniz? Ha?"

"Hayret verici," dedim gözlerimi kaçırarak.

"Bazen aniden aklımıza gelen herhangi bir sahneyi canlandırmayı seviyoruz.... hım... hım... etüt çok önemlidir. Pelikan konusunda söylenenlere inanmayın. Pelikan harika biridir, çok yararlı biridir!"

İvan Vasilyeviç perdeye kederle bakıp şöyle dedi:

"Neyse efendim, biz devam edelim!"

Devam edemedik, çünkü kapıda karşılaştığım ihtiyar kadın geldi içeri.

"Teyzem, Nastasya İvanovna," dedi İvan Vasilyeviç. Başımla selam verdim. Sevimli ihtiyar bana kibar kibar baktı, oturdu ve sordu:

"Sağlığınız nasıl?"

"Çok teşekkür ederim," dedim eğilerek, "çok iyiyim."

Sustuk, bu arada teyze ile İvan Vasilyeviç, bir perdeye bir birbirlerine kızgın bakışlarla bakıyorlardı.

"İvan Vasilyeviç'ten ne istemeye gelmiştiniz acaba?"

"Leontiy Sergeyeviç," dedi İvan Vasilyeviç, "bana piyesini getirmiş."

"Ne piyesi?" diye sordu hüzünlü gözlerle bana bakan ihtiyar.

"Leontiy Sergeyeviç'in kendisi yazmış piyesi!"

"Peki neden?" diye sordu kaygıyla Nastasya İvanovna.

"Ne demek neden? Hım... hım..."

"Piyes mi kalmadı artık?" diye sordu Nasnasya İvanovna kibar ve küçümseyici bir sesle. "Bir sürü iyi piyes var. Hem de bir sürü! Oynamaya kalksan yirmi yıl sonu gelmez. Neden yazmaya zahmet ettiniz?"

O kadar inandırıcıydı ki diyecek bir şey bulamadım. Ama İvan Vasilyeviç parmaklarını tıkırdatıp şöyle dedi:

"Leontiy Leontyeviç çağdaş bir piyes yazmış!"

O zaman ihtiyar daha da kaygılandı.

"Biz iktidara isyan etmeyiz," dedi.

"Ne diye isyan edelim," diye destekledim onu.

"Peki ya *Aydınlanma'nın Meyveleri*'ni beğenmediniz mi?" diye sordu ürkek bir telaşla Nastasya İvanovna. "Çok güzel bir piyestir. Lyudmila'nın da bir rolü var..." diye iç çekip ayağa kalktı. "Lütfen babacığınıza saygılarımı iletin."

"Sergey Sergeyeviç'in babacığı ölmüş," dedi İvan Vasilyeviç.

"Mekânı cennet olsun," dedi ihtiyar kibarca, "sizin piyes yazdığınızı bilmiyordu herhalde? Neden öldü?"

"Doktor bulamamışlar," dedi İvan Vasilyeviç. "Leontiy Pafnutyeviç bana anlattı bu kederli hikâyeyi."

"Ama sizin adınız ne, ben anlayamadım," dedi Nastasya İvanovna, "bir Leontiy oluyor, bir Sergey! Böyle isim değiştirmeye izin veriyorlar mı? Bizde bir soyadı devrimi oldu. Şimdi kolaysa bul onun kim olduğunu!"

"Adım Sergey Leontyeviç," dedim güçlü bir sesle.

"Binlerce kez özür dilerim," diye bağırdı İvan Vasilyeviç, "benim aptallığım!"

"Tabii, karıştırmaman lazım," dedi ihtiyar.

"Kediyi kırbaçlamak lazım," dedi İvan Vasilyeviç, "kedi değil, haydut bu. Haydutlar sardı hep çevremizi," dedi samimi bir tavırla, "artık ne yapacağımızı bilemiyoruz!"

Yaklaşan alacakaranlıkla birlikte felaket başladı. Okuyordum.

"Bahtin (Petrov'a): Peki, elveda! Yakında peşimden geleceksin...

"Petrov: Ne yapıyorsun!

"(Bahtin kendini şakağından vurur, yere düşer, uzaktan bir akordeon sesi gelir...)"

"İşte bu olmaz!" diye bağırdı İvan Vasilyeviç. "Nereden çıktı bu? Bir saniye bile geciktirmeden bunu karalamak lazım. Rica ederim! Neden ateş ediyor?"

"Ama intihar ederek ölmesi gerekiyor," dedim öksürerek.

"Pekâlâ! Hayatına bir hançerle son versin!"

"Ama baksanıza, olay içsavaş sırasında geçiyor... Hançer kullanılmıyordu artık..."

"Hayır, kullanılıyordu," diye itiraz etti İvan Vasilyeviç. "Bana anlattılar... kimdi... unuttum... kullanmış... Silin şu silah sahnesini!"

Hüzünlü bir hata yaparak sustum, sonra okumaya devam ettim:

"(... akordeon sesi gelir ve uzaktan silah sesleri duyulur. Köprüde bir adam belirir, elinde bir tüfek vardır. Ay...)"

"Tanrım!" diye bağırdı İvan Vasilyeviç. "Silah sesleri! Yine silah sesleri! Nedir bu felaket! Biliyor musunuz, Leo... biliyor musunuz, bu sahneyi silmelisiniz, gereksiz bir sahne bu."

"Ama bence," dedim sesimi yumuşatmaya çabalayarak, "bu sahne ana sahne... Baksanıza, burada..."

"Bariz bir hata!" diye sözümü kesti İvan Vasilyeviç. "Bu sahne ana sahne falan değil, üstelik gerekli de değil. Neden mi? Şu sizinki, adı neydi? İşte o... işte o, uzakta bir yerde kendini bıçaklayacak," diyerek İvan Vasilyeviç elini uzakta bir yer-

lere salladı, "bu arada biri eve gelip annesine Behteyev kendini bıçakladı, diyecek!"

"Ama annesi yok ki," dedim üstü örtülü bardağa sersem sersem bakarak.

"Kesinlikle olmalı! Onu da yazacaksınız. Bu çok zor değil. Önce zormuş gibi gelir – anne yoktur ama birdenbire oluverir, hayaldir bu, kolayca olur. Neyse, ihtiyar kadın evde hıçkırıyor, haberi getiren de... Ona İvanov deyin..."

"Fakat kahraman Bahtin! Onun köprüde bir monoloğu olacak... Benim düşündüğüm..."

"Onun bütün monologlarını İvanov da okuyabilir! Sizin güzel monologlarınız var, onları korumak lazım. İvanov da okur – Petya, der, kendini hançerledi ve ölmeden önce şöyle şöyle dedi... Çok güçlü bir sahne olacak!"

"Ama olamaz, İvan Vasilyeviç, zaten piyesimde köprü üzerinde kalabalık bir sahne var... Oraya bir kalabalık toplanıyor..."

"Bırakın onlar da sahnenin arkasına toplansın. Bunu illa da görmemiz gerekmez. Sahneye toplanmaları korkunç bir şey olur! Şanslısınız, Sergey Leontyeviç," dedi İvan Vasilyeviç ilk kez doğru biçimde, "Mişa Panina diye birini tanımadığınız için çok şanslısınız! (Buz kestim.) Size söylüyorum, hayret verici bir insandır! Onu kara günler için saklıyoruz, birden bir şey olur, o zaman onu serbest bırakırız... İşte o da bize bir piyes göndermiş, sağ olsun, *Stenka Razin* diye bir şey. Tiyatroya gittim arabayla, varmak üzereyim, uzaktan sesler duyuyorum, pencereler açıkmış meğer – kahkahalar, ıslıklar, çığlıklar, küfürler, silah sesleri! Araba varmamıştı, tamam, dedim, tiyatroda isyan var! Korkunç bir şey! Sonra anlaşıldı ki Strij prova yapıyormuş! Avgusta Avdeyevna'yla konuştum: 'Görmüyor musunuz?' diye sordum. 'Siz beni kurşuna dizdirmek mi istiyorsunuz,' dedim. Strij bu tiyatroyu yakarsa, sonuçta benim

kellemi uçururlar, değil mi efendim? Avgusta Avdeyevna, harika bir kadındır, şöyle yanıt verdi: 'Cezalandırın beni İvan Vasilyeviç, Strij'le baş edemiyorum!' Strij denen bu adam tiyatromuzda bir bela. Eğer onu görürseniz, hemen göremeyeceği bir yere kaçın. (İçim de buz kesti.) Neyse, tabii, bütün bunlar Aristarh Platonoviç diye biri sayesinde oluyor, neyse ki onu da tanımıyorsunuz! Ama siz de – bu silah sesleriyle! Bakın bu silah sesleri yüzünden neler olabilir, biliyor musunuz? Neyse efendim, devam edelim."

Devam ettik ve ortalık karardığı sırada, boğuk bir sesle şöyle dedim: "Son."

Bir anda dehşet ve çaresizlik kapladı içimi, sanki küçük bir ev inşa etmiştim ve tam ona yerleşeceğim sırasında çatı çökmüştü.

"Çok güzel," dedi İvan Vasilyeviç okumanın sonunda, "şimdi bu malzeme üzerinde çalışmaya başlamanız lazım."

Çığlık atmak istedim:

"Ne!"

Ama çığlık atmadım.

İvan Vasilyeviç de gitgide daha çok havaya girerek bu malzeme üzerinde nasıl çalışılacağını bütün ayrıntısıyla anlatmaya koyuldu. Piyesteki kızın anneye dönüşmesi gerekiyordu. Ama kız kardeş nişanlı olduğu, elli yaşında bir annenin de (İvan Vasilyeviç onu hemen Antonina adıyla vaftiz etti) doğal olarak bir nişanlısı olamayacağı için, piyesten bütün bir rolü, hem de benim çok sevdiğim bir rolü çıkartmak gerekecekti.

Odayı alacakaranlık kaplamıştı. Hemşire yine geldi ve yine İvan Vasilyeviç birtakım haplar içti. Sonra buruş buruş bir ihtiyar masa lambasını getirdi, akşam olmuştu.

Kafam karman çormandı. Şakaklarımı çekiçler dövüyordu sanki. Açlıktan içim kazınıyordu ve oda gözlerimin önünde zaman zaman sallanıyordu. Ama en önemlisi, köprüdeki sah-

ne uçup gitmişti ve onunla birlikte kahramanım da uçup gitmişti.

Hayır, ne yazık ki, en önemlisi, bir yanlış anlaşmanın yaşanmasıydı. Gözlerimin önünde birden bir afiş belirdi, afişte piyesin ilanı vardı, cebimde de piyes için aldığım harcanmamış son birkaç kuruş vardı, sanki Foma Strij arkamda durmuş ve piyesin iki ay sonra sahneleneceğini söylüyordu, ama burada piyesin aslında hiç olmamış olduğu ve onu ta en başından sonuna kadar yeniden yazmak gerektiği apaçık anlaşılmıştı. Önümde duran çılgın koroda Mişa Panin, Evlampiya, Strij, soyunma odasından sahneler dans ediyordu, ama piyes yoktu ortalıkta.

Fakat sonra öngörülmeyen ve hatta anladığım kadarıyla, hiç düşünülmeyen bir şeyler oldu.

Behteyev adıyla yeniden vaftiz ettiği Bahtin'in kendini nasıl bıçaklayacağını gösteren (hem de çok iyi gösteren) İvan Vasilyeviç, birdenbire öksürdü ve şunları söyledi:

"Şimdi size nasıl bir piyes yazacağınızı söyleyeyim... Bir anda büyük paralar kazanabilirsiniz. Derin bir psikolojik dram... Sanatçının yazgısı. Bir krallıkta yaşayan bir sanatçı varmış, bir düşman çetesi bu kadını rahatsız ediyormuş, onu takip ediyor ve rahat vermiyormuş ona... Ama onun tek yaptığı düşmanları için dua etmekmiş..."

"Ve skandallar çıkarmak," diye düşündüm aniden beklenmedik bir öfkeye kapılarak.

"Tanrı'ya mı dua ediyor, İvan Vasilyeviç?"

Bu soru İvan Vasilyeviç'i sersemletti. Öksürüp şöyle yanıt verdi:

"Tanrı'ya mı?.. Hım... hım... Hayır, kesinlikle hayır. Tanrı'yı yazmayın... Tanrı'ya değil, ama... sanata, kendini bütün varlığıyla adadığı sanata. Haydut çetesi onu rahatsız eder, büyücü Çernomor diye birinden yararlanırlar. Onun Afrika'ya

gittiğini ve X diye bir kadına iradesini kaptırdığını yazarsınız. Korkunç bir kadındır bu. Bir tezgâhın arkasında oturur ve her şeyi yapabilir. Onunla çay içmeye otursunuz, dikkatle bakarsınız, ama o sırada fincanınıza şeker gibi bir şey atar..."

"Yarabbim, bu adam Toropetskaya'dan bahsediyor!" diye düşündüm.

"... bir yudum aldığınız zaman ayaklarınız kesilir yerden. Onun bir de Strij adlı korkunç bir adamı vardır.... yani... bir rejisör..."

Boş boş İvan Vasilyeviç'e bakarak oturuyordum. Gülümseme yavaş yavaş kayboldu yüzünden ve birdenbire gözlerinde en ufak kibarlık kalmadığını gördüm.

"Anladığım kadarıyla, inatçı birisiniz siz," dedi çok sıkıntılı bir sesle ve dudaklarını ısırdı.

"Hayır, İvan Vasilyeviç, ama ben sadece uzağım bu sanatçı dünyasına..."

"Öğreneceksiniz! Çok kolaydır. Tiyatromuzda var böyle kişiler, onlara bir bakmak yeter.... Bir anda piyesin yarım sahnesi hazır olur! Öyleleri vardır ki, fırsat kollarlar, ya soyunma odasından çizmenizi çalar ya da sırtınıza bir Fin bıçağı saplar."

"Korkunç bir şey bu," dedim zayıf bir sesle ve alnıma vurdum.

"Buna pek inanmadığınızı görüyorum... Katı bir insansınız siz! Fakat piyesiniz de güzel," dedi İvan Vasilyeviç merakla bana bakarak. "Şimdi sadece onu yazmak kalmış geriye, yazınca her şey güzel olacak..."

Bacaklarım tir tir titrer bir halde, kafamda bir ağrıyla çıktım oradan ve kara Ostrovski'ye nefretle baktım. İnildeyen ahşap merdivenden, elimde ağırlaşmış piyesten nefret ederek inerken bir şeyler mırıldandım. Avluya çıkarken rüzgâr şapkamı uçurdu, şapkayı bir su birikintisinden aldım. Pastırma yazı kaybolmuştu. Yağmur yan yan yağıyordu, ayaklarımın altında

yer şapırdıyordu, ıslak yapraklar ağaçlardan bahçeye dökülüyordu. Yakamdan içeri giriyordu.

Hayata anlamsız birtakım lanetler okuyarak yürüdüm, yağmurun ağında donuk donuk yanan sokak lambalarına baktım.

Bir kavşağın köşesindeki bir gazete bayisinde zayıf bir ışık yanıyordu. Uçmasın diye üzerine kerpiç taşlar konmuş gazeteler tezgâhta ıslanıyordu ve neden yaptığımı bilmeden, kapağında, üzerine dar bir kazak giymiş, şapkasında tüy olan ve gözlerinin altı koyulaşmış bir adam resmi olan *Melpomena'nın Çehreleri* adlı dergiyi satın aldım.

Odam hayret verici derecede ölümcül geldi bana. Sırılsıklam olmuş piyesimi yere attım, masanın başına oturdum ve sakinleşsin diye alnımı avuçladım. Diğer elimle de kara ekmekten parçalar koparıp yemeye başladım.

Elimi alnımdan çekip *Melpomena'nın Çehreleri*'nin sayfalarını karıştırmaya başladım. Çemberli fistan giymiş bir kadının resmi vardı, "Dikkat," diye başlık atmışlardı, bir başka başlıkta da "Tenor di Gracia kendini saldı," diyordu ve ansızın kendi ismimi gördüm. O kadar şaşırdım ki baş ağrım bir anda geçti. İşte adım ışıl ışıl duruyordu, ardından da Lope de Vega ismi ışıldıyordu. Her şey apaçıktı, "Kendi kulvarında değil," makalesi duruyordu önümde ve bu makalenin kahramanı bendim. Başını belli belirsiz hatırlıyorum:

Parnas'ta ortam sıkıcıydı.

—Yeni hiçbir şey yok, dedi esneyerek Jean-Baptiste Molière.

—Evet, sıkıcı... dedi Shakespeare.

Sonra bir kapının açıldığını ve içeri benim girdiğimi, kara saçlı, koltuğunun altında kalın dramını taşıyan bir genç olduğumu hatırlıyorum.

Apaçık biçimde bana gülüyorlardı – hainceye gülüyordu herkes. Shakespeare, Lope de Vega, bana *Tartuffe* tarzı bir şey yazıp yazmadığımı soran iğrenç Molière, kitaplarına bakıp da kibar bir adam sandığım Çehov, hepsi birden gülüyordu; ama en şiddetli gülen makalenin yazarı Volkodav'dı.

Şimdi hatırlayınca gülünç geliyor ama öfkem sınır tanımıyordu. Odada dört dönüyor, kendimi suçsuz yere, boş yere, hiç yoktan hakarete uğramış hissediyordum. Volkodav'ı kurşuna dizdirmek gibi vahşi hayallerle neden suçlu olduğuma hayret etmek arasında gidip geliyordu kafam.

"Afiş!" diye fısıldadım. "Ama onu ben hazırlamadım ki! Al işte!" diye fısıldadım ve Volkodav'ın kanlar içinde önümde yere serildiğini hayal ettim.

O sırada bir pipodan yükselen tütün kokusu geldi, kapı gıcırdadı ve odaya sırılsıklam yağmurluğuyla Likospastov girdi.

"Okudun mu?" diye sordu neşeyle. "Ya, kardeşim, tebrik ederim, hicvedilmişsin. Neyse, ne yaparsın, bağa girersen dayağı da yiyeceksin. Görür görmez sana geldim, dostça haber vermek için," diyerek sular damlatan yağmurluğunu askıya astı.

"Kim bu Volkodav?" diye sordum boğuk bir sesle.

"Ne fark eder?"

"Ah, sen tanıyor musun?"

"Sen de tanıyorsun onu."

"Volkodav diye birini tanımıyorum!"

"Nasıl tanımıyorsun! Ben tanıştırdım sizi... Hatırlasana, sokakta... Şu gülünç afiş... Sofokles..."

O zaman saçlarıma bakan dalgın şişmanı hatırladım... "Kara saçlar!

"Bu orospu çocuğuna ne yapmışım ben?" diye sordum parlayarak.

Likospastov başını salladı.

"A, kardeşim, bu gü-zel de-ğil. Gördüğüm kadarıyla sen ateşlenmişsin. Ne var, senin hakkında kimse iki laf edemeyecek mi? Eleştiri olmadan yaşayamazsın."

"Ne eleştirisi! Herif alay ediyor... Kim bu adam?"

"Bir dramaturg," dedi Likospostov, "beş piyes yazdı. İyi bir adamdır, haksızlık ediyorsun. Ama elbette, gücenmekte hakkın da var. Herkesi gücendirir..."

"İyi de ben hazırlamadım ki afişi! Sanki onların repertuvarında Sofokles ve Lope de Vega olmasından ben suçluymuşum gibi... yani..."

"Yine de Sofokles değilsin sen," dedi haince sırıtarak Likospastov. "Dostum, ben yirmi beş yıldır yazıyorum," diye devam etti, "fakat Sofokles olamadım hâlâ," diye iç çekti.

Likospastov'a yanıt olarak söyleyebilecek hiçbir şeyim olmadığını fark ettim. Hiçbir şey! Şöyle diyebilirdim: "Olamamışsın, çünkü sen kötü yazıyorsun, ama ben iyi yazıyorum!" Söyleyebilir miydim bunu, sorarım size? Söyleyebilir miydim?

Sustum, Likospastov devam etti:

"Doğal olarak, cemiyet içinde bu afiş heyecan yarattı. Birçok kişi sorular sordu bana. Alev alev bir afiş yani! Fakat buraya tartışmaya gelmedim, asıl diğer talihsizliği öğrenince, teselli etmeye, dostça sohbet etmeye geldim..."

"Neymiş o talihsizlik?"

"İvan Vasilyeviç piyesi beğenmemiş," dedi Lekospastov ve gözleri bir yanıp bir söndü, "bugün okuduğunu söylüyorlar?"

"Nereden biliyorlar bunu?"

"Yerin kulağı var," diye iç çekti Likospastov, genel olarak atasözleri ve deyişlerle konuşmayı severdi. "Nastasya İvanovna Koldıbayeva'yı tanıyor musun?" Benim yanıtımı beklemeden devam etti: "Saygıdeğer hanımefendi, İvan Vasilyeviç'in teyzesi. Bütün Moskova ona saygı duyar, övermiş vaktinde.

Ünlü bir aktrismiş! Bizim evde terzi Stupina Anna yaşıyor. Nastasya İvanovna'nın yanındaydı bugün, daha yeni geldi. Nastasya İvanovna söylemiş ona. Bugün yeni biri geldi İvan Vasilyeviç'e, demiş, piyesini okudu, böcek gibi kapkara bir şey (benden bahsettiğini hemen anladım). İvan Vasilyeviç'in hoşuna gitmedi, demiş. Öyle işte. Zaten ben sana söylemiştim değil mi, okuduğun zaman? Üçüncü sahnesi hafif olmuş, yüzeysel olmuş, affet ama, senin iyiliğini istiyorum. Dinlemedin beni sen! Neyse kardeşim, İvan Vasilyeviç bu işten anlıyor, ondan kaçmaz, hemen yakalar. Yani o sevmediyse eğer, bu demektir ki piyes sahnelenmeyecek. İşte sen de elinde afişle kalakaldın böylece. Gülecekler sana, al sana Evripides diyecekler! Nastasya İvanovna senin İvan Vasilyeviç'i üzdüğünü söylemiş? Telaşlandırdın mı onu? Sana öğüt vermek istemiş, sen de yanıt vermişsin, diyor Nasnasya İvanovna – cık! Cık! Affet beni ama bu kadarı da fazla! Senin yapacağın şey mi bu! Senin piyesin değeri (İvan Vasilyeviç için) öyle burun kıvıracak kadar bir şey değil ki..."

"Bir lokantaya gidelim," dedim hafifçe ona, "evde oturmak istemiyorum. İstemiyorum."

"Anlıyorum! Ah, hem de nasıl anlıyorum," diye bağırdı Likospastov. "Memnuniyetle. Yalnız..." Tedirgin bir havayla cüzdanını karıştırdı.

"Ben de var."

Yarım saat kadar sonra "Napoli" adlı lokantanın penceresinin kıyısında lekeli bir masa örtüsünün ardında oturuyorduk. Kibar bir sarışın adam hizmet ediyor, atıştıracak bir şeyler koyuyordu masaya, kibarca konuşuyor, hıyarlara "salatalık" diyor, havyara "havyarcık" diyordu, onun sıcak ve samimi hali yüzünden sokakta ışık geçirmez bir karanlık olduğunu unuttum, hatta Likospastos'un bir yılan olduğunu bile düşünmeyi bıraktım.

13. Bölüm
Gerçeği Öğreniyorum

Dostlarım, cesaretsizlik ve özgüvensizlik kadar kötü bir şey yok. Bu ikisi beni derin düşüncelere sürüklemişti – gerçekten, acaba, nişanlı-kız kardeşi anneye dönüştürmek gerekir mi?

"Belki de, aslında, acaba," diyordum kendi kendime, "fenalık olsun diye konuşmadı ya böyle? Sonuçta anlıyor bu işlerden!"

Böylece, kalemi alıp elime, kâğıda bir şeyler yazmaya başladım. Fakat en önemlisi de, Antonina anneden o kadar nefret etmiştim ki, kâğıt üzerinde belirdiği anda dişlerimi sıkıyordum. Elbette, bu yüzden de hiçbir şey çıkmadı. Kahramanları sevmek gerekir; eğer sevgi olmazsa, kimse almasın eline kalemi – bildiğiniz üzere, en ağır tatsızlıklarla karşılaşabilirsiniz.

"Bildiğiniz üzere!" diye hırıldadım ve kâğıdı parça parça ederek kendi kendime tiyatroya gitmemeye yemin ettim. Çok acı verici olacaktı bunu yapmak. Olayların nasıl bir yola girdiğini görmek istiyordum yine de. "Hayır, bırakalım beni çağırsınlar," diye düşündüm.

Fakat bir gün geçti, bir gün daha geçti, üç gün, bir hafta geçti – çağırmadılar. "Anlaşılan, alçak Likospastov haklıymış," diye düşündüm, "piyesi sahnelemeyecekler. Al sana hem afiş hem *Feniza'nın Ağı*! Ah, neden çağırmıyorlar beni!"

İyi insan lafı üstüne gelir, dedim ben Likospastov gibi yaparak. Birden odanın kapısını biri çaldı ve içeri Bombardov girdi. Onu görmekten öyle mutlu oldum ki gözlerim doldu.

"Bütün bunları beklemek lazımdı," dedi Bombardov sedire oturup ayağını radyatöre dayarken, "beklendiği gibi oldu. Zaten ben uyarmıştım değil mi sizi?"

"Ama bir düşünsenize, bir düşünsenize Pyotr Petroviç!" diye haykırdım. "Silah sesini nasıl okumadan atlarım? Onu nasıl okumayabilirim!"

"İyi, okudunuz işte! Lütfen," dedi sertçe Bombardov.

"Kahramanıma veda edemem," dedim öfkeyle.

"Vedalaşmayın isterseniz..."

"Rica ederim!"

Nefes nefese her şeyi anlattım Bombardov'a: anneyi, kahramanın uzun monologlar yapması gereken Petya'yı, benim özellikle rahatsız olduğum hançeri.

"Nasıl bulurdunuz bütün bu projeleri?" dedim coşkuyla.

"Saçmalık," diye yanıt verdi nedense etrafa bakınarak.

"Tamam işte!"

"Tartışmamanız gerekirdi," dedi hafifçe Bombardov "Şöyle deseniz yeterdi: Minnettarım İvan Vasilyeviç, bu öğütlerinizi hemen yerine getireceğim. İtiraz etmeye gerek yok, anlıyor musunuz anlamıyor musunuz? Sivtsev Vrajka'ya kimse karşı çıkmaz."

"Yani böyle mi! Kimse asla karşı çıkmaz mı?"

"Kimse ve asla," dedi sözcüklerin üzerine basa basa Bombardov, "itiraz etmedi, itiraz etmez ve itiraz etmeyecek."

"Ne söylerse söylesin?"

"Ne söylerse söylesin."

"Fakat ya benim kahramanımın Penza'ya gitmesi gerektiğini söylerse? Ya da anne Antonina'nın kendini asması gerektiğini söylerse? Ya da kontralto bir sesle şarkı söylemesi gerek-

tiğini söylerse? Şu sobanın siyah olduğunu söylerse? Ne yanıt vermeliyim bunlara?"

"Sobanın siyah olduğunu."

"Sahneye nasıl çıkacak peki?"

"Beyaz; üzerinde siyah beneklerle."

"Bu canavarca, işitilmemiş bir şey!"

"Önemli değil, atlatırız," dedi Bombardov.

"Affedin! Ona gerçekten hiçbir şey söyleyemiyor mu Aristarh Platonoviç?"

"Aristarh Platonoviç hiçbir şey söyleyemez, çünkü Aristarh Platonoviç'le İvan Vasilyeviç 1885 yılından beri konuşmuyorlar."

"Nasıl olabilir?"

"1885 yılında tartışmışlar ve o zamandan beri karşı karşıya gelmediler, telefonda bile konuşmuyorlar."

"Aklım almıyor! Tiyatro nasıl ayakta duruyor?"

"Gördüğünüz gibi duruyor, hem de harika duruyor. Alanları sınırlamışlar. Sözgelimi, eğer İvan Vasilyeviç sizin piyesinizle ilgilenirse, o zaman piyes Aristarh Platonoviç'e gitmiyor – ve tersi. Kısacası, çakışabilecekleri bir zemin yok. Bu çok akıllıca bir sistem."

"Tanrım! Aristarh Platonoviç'in Hindistan'da olması ne kadar kötü. Eğer burada olsaydı, ona başvurabilirdim..."

"Hımm," dedi Bombardov ve pencereye baktı.

"Zaten kimseyi dinlemeyen bir insanla bir iş yapmak imkânsız!"

"Hayır, dinler. Üç kişiyi dinler: Gavriila Stepanoviça, teyzesi Nastasya İvanovna ve Avgusta Avdeyevna. İşte bu yeryüzünde bu üç kişi İvan Vasilyeviç üzerinde etki bırakabilir. Eğer bunların dışında biri İvan Vasilyeviç'i etkilemeyi düşünecek olursa, yapabileceği tek şey İvan Vasilyeviç'in tersini isteyeceğini bilmektir."

"Ama niye?"

"Kimseye güvenmez."

"Ama bu korkunç!"

"Bütün büyük insanların kendi fantezileri vardır," dedi uysalca Bombardov.

"Peki. Anladım, durumu umutsuz buluyorum. Ama bunun için, piyesimin sahnelenmesi için onu çarpıtmak şartsa, bütün anlamını bozmak şartsa, o zaman sahnelenmesine gerek yok! Seyircilerin yirminci yüzyılda, elinde tabanca tutan bir adamın hançerle kendini öldürdüğünü görmek istemiyorum, benim parmaklarımdan çıkmaz böyle bir şey!"

"Seyirci bunu düşünmeyecek, çünkü bir hançer yok. Kahramanınız her normal insan gibi silah kullanacak."

Sessizleştim.

"Eğer usulca hareket etseydiniz," diye devam etti Bombardov, "öğütleri dinlemiş, hançer konusunu da, Antonina'yı da kabul etmiş olsaydınız, bunların hiçbiri olmazdı. Herkesin kendi yolu yordamı var."

"Nedir bu yordamlar?"

"Onları Mişa Panin bilir," dedi ürpertici bir sesle Bombardov.

"Yani, şimdi, her şey mahvoldu, öyle mi?" diye sordum kederle.

"Zorlaştı, zorlaştı," dedi kederle Bombardov.

Bir hafta daha geçti ama tiyatrodan haber yoktu. Yaram yavaş yavaş kapanmaya başladı ve *Vapurdan Haberler* dergisini ziyaret etmek ve makale yazmak kaçınılmaz oldu.

Ama birden... Ah, bu lanetli sözcük! Bu sözcük karşısında hep tarifsiz, ürkek bir korkuya kapılıyorum. Ondan tıpkı "sürpriz" sözcüğü gibi, "sizi arıyorlar", "size bir telgraf var" ya da "içeride bekleniyorsunuz" sözlerinden korktuğum gibi korkuyorum. Bu sözlerin ardından gelecek olan şeyleri çok iyi biliyorum.

Sonra, birden ve kesinlikle beklenmedik bir şekilde kapımda Damyan Kuzmiç belirdi, yaltaklandı ve ertesi gün saat dörtte tiyatroya gelmemi rica etti.

Ertesi gün yağmur yağmadı. Ertesi gün sert bir sonbahar donu vardı. Topuklarımı asfaltta takırdata takırdata, heyecan içinde gittim tiyatroya.

Gözüme ilişen ilk şey, gergedan kadar bir at arabası ve sürücü yerinde duran sıska bir ihtiyar oldu. Ve neden bilmeden, hemen bunun Drıkin olduğunu anladım. Bu yüzden daha da heyecanlandım. Tiyatronun içine bir heyecan havası hâkimdi. Filya'nın yazıhanesinde kimse yoktu, bütün ziyaretçileri, yani daha doğrusu en ısrarlı olanları avluya toplanmış, soğuktan ortalıkta gezinip ara sıra pencereye bakıyordu. Bazıları cama vuruyor ama yanıt alamıyordu. Kapıyı çaldım, kapı aralandı, aralıkta Bakvalin'in gözleri belirdi, Filya'nın sesini duydum.

"Hemen alın içeri!"

Beni içeri aldılar. Avluya toplananlar benim peşimden içeri girmeye çalıştılar ama kapı kapandı. Merdivenleri gıcırtıyla tırmandım, Bakvalin beni karşılayıp yazıhaneye aldı. Filya yerinde oturmuyordu, girişteki odadaydı. Yeni bir kravat takmıştı, bugün gibi hatırlıyorum, puantiyeliydi; Filya tertemiz sinekkaydı tıraş olmuştu.

Beni aşırı törensel bir havayla, ama belirgin bir keder havasıyla karşıladı. Tiyatroda bir şeyler olmuştu ve ben kurbanlık bir öküz gibi bu olanlarda önemli bir rol oynadığımı hissediyordum.

Filya'nın alçak sesle, ama hâkim bir tavırla Bakvalin'e söylediği kısacık cümlede bile hissettim bunu:

"Paltosunu alın!"

Hademe ve yer göstericiler şaşırtıyordu beni. Bir tanesi bile yerinde değildi, hiçbir şey bilmeyen biri için tüm bunlar, kaygı verici, huzursuz bir hareketlilik halindeydi. Demyan Kuzmiç

koşarak yanımdan geçti, önüme geçti ve hiç ses çıkarmadan birinci balkona tırmandı. Tam o gözden kaybolduğu sırada, birinci balkondan Kuskov da çıkıp aşağı koştu, heyecan içindeydi, hatta düşecek gibi oldu. Alt fuayenin loş ortamında Klyukin belirdi ve nedendir bilinmez pencerelerden birinin perdesini kapadı, ama diğerlerini açık bırakıp gözden kayboldu. Bakvalin asker çuhasının üzerinde sessizce yürüyerek yanımdan geçti ve büfeye daldı, ama büfeden Pakin çıkıp seyirci salonuna gitti.

"Yukarı buyurun, benimle gelin," dedi Filya kibarca yol göstererek.

Yukarı çıktık. Yanımızdan sessizce biri uçup geçti ve üst kata tırmandı. Çevremde ölülerin gölgeleri dolanıyormuş gibi geldi bana.

Sessizce soyunma odasının kapısına vardığımız zaman, kapıda Demyan Kuzmiç'in durduğunu gördüm. Ceket giymiş biri kapıya doğru ilerliyordu; ama Demyan Kuzmiç sessizce çığlık atıp kapının önüne geçti ve o ceketli ürküp merdivenlerin karanlığında kayboldu.

"İçeri alın!" diye fısıldadı Filya ve gözden kayboldu. Demyan Kuzmiç kapıyı itti, kapı beni içeri aldı ve... kapının arkasında, kendimi ışıl ışıl bir soyunma odasında buldum. Toropetskaya'nın masasında bir lamba yanıyordu. Toropetskaya yazı yazmıyor, oturmuş gazete okuyordu. Başıyla selam verdi bana.

Müdürün çalışma odasına açılan kapıda yeşil bir kazak giymiş, boynuna elmas bir haç takmış ve üzerinde büyük, göz alıcı bir anahtar destesi asılı olan parlak deri bir kemer takmış Menajraki duruyordu.

"Buradan," dedi ve ışıl ışıl parıldayan bir odaya girdim.

İlk gördüğüm şey altın süslemelerle kaplı Karelya akağacından pahalı bir mobilya, yine dev bir yazı masası ve tam köşede Ostrovski'nin kara büstü oldu. Tavanda bir avize ışık

saçıyordu, duvarlarda aplikler vardı. O sırada bana portreler portre galerisinin çerçevesinden çıkmış ve üzerime doğru gelmeye başlamış gibi geldi. Divanda, yuvarlak bir masanın önünde oturan İvan Vasilyeviç'i tanıdım, masada bir küçük kâsenin içinde reçel vardı. Knyajeviç'i tanıdım, portreleri yüzünden birkaç kişiyi daha tanıdım, bu arada al bir bluz, yıldız gibi düğmeleri olan bir tayyör giymiş, üzerine de samur kürk almış, sıradışı biçimde göz alıcı bir kadın gördüm. Kadının ağarmış saçlarının üzerinde küçük bir şapka sessizce oturuyordu, kara kaşların altında gözleri ışıldıyordu ve ağır, elmas yüzükler taktığı parmakları da aynı şekilde parlıyordu.

Fakat odada galeride yer almayan yüzler de vardı. Divanın arkasında kriz geçiren Miloçka Pryahina'yı kurtaran doktor ayakta duruyordu ve yine elinde bir kadeh vardı, kapının yanında da yine acı dolu bir yüzle bakan büfeci duruyordu.

Yanda duran büyük yuvarlak masanın üzerine görülmemiş beyazlıkta bir masa örtüsü örtülmüştü. Kristal ve porselenlerde ışıklar oynaşıyor, Narzan şişelerinde alevler donuk donuk yansıyor, kırmızı bir şey, herhalde kırmızı havyar görünüyordu. Koltuklara yayılmış olan büyük topluluk benim gelişimle hareketlendi ve benim selamlarıma yanıt verdiler.

"Ah! Leo!" diye söze başladı İvan Vasilyeviç.

"Sergey Leontyeviç," dedi hemen Knyajeviç.

"Evet... Sergey Leontyeviç, buyurun lütfen! Oturun, lütfen buyurun!" diyen İvan Vasilyeviç sıkıca sıktı elimi. "Bir şeyler atıştırmak istemez miydiniz? Öğle yemeği ya da kahvaltı belki? Rica ederim, çekinmeyin! Bekleriz. Ermolay İvanoviç büyücümüz gibidir, ona söyleseniz yeter... Ermolay öğle yemeği niyetine bir şeyler var mı acaba?"

Büyücü Ermolay İvanoviç yanıt olarak şöyle yaptı: Gözlerini alnına doğru yuvarladı, sonra tekrar yerine getirdi ve yalvarır gibi baktı bana.

"Ya da belki de bir şeyler içmek istersiniz?" diye beni teselli etmeye devam etti İvan Vasilyeviç. "Narzan sodası? Limonata? Böğürtlen suyu? Ermolay İvanoviç!" dedi ciddi bir tavırla İvan Vasilyeviç. "Yeterince böğürtlen stokumuz var mı? Rica ederim bu konuda çok dikkatli olunuz."

Ermolay İvanoviç yanıt olarak anlayışla gülümsedi ve başını eğdi.

"Ermolay İvanoviç, fakat... hım... hım... sihirbazdır. En umutsuz bir vakitte bütün tiyatroyu açlıktan kurtarır! Yoksa hepimiz perişan olur, tek kişi kalırdık. Aktörler ona taparlar!"

Ermolay İvanoviç tasvir edilen kahramanlıktan etkilenmedi ve tersine, yüzünü karanlık bir gölge kapladı.

Açık, kararlı, yüksek bir sesle kahvaltı yaptığımı, öğle yemeğimi yediğimi bildirdim ve Narzan suyu ile limonatayı kesin olarak reddettim.

"O zaman börek alırsınız belki? Ermolay İvanoviç börekleriyle nam salmıştır bütün dünyaya!"

Ama çok daha yüksek ve gür bir sesle (daha sonra Bombardov, orada bulunanların beni nasıl tasvir ettiğini şöyle anlattı: "Sizde de ne büyük bir ses varmış dediler!" – "Niye ki?" – "Hırıltılı, kindar, ince...") börekleri de reddettim.

"Bu arada, börek demişken," dedi İvan Vasilyeviç'in yanında oturan sıradışı biçimde göz alıcı giyinmiş ve saçları yapılmış sarışın kadife gibi bas sesiyle, "bir kere Pruçevin'de toplandığımızı hatırlarım. Büyük prens Maksimillian Petroviç sürpriz yapıp gelmişti... Çok kahkahalar atmıştık... Pruçevin'i tanırsınız, değil mi İvan Vasilyeviç? Daha sonra bu komik olayı anlatacağım size."

"Pruçevin'i tanırım," dedi İvan Vasilyeviç, "büyük bir düzenbazdır. Kendi kız kardeşini anadan doğma soymuştu... Neyse efendim."

O sırada kapıdan içeri galeride yer almayan biri daha girdi – Mişa Panina. "Evet, silahla ateş etti..." diye düşündüm Mişa'nın yüzüne bakarak.

"Aa! Saygıdeğer Mihail Alekseyeviç!" diye bağırdı İvan Vasilyeviç, gelene kollarını açarak. "Buyurun lütfen! Buyurun koltuğa. İzin verin tanıştırayım," dedi İvan Vasilyeviç bana, "bu bizim paha biçilmez Mihail Vasilyeviç'imiz, bizim için en önemli çalışmaları gerçekleştirir. Ve bu da..."

"Sergey Leontyeviç!" diye söze karıştı neşeyle Knyajeviç.

"Ta kendisi!"

Zaten tanıştığımızı hiç belirtmeyip bu tanıştırmayı geri çevirmeden, Mişa'yla el sıkıştık.

"Neyse efendim, başlayalım!" dedi İvan Vasilyeviç ve bütün gözler üzerime çevrilince irkildim. "Kim konuşmak istiyor? İppolit Pavloviç!"

O zaman sıradışı bir cüssesi ve kuzgun kanadı renkli kıvırcık saçları olan, çok zevkli giyinmiş bir adam gözüne monoklünü takarak bakışlarını bana dikti. Sonra kendine bir bardak Narzan sodası doldurdu, içti, ipek bir mendille ağzını sildi, biraz daha içmek için şişeyi salladı, ikinci bardağı içti ve sonra konuştu.

Büyüleyici, tatlı, akıl çelen bir sesi vardı, inandırıcı ve kalbe dokunan bir sesti.

"Romanınız, Le... Sergey Leontyeviç? Doğru değil mi? romanınız çok, çok güzel... Onda... ee... nasıl ifade etsem," diyen hatip Narzan şişeleriyle dolu büyük masaya doğru eğildi ve Ermolay İvanoviç hemen ona doğru uzanıp yeni bir şişe uzattı, "psikolojik derinliklerle, sıradışı bir şekilde çizilmiş karakterlerle dolu... Ee... Doğa tasvirlerine gelince, onlar da o kadar başarılı ki, sanki birer Turgenyev tablosu gibi!" Narzan bardağa dolduruldu ve hatip üçüncü bardağı içerek tek bir kaş hareketiyle monoklü gözünden çıkardı.

"Güney doğasının bu tasvirleri..." diye devam etti, "ee... yıldızlı geceler, Ukrayna geceleri... sonra gürül gürül Dinyeper... ee... Gogol'ün de anlattığı gibi... ee... Sizin anlattığınız gibi muhteşem Dinyeper... akasyaların kokusu... Bütün bunları ustaca işlemişsiniz..."

Mişa Panina'ya baktım – rahatsız bir tavırla koltuğa yerleşmişti ve gözleri korkunç bir hal almıştı.

"Özellikle de... ee... koruyu tasvir ettiğiniz yer... gümüş yapraklar... hatırlıyor musunuz?"

"Dinyeper'e seyahate gitmiştik, orada gördüğüm bu manzaralar hiç gitmiyor gözlerimin önünden!" dedi kontralto sesiyle samur kürklü kadın.

"Seyahat demişken," dedi İvan Vasilyeviç'in yanındaki bas sesiyle ve güldü: "Genel Vali Dukasov'la çok açık saçık bir olay gelmişti başımıza. Hatırlar mısınız İvan Vasilyeviç?"

"Hatırlıyorum. Dehşetengiz bir pisboğazdır kendisi!" dedi İvan Vasilyeviç. "Ama devam edin."

"Komplimanlardan başka bir şey yok... ee.... ee... romanınız için söylemek imkânsız, ama... beni affedin... sahnenin de kendi yasaları vardır!"

İvan Vasilyeviç reçel yiyor, İppolit Pavloviç'in konuşmasını keyifle dinliyordu.

"Piyesinizde güneyinizin, bu sıcak gecelerin bütün havasını aktarmayı başaramamışsınız. Roller psikolojik açıdan inandırıcılıktan uzak görünüyor, özellikle de Bahtin rolü..." Bunu derken hatip nedense çok gücendi, hatta dudakları titredi: "P... p... ve ben... ee... bilmiyorum," diyerek monoklünü bir deftere vurdu hatip ve o defterin benim piyesim olduğunu anladım. "Onu sahnelemek imkânsız... kusura bakmayın," diye iyice gücenmiş bir tavırla sözlerine son verdi. "Kusura bakmayın!"

O anda göz göze geldik. Ve konuşmacı, sanırım, benim gözlerimde öfke ve hayret okudu.

Aslında romanda ne akasya ne gümüş yapraklar ne gürül gürül Dinyeper vardı ne de... Kısacası bunların hiçbiri yoktu.

"Okumamış! Romanımı okumamış," diye uğulduyordu kafam, "buna rağmen onun hakkında konuşabiliyor! Ukrayna geceleri diye zırvalıyor... Neden çağırmışlar beni buraya?"

"Başka kim bir şeyler söylemek ister?" diye sordu etrafa bakınan İvan Vasilyeviç cesurca.

Ağır bir sessizlik çöktü. Kimse bir şey söylemek istemiyordu. Sadece bir köşeden bir ses yükseldi:

"Öhö-hö..."

Başımı çevirdim ve köşede koyu renkli bir kazak giymiş, yaşlıca bir adam gördüm. Yüzü belli belirsiz bir portreyi hatırlattı bana... Gözleri yumuşak bakıyordu, yüzünde sıkıntı ifadesi vardı, çok eski bir sıkıntı. Baktığım zaman gözlerini kaçırdı.

"Bir şey mi söylemek istemiştiniz Fyodor Vladimiroviç?" diye seslendi ona İvan Vasilyeviç.

"Hayır," dedi diğeri. Sessizliğe gömülmüştü tuhaf karakter.

"Belki siz bir şey söylemek istersiniz?" diye bana seslendi İvan Vasilyeviç.

Hiç gür olmayan, hiç cesur olmayan, hiç duyulur olmayan, kendimin bile anlamadığım bir sesle şöyle dedim:

"Anladığım kadarıyla piyesim kabul edilmedi, iade edilmesini rica ediyorum."

Bu sözler nedense heyecana yol açtı. Koltuklar gıcırdadı, birisi arkamdan bana doğru eğilip şöyle dedi:

"Hayır, neden böyle diyorsunuz? Ayıp!"

İvan Vasilyeviç reçele baktı, sonra hayretle çevresindekilere baktı.

"Hım... hım..." diye mırıldanarak parmaklarıyla davul çaldı. "Biz dostça bir tavırla sizin piyesinizi oynamanın size korkunç

bir zarar vermek demek olacağını söylüyoruz! Korkunç bir zarar. Özellikle de onu Foma Strij sahneleyecek olursa. Hayatınız boyunca mutlu olmayacak ve bize lanet edecektiniz..."

Biraz sessizliğin ardından sonra konuştum:

"Öyleyse onu bana iade etmenizi rica ediyorum."

O zaman İvan Vasilyeviç'in gözlerinde açık seçik öfke gördüm.

"Anlaşmamız var," dedi birden bir ses ve doktorun arkasında Gavriil Stepanoviç'in yüzü belirdi.

"Ama sonuçta tiyatronuz onu oynamak istemiyor, size niye lazım olsun?"

Kelebek gözlük takmış canlı gözleri olan bir yüz bana doğru döndü, tiz bir tenor sesiyle şöyle dedi:

"Onu gerçekten Şlippe Tiyatrosu'na götürmeyeceksiniz, değil mi? Orada neler sahneliyorlar? Sahnede vahşi subaylar dolaşacaktır. Kim ne yapsın bunları?"

"Mevcut hukuki durum ve açıklamalar çerçevesinde onu Şlippe Tiyatrosu'na veremez, anlaşmamız var!" dedi Gavriil Stepanoviç ve doktorun arkasından çıktı.

"Burada neler dönüyor? Ne istiyorlar benden?" diye düşündüm ve hayatımda ilk kez korkunç bir boğulma hissine kapıldım birdenbire.

"Affedersiniz," dedim boğuk bir sesle, "anlamıyorum. Sahnelemek istemiyorsunuz ama buna rağmen başka bir tiyatroya veremeyeceğimi söylüyorsunuz. Nasıl olur?"

Bu sözler şaşırtıcı bir etki bıraktı. Samur kürklü kadın divandaki bas sesliyle gücenmiş bir halde bakıştı. Ama hepsinden korkuncu İvan Vasilyeviç'in yüzüydü. Gülümsemesi kaybolmuştu, öfkeyle alev saçan gözler dimdik bana bakıyordu.

"Sizi korkunç bir felaketten kurtarmak istiyoruz!" dedi İvan Vasilyeviç. "Hemen köşede sizin üzerinize çullanmak için fırsat kollayan bir felaketten."

Yine sessizlik çöktü ve o kadar boğucu oldu ki daha fazla buna katlanmak imkânsızdı.

Koltuğun derisini bir süre tırmaladıktan sonra ayağa kalkıp veda ettim. Beni hayretle seyreden İvan Vasilyeviç dışında herkes yanıt verdi. Geri geri kapıya kadar ilerledim, tökezledim, dışarı çıktım, tek gözüyle *İzvestiya* gazetesine, diğeriyle bana bakan Toropetskaya'ya, selamımı kuru bir tavırla alan Avgusta Menajraka'ya selam verdim ve uzaklaştım.

Tiyatro alacakaranlığa gömülmüştü. Büfede beyaz beyaz benekler vardı – gösteri için masalar hazırlanmıştı.

Seyirci salonuna giden kapı açıktı, birkaç dakika durup baktım. Sahne, en arkadaki kerpiç duvara kadar açıktı. Yukarıdan yeşil bir kameriye indiriliyordu, iki yandaki dev kapı açıklıklarından karınca gibi toplanmış işçiler sahneye iri, beyaz sütunlar taşıyorlardı.

Bir dakika sonra tiyatro binasından çıkmıştım.

Bombardov'un telefonu olmadığından, ona hemen o akşam şu telgrafi gönderdim:

"Veda yemeğine gelin. Siz yardım etmezseniz, aklımı kaçıracağım, anlamıyorum."

Bu telgrafımı kabul etmek istemediler ve ancak *Vapurdan Haberler* gazetesinde şikâyet yazmakla tehdit edince kabul ettiler.

Ertesi akşam Bombardov'la yemek sofrasına oturmuştuk. Daha önce rica ettiğim kapıcının karısı bize blinler* getirmişti.

Bombardov benim veda yemeği verme fikrimden hoşlanmıştı, düzene sokulmuş odadan da hoşlanmıştı.

"Artık sakinleştim," dedim misafirim ilk lokmasını ağzına attıktan sonra, "ve tek bir şey öğrenmek istiyorum, ne oldu böyle? Sadece meraktan yanıp tutuşuyorum. Daha önce hiç böyle tuhaf şeylerle karşılaşmamıştım."

---

* Rus börekleri. (ç.n.)

Bombardov yanıt olarak *blin*i övdü, odaya bakındı ve şöyle dedi:

"Sizin evlenmeniz gerekiyor, Sergey Leontyeviç. Sempatik, zarif bir hanım, bir genç kız bulup evlenmelisiniz."

"Bu replik Gogol tarafından yazılmıştı," dedim, "tekrara gerek yok. Söylesenize, neler oldu?"

Bombardov omuz silkti.

"Özel bir şey yok, İvan Vasilyeviç tiyatronun emektarlarıyla bir toplantı yaptı."

"Demek öyle. Samur kürklü o kadın kimdi?"

"Margarita Petrovna Tavriçeskaya, tiyatromuzun yaşlılar ya da kurucular grubunda yer alan bir artisti. Merhum Ostrovski'nin 1880 yılında, Margarita Petrovna'nın oyunculuğunu –sahneye ilk çıkışıydı– seyrederken, 'Çok güzel,' dediği bilinir."

Daha sonra masa arkadaşımdan, özel kurucuların benim piyesim için sıradışı bir toplantı yapmak üzere odada bir araya geldiğini ve Drıkin'in bundan önceden haberdar edildiğini, atı uzun süre temizlediğini, arabayı karbonik asitle sildiğini öğrendim.

Büyük prens Maksimilian Petroviç ve pisboğaz genel vali hakkında hikâyeler anlatanın kim olduğunu sorunca da, söz konusu kişinin en genç kurucu olduğunu öğrendim.

Bombardov'un verdiği yanıtların ketum ve dikkatli olduğunu söylemek gerekir. Bunu fark edince sorularımı misafirimin "şu vakit doğdu, adı ve soyadı şudur" gibi resmî ve kuru yanıtlar vermeyeceği, birtakım ayrıntılar vereceği şekilde sormaya çalıştım. Müdürün odasında toplanan insanlar beni ruhumun en derin yerlerine kadar alakadar ediyordu. Onların özelliklerinden yola çıkarak bu anlaşılmaz oturumdaki davranışlarının bir açıklamasını yapabilmeyi umut ediyordum.

"Peki bu Gornostayev (genel vali hikâyesini anlatan kişi) iyi bir aktör mü?" diye sordum Bombardov'a şarap doldururken.

"Oho-o," dedi Bombardov.

"Hayır, 'oho-o' yetmez. Sözgelimi, Margarita Petrovna için Ostorovski'nin 'çok güzel' dediği biliniyormuş. İşte bu sağlam bir övgü! Ama bu 'oho-o' da ne? Gornostayev'in de övülen bir yanı vardır belki?"

Bombardov bana yan yan baktı, bir şeyler mırıldandı...

"Size bu konuda ne söyleyebilirim acaba? Hımm, hımm..." Sonra bardağını yuvarlayıp şöyle dedi: "Şimdi, yakın bir zamanda Gornastayev başına gelen mucizevi bir şeyle etkiledi herkesi..." Bir *blin*e yağ sürdü, o kadar uzun süre sürdü ki, sonunda haykırdım:

"Tanrı aşkına, yarım bırakmayın!"

"Harika bir şarapmış bu," diye uzattı Bombardov sabrımı sınar gibi ve sonra şöyle devam etti: "Bundan dört yıl kadar önce bir olay oldu. Baharın başlarında, hatırladığım kadarıyla o zamanlar Gerasim Nikolayeviç de pek bir neşeli ve heyecanlıydı. Tabii insan dediğin iyi bir şeye hiç sevinmez! Birtakım planlar yapmıştı, bir yere kaçıp gidecekti, hatta gençleşmişti. Fakat şunu söylemem gerekir size, tiyatroyu tutkuyla sever. Hatırlıyorum, bir ara bana şöyle demişti: 'Eh, ben de biraz eskidim, eskiden Batı'nın tiyatro yaşamını yakından takip ederdim, o zamanlar her yıl yurtdışına giderdim, doğal olarak Almanya'nın, Fransa'nın tiyatrosunda neler olup bittiğini çok iyi bilirdim! Hatta Fransa da neymiş, bir düşünün, ta Amerika'ya sırf tiyatro alanındaki başarılarını incelemek üzere gitmiştim.' – 'O zaman,' derlerdi ona, 'izin alıp yine gitseniz.' Çok tatlı bir şekilde gülümserdi. 'Asla olmaz,' derdi, 'artık dilekçe verilecek bir vakit değil! Benim yüzümden devletin değerli dövizlerini kaybetmesini nasıl isterim? Bir mühendis ya da bir ekonomist gitsin daha iyi!'

"Sağlam, ciddi bir adamdı! Neyse efendim... (Bombardov şarabın arkasından lambanın ışığını seyretti, bir daha şa-

rap doldurduldu.) Neyse efendim, bir ay geçti, bahar sağlam bir şekilde geldi çattı. İşte o zaman başladı felaket. Gerasim Nikolayeviç, Avgusta Avdeyevna'nın çalışma odasına girdi. Bir şey söylemedi. Avgustina ona baktı, yüzünün kireç gibi bembeyaz, gözlerinin dolu dolu olduğunu gördü. 'Neyiniz var, Gerasim Nikolayeviç?' diye sordu. 'Bir şeyim yok, aldırmayın,' diyerek pencereye yaklaştı, parmaklarını duvarda tıkırdattı, çok kederli ve korkunç şekilde tanıdık bir müziği ıslıkla çalmaya başladı. Avgustina kulak verince bunun Chopin'in cenaze marşı olduğunu anladı. Kalbi insanca duygularla dolu olduğundan, kendini tutamayıp ısrar etti: 'Neler oluyor? Sorun nedir?'

"Gerasim Nikolayeviç ona dönmüş, zar zor gülümseyerek şöyle demiş: 'Kimseye söylemeyeceğinize yemin edin!' O da doğal olarak hemen yemin etmiş. 'Şimdi doktordan geldim, sarkom başlangıcı varmış bende.' Dönüp gitmiş sonra."

"Evet, bu berbat..." dedim hafifçe ve içim sıkıştı.

"Ne demezsiniz!" diye onayladı Bombardov. "Neyse efendim, Avgusta Avdeyevna hemen Gavriil Stepanoviç'e yemin ettirmiş kimseye söylememesi için, o İppolit Pavloviç'e yemin ettirmiş, o karısına, karısı da Evlampiya Petrovna'ya yemin ettirmiş; kısacası, iki saat sonra terzi atölyesindeki yamaklar bile Gerasim Nikolayeviç'in sanat hayatının sona erdiğini ve bir çelenk ısmarlayabileceklerini biliyormuş. Büfedeki aktörler üç saat geçmeden Gerasim Nikolayeviç'in rolünü kimin alacağını tartışmaya başlamış.

"Bu arada Avgusta Avdeyevna telefona sarılıp İvan Vasilyeviç'i de aramış. Yaklaşık üç gün sonra Avgusta Avdeyevna, Gerasim Nikolayeviç'e telefon edip şöyle demiş: 'Hemen size geliyorum.' Gerçekten de gitmiş. Gerasim Nikolayeviç Çin sabahlığıyla divanda yatıyormuş, ölü gibi solgunmuş, ama gururlu ve sakinmiş.

"İş bilen bir kadın olan Avgusta Avdeyevna masaya hemen küçük, kırmızı bir defter ve bir çek bırakmış – tak diye!

"Gerasim Nikolayeviç irkilip şöyle demiş:

"'Ne kadar kötü insanlarsınız. Ben bunu istemedim ki! Yurtdışında ölmenin ne manası var?'

"İnatçı bir kadın ve gerçek bir sekreterdir Avgusta Avdeyevna! Ölen adamın sözleri onun bir kulağından girip öbüründen çıkmış ve 'Faddey!' diye bağırmış.

"Faddey, Gerasim Nikolayeviç'in güvenilir, sadık uşağıdır.

"Faddey hemen gelmiş.

"'Tren iki saat içinde kalkıyor. Gerasim Nikolayeviç'i hazırlayın! Çamaşır. Bavul. Banyo malzemeleri. Araba kırk dakika sonra burada olacak.'

"Mahkûma kalan sadece iç çekip kendini bırakmak olmuş.

"Bir yerde, İsviçre sınırında değil, İsviçre'de de değil, yani, Alp Dağları'nda bir yer var... (Bombardov alnını ovuşturdu.) Neyse, önemli değil. Denizden üç bin metre yüksekte dünyaca ünlü Profesör Kli'nin dağ kliniği var. Oraya sadece umutsuz vakaları alırlar. İyisiyle, kötüsüyle. Daha kötü olmazlar, bazen de mucizeler gerçekleşir. Karlı zirvelere bakan açık bir verandada Profesör Kli bu umutsuzlara bakar, onlara sarkoma iğneleri yapar, oksijen solumalarını sağlar ve bir bakarsınız, Kli bir yıl içinde ölümü yenmeyi başarmış.

"On beş dakika sonra Gerasim Nikolayeviç kendi arzusuyla, arabayla tiyatronun yanına getirildi ve Demyan Kuzmiç onun elini sallayıp tiyatroyu kutsadığını, sonra da arabanın Belarus-Baltık garına doğru gittiğini anlattı.

"Sonra yaz geldi ve Gerasim Nikolayeviç'in öldüğünü duyduk. Herkes bunu konuşuyor, buna üzülüyordu... Fakat yazdı... Aktörler yola çıkıyordu artık, seyahatleri başlamıştı... O yüzden çok büyük bir sarsıntı yaşanmadı... Gerasim Nikolayeviç'in cenazesinin getirilmesini beklediler... Aktörler

o sırada gitmişti, sezon sona ermişti. Şunu da söylemek gerek, bizim Plisov..."

"Bıyıklı, sevimli adam mı?" diye sordum. "Galerideki adam mı?"

"Kesinlikle o," diye onayladı Bombardov ve devam etti: "Tiyatroda kullanılan makineleri incelemek üzere Paris'e gitme işini o üstlendi. Doğal olarak, hemen belgeleri verildi. Plisov'un çarpıcı bir şekilde çalıştığını ve kendi çevresinde çok sevildiğini söylemek gerekir. Onu çok kıskanırlardı. Her yaz Paris'e giderdi... 'Talihli adam!' derdi herkes. Talihli ya da değil ama belgeleri aldı ve tam Gerasim Nikolayeviç'in ölüm haberi geldiği sırada Paris'e doğru yola çıktı. Plisov özel bir şahsiyettir, Paris'teyken Eiffel Kulesi'ni bile görmemeyi başardı. İşkoliktir. Sürekli sahnelerin altındaki ambarlarda geçirmiş vaktini, gereken her şeyi incelemiş, fenerler satın almış, her şeyi dürüstçe yapmış. Sonunda onun da gelmesi gerekti. O zaman Paris'te gezinmeye, ülkeye dönmeden önce şehri bir görmeye karar vermiş. Yürümüş, yürümüş, otobüslere binmiş, etrafiyla bağıra çağıra anlaşmış ve sonunda kurt gibi acıkarak bir yere, şeytan bilir nereye gitmiş. 'Gideyim,' diye düşünmüş, 'bir restorana girip yemek yiyeyim!' Birtakım ışıklar görmüş. Buranın merkeze yakın olduğunu, pahalı da görünmediğini düşünmüş. İçeri girmiş. Gerçekten de, restoran ikinci sınıf bir restoranmış. Etrafına bakınmış ve bir anda olduğu yerde donakalmış.

"Smokin giymiş, papyon takmış merhum Gerasim Nikolayeviç bir masanın başında, iki Fransız kadınıyla birlikte oturuyormuş, hatta kadınlardan biri kahkahadan boğulacak gibiymiş. Önlerindeki masanın üzerinde de bir buz kovasının içindeki şampanya şişesiyle bir meyve tabağı duruyormuş.

"Plisov kapının ağzında bayılıp düşecek gibi olmuş. 'Olamaz!' diye düşünüyormuş, 'Yanılıyorum. Gerasim Nikolayeviç bura-

ya gelmiş, kahkaha atıyor olamaz. Olabileceği tek bir yer var, Novodeviç Mezarlığı!'

Durmuş, merhuma korkunç derecede benzeyen bu adama dikmiş gözlerini, o adam da doğrulmuş, bu arada yüzünde önce kaygıya benzer bir şey belirmiş, hatta Plisov onun kendisini görmekten hoşnutsuz olduğunu sanmış, ama sonra Gerasim Nikolayeviç'in sadece şaşırmış olduğu anlaşılmış. Bu sırada Gerasim Nikolayeviç fısıltıyla bir şeyler söylemiş, Fransız kadınlar da bir anda ortadan kaybolmuş.

"Plisov ancak Gerasim Nikolayeviç onu kucakladığı zaman kendine gelebilmiş. Böylece her şey anlaşılmış. Plisov, Gerasim Nikolayeviç'i dinlerken 'Vay be!' diyebilmiş sadece. Gerçekten de bir mucize anlatmış karşısındaki.

"Gerasim Nikolayeviç'i Alpler'e öyle bir halde getirmişler ki Kli sadece başını sallayıp, 'Hımm...' demekle yetinmiş. Neyse, Gerasim Nikolayeviç'i o verandaya çıkarmışlar. O preparatı vermişler. Oksijen çadırına koymuşlar. Önce daha da kötü olmuş hasta, hem de o kadar kötü olmuş ki ertesi gün Kli çok kötü varsayımlar düşünmeye başlamış. Çünkü kalp de zayıflamış. Fakat bir sonraki gün iyi geçmiş. Preparat tekrarlanmış. Bir sonraki gün daha iyi olmuş. Sonrası inanılır gibi değilmiş. Gerasim Nikolayeviç koltukta oturup 'Ben biraz gezeceğim,' demiş. Sadece asistanların değil, Kli'nin de gözleri faltaşı gibi açılmış. Kısacası, bir gün sonra Gerasim Nikolayeviç verandada gezinmeye başlamış, yüzü sağlık kazanmış, iştahı yerine gelmiş... vücut sıcaklığı 36,8 olmuş, nabzı normalleşmiş, hastalıktan eser kalmamış.

"Gerasim Nikolayeviç çevre köylerden onu görmeye gelenlerin olduğunu anlatmış Gornostayev'e. Başka şehirlerden doktorlar geliyormuş, Kli onlara rapor veriyormuş, böyle bir olay binde bir olur, diye bağırıyormuş. Gerasim Nikolayeviç'in

portresini tıp dergilerine basmak istemişler ama o, 'Sansasyonu sevmem!' diyerek geri çevirmiş.

"Kli de o sırada Gerasim Nikolayeviç'e Alpler'de yapacak bir şeyin kalmadığını ve Gerasim Nikolayeviç'i dinlenip yaşadığı sarsıntıyı atlatsın diye Paris'e göndereceğini söylemiş. Böylece Gerasim Nikolayeviç de Paris'e gelmiş. Fransız kadınları da, diye açıklamış Gerasim Nikolayeviç, onun hakkında makale yazmaya hazırlanan iki genç Parisli stajyer doktordu. İşte bütün olay buydu."

"Evet, etkileyici bir olay!" dedim. "Ama yine de nasıl bu kadar kolay kurtulabildiğini anlayamadım?"

"İşte mucize de orada ya," dedi Bombardov. "Anlaşılan, ilk ilacın ardından Gerasim Nikolayeviç'in sarkomu küçülüp kurumaya başlamış!"

Diyecek bir şey bulamadım.

"Yapmayın!" dedim. "Bu asla olacak şey değil!"

"Binde bir olur," dedi Bombardov ve devam etti: "Ama durun, hepsi bu kadar değil. Gerasim Nikolayeviç sonbaharda yeni bir kılıkla, düzelmiş, bronzlaşmış bir halde geldi – Parisli doktorları onu Paris'ten sonra okyanus kıyısına göndermişler. Bizimkiler bir anda büfeye toplanıp Gerasim Nikolayeviç'in okyanus, Paris, Alp doktorları ve başka şeyler hakkında anlattıklarını dinlediler. Sezon her zamanki gibi geçti, Gerasim Nikolayeviç oynadı, hem de mükemmel oynadı ve bu durum mart ayına kadar sürdü... Mart ayında Gerasim Nikolayeviç *Leydi Macbeth** provasına aniden bir bastonla geldi. 'Ne oldu?' – 'Hiç, sırtımda bir ağrı var.' Sonra hep ağrı, ağrı. Ağrıyor – kesiliyor. Fakat hiç durmuyor. Sonra, daha da çok... Işın tedavisi işe yaramıyor... Uykusuzluk, sırtüstü yatmak imkânsız.

* Nikolay Leskov'un "Mtsensk İlçesi'nin Leydi Macbeth'i" adlı öyküsünden uyarlanan Dmitri Şoştakoviç operası. (ç.n.)

Göz göre göre zayıflamaya başladı. Pantopon. İşe yaramıyor! Doktora gitti, olmadı. Bir düşünün..."

Bombardov ara vermeyi başardı, bakışlarında öyle bir ifade vardı ki sırtım buz kesti.

"Bir düşünün... Doktor ona bakmış, çekiştirmiş, göz kırptırmış... Gerasim Nikolayeviç ona, 'Doktor,' demiş, 'yalan söylemeyin, kocakarı değilim ben, göreceğimi gördüm... söyleyin – o mu?' O!!! (Bombardov'un sesi boğuldu ve bardağı sonuna kadar içti.) Sarkom nüksetmiş! Sağ böbreğine saldırmış ve Gerasim Nikolayeviç'i yemeye başlamış! Doğal olarak sansasyon yarattı bu olay. Provaların canı cehenneme, Gerasim Nikolayeviç eve gönderildi. Ama bu kez daha kolaydı. Bu kez umut vardı. Yine üç günde pasaport alındı, bilet alındı, Alpler'e, Kli'ye gitmek için. Orada aileden biri gibi karşıladılar Gerasim Nikolayeviç'i. Elbette! Gerasim Nikolayeviç'in sarkom reklamı profesörü dünyaca ünlü yapmıştı! Yine veranda, yine preparat – aynı şeyler! Yirmi dört saatte ağrı geçti, iki gün sonra Gerasim Nikolayeviç verandada gezinmeye başladı, üç gün sonra Kli'den tenis oynamak için izin istedi! Bunun hastanede nelere yol açtığını akıl almaz. Hastalar akın akın Kli'ye koşmuş! Gerasim Nikolayeviç'in anlattığına göre, hemen yan tarafa ikinci binayı inşa etmeye başlamışlar. Ketum bir yabancı olan Kli, Gerasim Nikolayeviç'i üç kez öpüp tahmin edildiği gibi, dinlenmeye göndermiş, hem de bu kez önce Nice'e, sonra Paris'e, sonra Sicilya'ya.

"Böylece bir daha sonbaharda geldi Gerasim Nikolayeviç –biz de Donbass seyahatinden dönmüştük–; yenilenmişti, cesur, sağlıklıydı, yeni bir takım elbisesi vardı, geçen yılki çikolata rengindeydi, bu seferki hafif kareli gri bir takım elbiseydi. Üç gün Sicilya'yı anlattı, burjuvaların Monte Carlo'da nasıl rulet oynadığını anlattı. Tatsız bir manzaraydı, dedi. Yine sezon başladı, yine baharda aynı olay yaşandı, bir başka yerinde

daha nüksetmişti, bu sefer sol dizinin altında. Yine Kli, sonra Madeyra, sonra finalde Paris'e.

"Ama bu kez nükseden sarkom yüzünden kimse telaşlanmadı. Kli'nin kurtuluş yöntemini bulduğu anlaşılmıştı. Her yıl preparatların etkisiyle sarkomun tahribatının ortadan kaldırıldığından emindi herkes ve Kli üç dört sezon sonra Gerasim Nikolayeviç'in organizmasının sarkom nöbetlerine nüksetme izni vermeyeceğine inanıyordu. Gerçekten de, bir önceki yıl sinüsünde hafif ağrılar olarak görüldü ve Kli hemen tedavi etti. Ama artık Gerasim Nikolayeviç kesin ve tereddütsüz bir müşahede altında sayılıyor ve ağrı olsa da olmasa da nisan ayında hemen gönderiliyor."

"Mucize!" dedim nedense iç çekerek. Bu arada sohbet, deyim yerindeyse, ateş almıştı. Kafalar şarapla dumanlanmıştı ve sohbet daha canlı, en önemlisi de daha samimi geçiyordu. "Sen çok ilginç, gözlemci, hain bir insansın," diye düşündüm Bombardov hakkında, "seni çok sevdim ama kurnaz ve ağzı sıkısın, tiyatro hayatı yapmış seni böyle..."

"Böyle olmayın!" diye rica ettim misafirimden. "Söylesenize, itiraf edeyim – bunaldım... Gerçekten piyesim o kadar kötü mü?"

"Piyesiniz," dedi Bombardov, "iyi bir piyes. Ve nokta."

"Neden peki, neden o çalışma odasında öyle tuhaf ve korkunç bir sahne yaşandı? Piyesi beğenmediler mi?"

"Hayır," dedi Bombardov kalın sesiyle, "tam tersi. Her şey tam da onu beğendikleri için böyle oldu. Çok beğendiler hem de."

"Ama İppolit Pavloviç..."

"Herkesten çok İppolit Pavloviç sevdi," dedi hafifçe; ama ağır, tedbirli bir şekilde konuştu Bombardov ve ben onun gözlerinde anlayış görür gibi oldum.

"Aklımı kaçıracağım..." diye fısıldadım.

"Hayır, gerek yok... Sadece tiyatronun ne olduğunu bilmiyorsunuz. Yeryüzünde karmaşık mekanizmalar vardır, ama tiyatro en karmaşık olanı..."

"Söyleyin! Söyleyin!" diye bağırdım ve başımı tuttum.

"Piyes o kadar sevildi ki, hatta paniğe yol açtı," diye başladı Bombardov, "bu yüzden de karışıklık oldu. Ondan haberdar olan eskiler hemen rolleri paylaşmaya başladı. Bahtin'i İppolit Pavloviç aldı. Petrova için Valentin Konradoviç düşünüldü."

"Nasıl... Val... O adam..."

"Evet, tabii... o."

"Ama affedin!" diye bağırmadım hatta kükredim. "Fakat..."

"Tabii öyle, tabii öyle..." dedi, daha leb demeden beni anlayan Bombardov. "İppolit Pavloviç altmış bir, Valentin Konradoviç altmış iki yaşında... Sizin en yaşlı kahramanınız olan Bahtin kaç yaşındaydı?"

"Yirmi sekiz!"

"İşte, işte. Yaşlılara piyesin kopyaları dağıtılınca, olup bitenleri size aktaramazlardı. Bizim tiyatromuzun elli yıllık tarihinde böyle bir şey asla görülmemişti. Hepsi gücendi."

"Kime? Rol dağıtana mı?"

"Hayır. Yazara."

Aklıma tek gelen ona faltaşı gibi açık gözlerle bakmak oldu, ben de öyle yaptım; Bombardov da devam etti:

"Yazara. Aslında, yaşlılar grubu şöyle düşünüyordu: Biz rol bekliyoruz, role açız, biz kurucularız, sayemizde çağdaş tiyatrodaki ustalığımızı gösterme fırsatı doğuyor ve... Bakın lütfen! Gri takım elbiseli geliyor ve içinde çocukların rol aldığı bir piyes getiriyor! Peki biz onu oynayabilir miyiz? Bu da ne, şaka olsun diye mi getirmiş! Kurucuların en genci elli yedi yaşında – Gerasim Nikolayeviç."

"Piyesimi kurucular oynasın istemiyordum ki zaten," diye patladım. "Gençler oynasın!"

"Ne kurnazsınız!" diye haykırdı Bombardov ve şeytani bir surat takındı. "Haydi, öyle olsun, Argunin, Galin, Elagin, Blagosvetlov, Strenkovski gelsin, selam versin – bravo! Bis! Hurra! Bakın iyi insanlar, biz ne enfes oynuyoruz! Kurucular da, tabii, oturup dalgın dalgın gülümseyecek – demek, diyecekler, bize artık gerek yok? Yani bizim belki de darülacezeye çekilmemiz lazım? Hi hi hi! Kurnazsınız! Kurnazsınız!"

"Anlaşıldı!" diye aynı şeytani sesle bağırmaya çalıştım. "Anlaşıldı!"

"Nasıl anlaşılmaz!" diye patladı Bombardov. "İvan Vasilyeviç zaten bizzat kendisi söyledi size nişanlıyı anne yapmak gerektiğini, o zaman onu Margarita Pavlovna ya da Nastasya İvanovna oynayacaktı..."

"Nastasya İvanovna mı!"

"Siz kesinlikle tiyatrocu değilsiniz," diye yanıt verdi alaycı bir gülümsemeyle Bombardov; ama niye alay ettiğini söylemedi.

"Peki söylesenize," dedim hararetle. "Anna rolünü kime vermek istiyorlardı?"

"Doğal olarak Lyudmila Silvestrovna Pryahina'ya."

Bu nedense çıldırttı beni.

"Nasıııl! Ne demek! Lyudmila Silvestrovna mı!" diye fırladım ayağa. "Bir de gülüyorsunuz!"

"Ne oldu ki?" diye neşeli bir merakla sordu Bombardov.

"Yaşı kaç onun?"

"Kusura bakmayın, ama kimse bilmiyor bunu."

"Anna on dokuz yaşında! On dokuz! Anlıyor musunuz? Ama en önemlisi bu değil. En önemlisi, onun oynamasına imkân yok!"

"Anna'yı mı?"

"Anna'yı değil, genel olarak oynayamaz!"

"Yapmayın!"

"Hayır, yapın! Ezik ve gücenmiş bir insanın ağlamasını tasvir etmek isteyen ve onu kediyi korkutup perdelere tırmandıracak gibi tasvir eden biri hiçbir şey oynayamaz."

"Kedi odunun teki," dedi benim çılgınlığımın tadını çıkaran Bombardov. "Hem kalp hastalığı hem miyokarditi hem de nevrastenisi var. Bütün gün yatakta oturur, kimseyi görmez, tabii, doğal olarak ürkek olur."

"Kedi nevrastenik, tamam!" diye bağırdım. "Ama hisleri sağlam, sahneyi mükemmelen anlıyor. Hatayı yakalıyor! Anlıyor musunuz, can yakıcı bir hata. Kedi şok oldu! Zaten, bütün o kukla tiyatrosu ne mana taşıyordu ki?"

"O bir 'nakladka' yaptı," diye açıkladı Bombardov.

"Bu da ne demek?"

"Bizim dilimizde sahnede yapılan her hataya 'nakladka' denir. Aktör metni yanlış okur, perde vaktinde açılmaz ya da..."

"Anladım, anladım..."

"Bu örnekte iki tane vardı: Avgusta Avdeyevna ve Nastasya İvanovna. Birincisi, sizi İvan Vasilyeviç'in yanına aldıktan sonra Nastasya İvanovna'yı orada olduğunuz konusunda uyarmadı. İkincisi de, Lyudmila Silvestrovna'yı sahneye çıkarmadan önce, İvan Vasilyeviç'in yanında bir misafir olduğu konusunda uyarmadı. Tabii, Avgusta Avdeyevna o kadar suçlu sayılmaz – Nastasya İvanovna mantar almak için dışarı çıkmıştı..."

"Anlaşıldı, anlaşıldı," dedim bir Mephistopheles gülüşü atmaya çalışarak, "kesinlikle anlaşıldı! Neyse ne, sizin Lyudmila Silvestrovna oynayamıyor."

"Yapmayın! Moskovalılar onun vaktiyle çok güzel oynadığını söylemektedir..."

"Canı cehenneme Moskovalılarınızın!" diye bağırdım. "Ezik ve acılı birini oynuyor ama gözleri öfke saçıyor! Bir yandan dans edip, 'Pastırma yazı!' diye bağırıyor ama gözleri kıpır kıpır dönüyor! Gülüyor ama gülüşü duyanın sırtı

karıncalanıyor, sanki gömleğine soda dökmüşler gibi oluyor! Oyuncu değil o!"

"Yine de! Otuz yıldır İvan Vasilyeviç'in ünlü canlandırma sistemini çalışıyor..."

"Ben bilmem bu sistemi! Bana göre sistemin ona bir yararı olmamış!"

"Herhalde, siz İvan Vasilyeviç'in de oyuncu olmadığını söyleyeceksiniz?"

"Ah, hayır! Hayır! Bahtin'in kendini bıçaklayışını gösterdiği an, 'Vay,' dedim, 'gözlerini ölü gibi yaptı!' Divana düştü ve ben kendini bıçaklayan birini gördüm. O kısacık sahneden nasıl bir fikir çıkarılır, bilmiyorum ama ünlü bir şarkıcı hakkında tek bir dizeyi okumasıyla fikir edinebiliyorsak, İvan Vasilyeviç de sahnede bir olay olmalı! Sadece piyesin içeriği hakkında söylediklerini kesinlikle anlayamadım."

"Hep akıllıca konuşur!"

"Hançer!!"

"Lütfen, siz oturup da defteri açtığınız anda o sizi dinlemeyi bırakmıştı bile. Evet, evet. Rollerin nasıl dağıtılacağını, kurucuların nasıl yerleştirileceğini, onların sizin piyesinizde kendisine zarar vermeden nasıl oynayabileceğini düşünmeye başlamıştı... Ama siz orada birtakım silahlardan bahsediyorsunuz. Tiyatromuzda on yıldır çalışıyorum, bana söylediklerine göre tiyatromuzda bir kez 1900 bir yılında ateş edilmiş, o da çok başarısız olmuş. Şeyin piyesinde... Unuttum bakın... Ünlü bir yazar... Neyse, önemi yok... Kısacası, iki sinirli kahraman bir miras yüzünden birbirlerine küfrediyor, küfrediyor, küfrediyor, sonunda biri silahı çıkarıp ötekine ateş ediyor, ıskalıyor... Sıradan provalarda asistan ateş sesini ellerini çırparak yapıyormuş, ama genel provada kuliste birisi ateş ediyormuş. Neyse, Nastasya İvanovna yanlış bir şey yapmış – hayatında hiç silah sesi duymamış meğerse, Lyudmila Silvestrovna

da sinir krizi geçirmiş. O zamandan beri silah kullanılmıyor. Piyeste değişiklik yapılmış, kahraman ateş etmiyor, bir huniyi havaya kaldırıp, 'Seni öldüreceğim, alçak!' diye bağırıyor ve ayağını yere vuruyormuş, İvan Vasilyeviç'e göre piyes bu sayede sahnelenebilmiş. Yazar tiyatroya çok gücenmiş ve üç yıl yönetmenlerle konuşmamış; ama İvan Vasilyeviç kararlıymış bu konuda..."

Bu sarhoş gece ilerledikçe hamlelerim zayıflıyordu; artık Bombardov'a gür sesle itiraz edemiyor, daha çok soru soruyordum. Tuzlu kırmızı havyar ve somondan sonra ağzımız alev alev yanıyordu; susuzluğumuzu çayla dindirdik. Odayı süt gibi bir duman kaplamıştı, açık vasistastan dondurucu bir hava esiyordu, ama serinletmiyor, sadece üşütüyordu.

"Söylesenize bana, söylesenize," diye rica ettim boğuk, güçsüz bir sesle, "öyleyse neden, eğer piyes onları hoşnut etmediyse, neden başka bir tiyatroya vermemi istemiyorlar? Neden lazım onlara? Neden?"

"Çok kolay! Ne demek neden? Tiyatromuz komşu bir tiyatronun yeni bir piyes sahnelemesiyle yakından ilgilenir, üstelik görünüşe göre başarılı olacaksa bu oyun! Bir de soruyorsunuz! Sonuçta siz sözleşmede bizzat imzalamadınız mı piyesinizi başka bir tiyatroya vermeyeceğinizi?"

O anda gözümün önünden alev yeşili renklerle "yazarın hakkı yoktur" ve "buna karşılık" gibi sayısız yazı... ve kurnazca biçim verilmiş paragraflar geçiyordu... ve deri çalışma odasını, parfüm kokan odayı hatırladım.

"Lanet olsun ona!" diye hırıldadım.

"Kime?"

"Lanet olsun ona! Gavriil Stepanoviç!"

"Akbaba!" diye haykırdı Bombardov gözleri çakmak çakmak.

"Sessiz sedasız hep ruhtan bahsediyordu!"

"Vehim, saçmalık, zırva, gözlem yetersizliği!" diye çığlık atıyordu Bombardov, gözleri tütüyordu, sigara tütüyordu, burunlarından duman fışkırıyordu. "Akbaba, şahin. Bir kayada durur, kırk kilometreyi çepeçevre gözler. Bir nokta belirir, kıpırdanır, hemen o anda havalanıp taş gibi iner aşağıya! Acıklı bir çığlık, bir hırıltı... ve işte göklere tırmanmaktadır yeniden, kurban da ellerindedir!"

"Şairsiniz siz, şeytan alsın sizi!" diye hırladım.

"Peki ya siz?" diye incecik gülümseyerek fısıldadı Bombardov. "Hainsiniz! Eh, Sergey Leontyeviç, sizi uyarıyorum, zorluk çekeceksiniz..."

Sözleri bana iğne iğne batıyordu.

Kendimi hiç de hain saymıyordum, ama birden Likospastov'un kurt gülüşüyle ilgili sözlerini hatırladım...

"Yani," dedim esneyerek, "yani, piyesim sahnelenmeyecek mi? Yani her şey bitti mi?"

Bombardov bana dimdik baktı ve sesinde hiç beklenmedik bir sıcaklıkla konuştu:

"Her şeyi kaybetmeye hazır olun. Sizi kandırmayacağım. Sahnelenmeyecek. Eğer bir mucize..."

Pencerenin dışından sonbaharın kasvetli, dumanlı güneşi doğuyordu. Ama iğrenç yemek kalıntılarına, tabakların içindeki izmaritlere rağmen, ben, bütün bu çirkinliklerin ortasında, bir kez daha, son bir dalgaya kapılarak, altın at hakkında bir monolog yapmaya başladım.

Dinleyicime atın altın sırtında ışıldayan kıvılcımları, sahnenin nasıl onun soğuk ve kendine has kokusuyla kaplandığını, salonda gülüşlerin nasıl yayıldığını... anlatmak istedim. Ama en önemlisi bu değildi. Heyecandan bir sosu devirerek Bombardov'u atı gördüğüm anda sahne denen şeyi ve onun küçük küçük sırlarını anladığıma ikna etmeye çabaladım tutkuyla. Yani bir zamanlar, belki de daha çocukken, belki de

daha doğmamışken hayal ediyordum, belli belirsiz özlem duyuyordum ona. Ve işte gelmiştim!

"Yeniyim ben," diye bağırdım, "yeniyim! Kaçınılmaz olanım ben, ben geldim!"

Bu sırada çarklar dönüyordu yanan beynimde ve Lyudmila Silvestrovna iç çekiyor, dantelli mendilini sallıyordu.

"O oynayamaz!" diye haince bir heyecanla hırladım.

"Ama dursun! Yapmayın."

"Rica ederim karşı çıkmayın bana," dedim ciddiyetle. "Siz alışmışsınız, bense yeniyim, benim bakışım keskin ve taze! Ben onun ötesini görüyorum."

"Fakat!"

"Ve hiçbir si... Sistem hiçbir şeye yaramaz! İşte orada küçük, sivri burunlu memur oynuyor, elleri beyaz, sesi güçlü, ama sisteme ihtiyacı yok ve bu da kara eldiven giymiş bir oyuncu katil... Ona da sistem lazım değil!"

"Argunin..." diye boğuk bir ses ulaştı bana duman perdesinin ardından.

"Sistem diye bir şey yok!" diye haykırdım son bir özgüven patlamasıyla, hatta dişlerimi sıkarak ve o sırada hiç beklenmedik bir şekilde gri ceketimin üzerine yapışan bir soğan parçasının kocaman, yağlı bir leke bıraktığını gördüm. Çaresizce etrafa bakındım. Geceden eser kalmamıştı. Bombardov lambayı söndürdü ve tan ağarırken bütün eşyalar bütün korkunçluklarıyla görünmeye başladı.

Geceyi yemiştik, gece gitmişti.

14. Bölüm
Gizemli Mucizeciler

İnsan belleğinin şaşırtıcı bir yapısı var. Sonuçta işte, bunlar daha kısa bir süre önce yaşanmıştı, ama buna rağmen olayları düzgün ve tutarlı bir şekilde canlandırmanın en ufak imkânı yoktu. Zincir halka halka dökülüyordu! Bir şey hatırlıyorsun, gözlerinin önüne geliyor ama diğer şeyler ufalanıyor, dağılıyor ve bellekte kırıntılar ve çisenti gibi bir şey kalıyor. Fakat evet, kırıntı da olsa var. Çisenti? Çisenti? Neyse, sarhoş geçen gecenin ardından bir ay olmuş olmalı, kasım ayıydı. Yağmur lapa lapa karla karıştı elbette. Tabii, Moskova'yı bilirsiniz, şaşıracak bir şey yok, değil mi? Öyleyse onu anlatmanın yararı yok. Kasım ayında sokakları çok tatsız olur. Binalar da tatsız olur. Ama ev de tatsızken, bu yine tahammül edilir bir şeydir. Söylesenize bana, ceketimden lekeyi nasıl çıkaracaktım? Onu denedim, bunu denedim. Ama tuhaf şey: Sözgelimi, benzinle ıslatınca mucizevi bir sonuç elde ediliyor – leke soluyor, soluyor ve kayboluyor. İnsan mutlu oluyor; çünkü hiçbir şey giysisindeki bir leke kadar acı veremez insana. İntizamsız, tatsız, sinir bozucu. Ceketi askıya asıyorsun, sabahleyin kalkıp bir bakıyorsun leke eski yerinde duruyor ve hafif hafif benzin kokuyor. Sıcak su, çay, kolonya da işe yaramıyor. Şeytan işi! Öfkeleniyorsun, gözün seğiriyor ama bir şey yapamıyorsun. Hayır, giysisini lekeleyen kişi leke kendi kendine silininceye

ve takım elbise toptan kaldırılıp atılıncaya dek onunla gezmek zorunda. Artık benim için fark etmez – ama başkalarının başına bu daha az gelir diye umuyorum.

Böylece lekeyle uğraştım ve çıkaramadım onu, sonra kendime gelip botlarımın bağcıklarını bağladım, aksıra öksüre her gün *Vapurdan Haberler*'e gitmeye başladım, rutubet ve uykusuzluk acısı çektim, elime ne geçerse, Tanrı bilir neler okudum. Olaylar öyle bir gelişti ki çevremde kimse kalmadı. Likospastov nedense Kafkaslar'a gitti, tabancayı çaldığım arkadaşım Leningrad'da göreve çağrıldı, Bombardov da böbrek iltihabına yakalanıp hastaneye yatırıldı. Bazen onu ziyarete gidiyordum ama elbette onunla tiyatro hakkında konuşmuyorduk. Elbette o da *Siyah Kar* olayından sonra bu konuya girmemek gerektiğini biliyordu; ama böbrek hakkında konuşabilirdik çünkü burada birçok teselli söz konusuydu. Bu yüzden böbreklerden bahsediyorduk, hatta şaka yollu Kli'yi de hatırlıyorduk, ama bu pek de neşeli olmuyordu.

Tabii, ne zaman Bombardov'u görsem tiyatroyu hatırlıyordum, ama kendimde ona bir şey sormamak için yeterli iradeyi buluyordum. Kendi kendime tiyatroyu düşünmeme yemini etmiştim, ama bu yemin, elbette, boştu. Düşünmek yasaklanamaz. Ama tiyatro hakkında soru sormak yasaklanabilir. Ben de bunu yasaklamıştım.

Tiyatro da ölmüş ve kendisini kesinlikle unutturmuş gibiydi. Hiçbir haber gelmiyordu ondan. Tekrar söyleyeyim, insanlardan uzaklaşmıştım. Sahaflara gidiyor ve saatlerce yarı karanlıkta çömelip tozlu dergileri karıştırıyor, mucizevi bir resim gördüğümü... bir zafer geçidi gördüğümü hatırlıyordum...

O sırada yağmurlar kesildi ve hiç beklenmedik bir şekilde don geldi. Çatı katımda pencere resim gibi oldu ve pencerenin başında oturur, bir 20 kapiği hohlayıp camın buzla kaplanmış yüzeyine onu bastırırken, piyes yazıp da onları sahnelememenin imkânsız olduğunu anladım.

Fakat alt kattan geceleri vals sesleri yükseliyordu, hep aynı vals çalınıyordu (birisi ezberliyordu onu); bu vals, küçük kutuda çok tuhaf ve nadir görülen sahneleri canlandırdı. Sözgelimi, aşağıda bir esrarkeş batakhanesi olduğunu hayal ettim, hatta patavatsız bir tavırla "üçüncü perde" diye adlandırdığım bir şeyler canlandı kafamda. Mavimsi duman, asimetrik yüzü olan kadın, duman altı olmuş fraklı bir adam, bilenmiş bir Fin bıçağıyla ona doğru ilerleyen limon suratlı ve gözlerini kısmış bir adam. Bıçak darbesi, kan seli. Gördüğünüz gibi, tam bir saçmalık! Zırva! Böyle bir üçüncü perdesi olan piyes nereye götürür insan?

Düşündüklerimi yazıya dökmedim. Bir soru doğuyor, elbette öncelikle de benim içimde doğuyordu: Kendini bir çatı katına kapatmış, büyük bir başarıyı yitirmiş, hatta biraz da melankolik olan (böyle olduğumu anlıyorum, telaşlanmayın) bir insan, intihar için ikinci bir teşebbüste nasıl bulunmazdı?

Açıkça itiraf edeyim: İlk teşebbüs bende bu zorlama eyleme karşı bir rahatsızlık uyandırmıştı. Yani benden bahsediyorsak eğer. Ama asıl neden elbette bu değildi. Her şey vaktini bekler. Fakat bu konu üzerinde durmayacağım.

Dış dünyadan tümüyle vazgeçmek imkânsızdı; bunun nedeni de, Gavriil Stepanoviç'ten bazen 50, bazen 100 ruble aldığım o dönemde, üç tiyatro dergisine ve *Moskova Akşamları*'na abone olmuş olmamdı.

Bu dergiler az çok düzgün aralıklarla geliyorlardı. "Tiyatrodan Haberler" sayfalarına bakınca tiyatrodan tanıdıklarıma rasgeliyordum.

15 Aralık günü şunu okudum: "Ünlü yazar İzmail Aleksandroviç Bondaryevski, sürgün yaşamından esinlenen *Montmarte Bıçakları* adlı piyesini tamamladı. Söylentilere göre, yazar piyesi Eski Tiyatro'ya vermiş."

17'sinde gazeteyi açtım ve şu haberle karşılaştım:

"Ünlü yazar E. Agapenov, Dost Lejyon Tiyatrosu'nun siparişi üzerine *Kapı* adlı komedisi üzerinde çalışmaya başladı."

22'sinde şu haber vardı: "Dramaturg Klinker muhabirimizle yaptığı sohbet sırasında, Bağımsız Tiyatro'ya sunmaya niyetlendiği bir piyesten bahsetti. Albert Albertoviç, piyesinin Kasimov yakınlarında yaşanan içsavaştan geniş ve ayrıntılı bir manzara sunacağını anlattı. Piyesin adı şimdilik *Hücum* olarak konmuştur."

Daha sonra dolu gibi yağmaya başladı: 21'inde, 24'ünde, 26'sında. Gazetenin üçte biri sıradışı bir şekilde karamsar bir surata sahip ve birini boynuzlamak üzereymiş gibi görünen genç bir adamın bulanık bir resmiyle kaplanmıştı ve resmin altında "Dramaturg İ. S. Prok. Üçüncü perdeyi tamamlıyor," yazıyordu.

Jvenko Onisim. Anbakomov. Dört, beş perde. 2 Ocak geldi ve ben gücendim. Şöyle yazmışlardı: "Danışman M. Pann, Bağımsız Tiyatro'da bir grup dramaturgla toplantı yaptı. Toplantının konusu Bağımsız Tiyatro için çağdaş piyeslerin kaleme alınması."

Yazının başlığı şöyleydi: "Vakit geldi, geçiyor bile!" Yazıda da Bağımsız Tiyatro'nun bütün tiyatrolar arasında bugüne dek çağımızı yansıtan tek bir çağdaş eser sahnelememiş olan tek tiyatro olması üzüntüyle karşılanıyor ve kınanıyordu. "Buna rağmen," diye yazıyordu gazetede, "tam da o, öncelikle de o, bir başkası değil, Bağımsız Tiyatro çağdaş bir dramaturgun yazdığı piyesi keşfedebilecek durumda olduğu için İvan Vasilyeviç ve Aristarh Platonoviç gibi ustalar bu keşif çalışmasına başlamış bulunuyor."

Ardından bu vakte dek Bağımsız Tiyatro'ya layık bir eser yaratmamış olan dramaturglara yönelik haklı kınama sözleri geliyordu.

Kendi kendime konuşmayı alışkanlık haline getirmiştim.

"Kusura bakmayın ama," diye gücenmiş bir şekilde mırıldandım, "kim yazmamış piyes? Köprü ne oldu? Akordeon ne oldu? Ezilmiş kar üzerindeki kan ne oldu?"

Dışarıda tipi esiyordu, pencerenin ötesinde, tipinin içinde o lanetli köprü duruyor, akordeon çalıyor ve sert silah sesleri duyuluyor gibi geldi.

Bardakta çay soğuyordu, favori sakallı suratlar gazetenin sayfalarından bana bakıyordu. Alt kısımda Aristarh Platoniviç'in toplantıya gönderdiği telgrafı basmışlardı: "Bedenim Kalküta'da; ama ruhum sizinle."

"Yaşam orada baraja girmiş gibi kaynıyor, fokurduyor," diye fısıldadım esneyerek, "ama ben buraya gömüldüm, kaldım."

Gece uzaklaşıyor, uzaklaşıyor ve ertesi gün oluyor; ne kadar serbest kalırlarsa kalsınlar, hepsi uzaklaşıyorlar ve geriye başarısızlıktan başka bir şey kalmıyor.

Aksayarak, hasta dizimi ovalayarak divana uzandım, ceketimi çıkardım, soğuktan büzüldüm, saati kurdum.

Böyle bir sürü gece geçirdim, hepsini hatırlıyorum, ama topluca hatırlıyorum – uyuyamayacak kadar soğuktu. Günlerse bellekten silinip gitmiş – hiçbirini hatırlamıyorum.

Böylece geldi ocak ayının sonu; 20'sini 21'ine bağlayan gece gördüğüm rüyayı çok belirgin bir şekilde hatırlıyorum.

Bir sarayın dev salonu ve ben salonda yürüyorum sanki. Şamdanlarda duman tüttürerek yanıyor mumlar, ağır, yağlı, sırma mumlar. Tuhaf bir şeyler giymişim, bacaklarımda bir tayt var, yani bizim asrımızda değilim, on beşinci asırdayım. Salonda yürüyorum, belimde de bir hançer var. Rüyanın bütün çekiciliği benim hançer sayesinde ortama hâkim olmam, kapı ağzında duran saraylılar bendeki hançerden açıkça korkuyorlar. Şarap bu hançer kadar sarhoş edemez insanı ve gülümseyerek, hayır uykumda gülerek hiç ses çıkarmadan kapıya doğru yürüyorum.

Rüya o kadar haz vericiydi ki uyandıktan sonra da bir süre gülüp durdum.

O sırada kapı çaldı ve battaniyeyle, yırtık pırtık terliklerimi sürüyerek kapıya gittim, aralıktan komşunun eli uzanıp bana bir zarf verdi. Üzerinde altın harflerle "BT" yazıyordu.

Zarfı yırtarak açtım – ve işte orada, eğri bir şekilde konmuş bir halde duruyordu karşımda (onu da yanımda götüreceğim!). Zarfın içindeki kâğıtta yine altın gotik harflerle ve Foma Strij'in iri, etli yazısıyla şunlar yazıyordu:

Sevgili Sergey Leontyeviç!

Hemen tiyatroya gelin! Yarın saat 12'de Siyah Kar *provasına başlıyorum.*

Sevgiler, F. Strij.

Yüzümde çarpık bir gülümsemeyle divana oturdum, deli bakışlarla kâğıda bakıp hançeri düşündüm, sonra çıplak dizlerime bakarak nedense Lyudmila Silvestrovna'yı düşündüm.

O sırada kapı sert ve neşeli bir şekilde çalındı.

"Buyrun," dedim. Odaya Bombardov girdi. Sarılık yüzünden solgundu, hastalıktan sonra uzamış, irileşmiş görünüyordu ve yine hastalıktan değişmiş sesiyle şöyle dedi:

"Duydunuz mu? Onun için gelmiştim size."

Eski battaniyeyi yere düşürerek bütün çıplaklığım ve sefilliğimle dikildim karşısında, onu kucaklarken kâğıdı yere düşürdüm.

"Nasıl oldu bu?" diye sordum yere eğilirken.

"Ben de bilemiyorum," dedi sevgili ziyaretçim, "kimse bilmiyor ve asla öğrenemeyecek. Herhalde, bunu Panin ve Strij başardı. Ama nasıl başardılar bilinmiyor, çünkü bu insanın gücünü aşan bir olay. Kısacası, bu bir mucize."

İKİNCİ KISIM

15. Bölüm

Bütün parteri kat eden, nereye gittiği bilinmeyen gri, incecik yılan gibi bir elektrik kablosu parterin zeminine uzanmış, bir delikten aşağı iniyordu. Parter girişinin ortasında duran sehpanın üzerindeki küçük lamba ondan besleniyordu. Lamba sehpanın üzerindeki kâğıt parçasını ve mürekkep hokkasını aydınlatacak kadar bir ışık veriyordu. Kâğıtta eğri büğrü bir surat resmi vardı, suratın yanında da taze bir portakal kabuğuyla izmarit dolu bir küllük duruyordu. Su dolu sürahi donuk donuk ışıldıyordu, ışık halesinin dışındaydı.

Parter o kadar loştu ki ışıktan gelen insanlar oraya girince el yordamıyla aranıyor, gözleri alışıncaya kadar koltukların arkasına tutunuyorlardı.

Sahne açılmıştı ve yukarıdan bir projektörle zayıf bir şekilde aydınlatılıyordu. Sahnede bir bölme vardı, arkası seyircilere dönüktü, üzerinde "Kurtlar ve Koyunlar – 2" yazıyordu. Bir koltuk, bir yazı masası, iki tabure vardı. Koltukta *kosovorotka** ve ceket giymiş bir işçi, taburelerden birinde de ceket ve pantolon giymiş, ama üzerine Aziz George Nişanı taşıyan bir kılıç asılmış bir kemer sarmış olan bir genç oturuyordu.

Salon duman altıydı, dışarıda artık tam bir mayıs havası vardı.

---

* Yakasız Rus gömleği. (ç.n.)

Provanın antraktıydı bu – oyuncular bir şeyler yemek için büfeye gitmişti. Ben kalmıştım. Son birkaç ayda olanlar kendimi tanıma fırsatı vermişti, kendimi biraz bitkin hissediyordum, hep oturmak ve uzun süre, kıpırdamadan dinlenmek istiyordum. Fakat bu durum da sık sık sinirsel enerji patlamalarıyla, hareket etmek, açıklamak, konuşmak ve tartışmak arzularıyla kesiliyordu. Şimdi de böyle bir halde oturuyordum. Lambanın gölgeliğinin altında duman yoğunlaşmıştı, gölgelik onu emiyor, sonra da tepesinden bir yerlere uğurluyordu.

Düşüncelerim tek bir şeyin çevresinde dönüyordu – piyesimin. Foma Strij'in kesin mektubu bana geldiğinden beri, hayatım tanınmayacak derecede değişmişti. Sanki yeniden doğmuştu insan, sanki odası bir başka oda olmuştu, oysa oda aynı odaydı, sanki çevresindeki insanlar başka insanlar olmuştu ve Moskova şehrinde, bu adam, birdenbire var olma hakkı kazanmış, anlam, hatta önem kazanmıştı. Ama düşüncelerim sadece tek bir şeye dikmişti gözünü, piyese; piyes bütün vaktimi, hatta gücümü alıyordu, çünkü artık hiç olmamış birtakım dekorların rüyasını görüyordum, repertuvardan alındığını görüyordum rüyamda, beğenilmediğini ya da büyük başarı kazandığını görüyordum. Bu sonuncu rüyada, hatırlıyorum, oyuncuların yan yatmış tomrukların üzerinde oynadığını, yerlere yuvarlandıklarını ve dürmadan şarkı söyleyerek ellerinde fenerlerle oynadıklarını görüyordum. Yazar da oradaydı nedense, zayıf değneklerin üzerinden duvardaki sinek gibi rahatça yürüyordu; aşağıdaysa çam ve elma ağaçları vardı çünkü piyes coşkulu bir seyirci kalabalığıyla dolu bir bahçeye çıkmıştı.

İlk durumu daha sık görüyordum rüyamda, provaya giden yazar pantolon giymeyi unutmuş. Sokağa adım atar atmaz utanıyor, fark edilmeden geçip gitmeyi umuyor, hatta gelip geçenlere açıklamaya hazırlanıyor, az önce yıkandığı için olduğunu, pantolonun kuliste kaldığını söyleyecek. Ama uzadıkça kötü-

leşiyor olay ve zavallı yazar kaldırıma çakılıp kalıyor, bir gazete parçası aranıyor, bulamıyor, palto satın almak istiyor, parası yok, bir eşiğe saklanıyor ve provaya geç kaldığını anlıyor...

"Vanya!" diye seslendiler sahneden. "Sarı ışık ver!"

Sahnenin hemen ağzında bulunan locanın kıyısında bir şey tutuştu, locadan bir ışık huzmesi düştü, sahnenin zemininde sarı yuvarlak bir benek yandı, geçerken kaplaması yıpranmış, kol yerleri eprimiş koltuğu, elinde eski bir şamdanla duran saçları karman çorman aksesuvarcıyı aydınlattı.

Antrakt sona yaklaştıkça sahne kalabalıklaşıyordu. Sahnenin tepesinde yükseğe kaldırılmış, peş peşe asılmış sayısız tuval birdenbire canlandı. Bir tanesi yukarı çıktı ve birden gözleri kamaştıran bin mumluk ampuller yandı. Bir başkası da nedense tam tersine aşağı indi, ama yere kadar inmeden durdu. Kuliste karanlık gölgeler belirdi, sarı bir ışık dolandı, locada kayboldu. Bir yerlerden çekiç sesleri geldi. Sivil tulum giymiş ama mahmuzları olan bir adam belirdi ve mahmuzlarını şakırdatarak sahnede yürüdü. Sonra biri sahnenin yerine eğilip ellerini huni gibi yaparak aşağıya bağırdı:

"Gnobin! Haydi!"

O zaman neredeyse hiç ses çıkarmadan bütün sahne yana doğru açıldı. Aksesuvarcı uzaklaştı, şamdanıyla birlikte gitti, koltuk ve masa kayıp gitti. Birisi hareketin ters yönünde daire çizerek koştu, dans etti, denge bulmaya çalıştı ve bulunca, gitti. Uğultu arttı ve giden mobilyaların yerine tuhaf, karmaşık, boyanmamış sert merdivenlerden, iskele ve zeminlerden yapılmış eski araçlar geldi. "Köprü geliyor," diye düşündüm, köprü yerine yerleşirken nedense hep heyecanlanırdım.

"Gnobin! Dur!" diye bağırdılar sahnede. "Gnobin, geri git!"

Köprü durdu. Sonra, ızgaranın altından yukarıdaki yorgun gözlere boşanan ışık, lambaları açığa çıkardı, tekrar gizledi ve

kaba bir şekilde boyanmış zemin yukarı hareketlendi, yan yattı. "Kulübe..." diye düşündüm sahnenin geometrisini karıştırıp sinirlenerek, başka bir piyesten kalma eşya yığınıyla yapılan yansıtma kalkanı yerine sonunda gerçek bir köprü kurulmasına alışmaya çalışırken. Kulislerde siperlikleri olan kapaklı projektörler yandı, sahnenin altından sıcak canlı bir ışık dalgası aktı. "Rampayı verdiler..."

Karanlıkta gözlerimi kısarak kararlı adımlarla rejisör masasına yaklaşan adama baktım.

"Romanus gidiyor, demek şimdi bir şeyler olacak..." diye düşündüm elimle lambadan korunarak.

Gerçekten de, birkaç saniye sonra çatal bir sakal belirdi üzerimde, alacakaranlıkta yönetmen Romanus'un heyecanlı gözleri parıldadı. Romanus'un önünde "BT" harfleri taşıyan jübile rozeti ışıldadı.

"*Se non e vero, e ben trovato*,* belki de hâlâ güçlüdür!" diye başladı Romanis her zamanki gibi; bozkırdaki bir kurt misali gözleri acıyla dönüyordu. Romanus kurban arandı ve bulamayınca yanıma oturdu.

"Nasıl buldunuz? Ha?" diye sordu kaşlarını çatarak Romanus.

"Zorluyor, şimdi beni konuşmaya zorluyor..." diye düşündüm lambaların altında kıvranarak.

"Hayır, rahat olun, bana görüşünüzü söyleyin," dedi bana dimdik bakan Romanus, "yazar sizsiniz ve bahsettiğiniz çirkinliği gönül rahatlığıyla değerlendirebilirsiniz."

"Ne kadar rahat yapıyor bunu..." diye düşünürken o kadar bunaldım ki her yanım kaşındı.

"Orkestra şefine vurmak, dahası arkasında trombonlu bir kadın?" diye sordu öfkeyle Romanus. "Hayır efendim. Bu re-

* (İt.) "Belki bu doğru değil, ama iyi uydurulmuş." (ç.n.)

zalet! Ben otuz yıldır sahnedeyim ve böyle bir şey hiç görmedim. Strij müzisyenler domuz, onları ahıra tıkmak lazım, diye mi düşünüyor? Yazarın bakış açısının böyle olması ilginç!"

Susmayı başaramadım.

"Peki ne var başka?"

Romanus tam da bunu bekliyordu. Merakla rampadan eğilen çalışanlar duysun diye çaba harcayarak, çın çın bir sesle neden oynayamayacaklarını sıraladı: Birincisi hava sıcak, ikincisi hava karanlıktı, üçüncüsü salonda tek bir çıt bile duyulmuyordu, dördüncü müzisyenlerin onu görmesi için duracak bir yer yoktu.

"Doğru, insanlar var," diye çın çın bildirdi Romanus, "müzikten aldıkları haz bazı hayvanların..."

"Şeytan alsın seni!" diye düşündüm.

"... meyveden aldığı hazza benziyor!"

Romanus'un çabası başarıyla taçlandı – elektrik teknisyeninin kulübesinden kıkırtılar duyuldu, kulübeden kafalar çıktı.

"Doğru, böyle kişilerin rejisörle işi olmaz, Novo-Deviç Mezarlığı'nda kvas satar bunlar!" diye kahkaha attı Romanus.

Kahkahalar yankı buldu. Hatta Strij'in yaptığı çirkinliğin bazı sonuçları da görüldü. Trombonist karanlıkta şef Anna Anufriyevna Denjina'nın sırtına öyle bir vurmuştu ki...

"Röntgende göreceğiz neler olduğunu!"

Romanus omurgasının tiyatroda değil, meyhanede kırılabileceğini söyledi, bazıları sanat eğitimini tam da orada almıştı.

Bir elektrikçinin kıpkırmızı olmuş yüzü belirdi kulübenin üstünde, ağzı kahkahadan çarpılmıştı.

Ama Romanus bunun böyle kalmayacağını söyledi ısrarla. Anna Anufiriyevna'ya ne yapacağını öğretti. Tanrı'ya şükür, Sovyet devletinde yaşıyoruz, diye hatırlattı Romanus, meslek birliği üyelerinin omurgaları kırılmamıştı. Anna Anufriyeviç'e dilekçesini yerel komiserliğe götürmesini öğütlemişti.

"Doğru, sizin gözlerinizde görüyorum," diye devam etti Romanus gözlerini bana dikip ışık dairesine çekmeye çabalarken, "bizim ünlü yerel komiserliğimizin müzikten Rimski-Korsakov ya da Schubert kazanacak kadar bir yere gitmediğine inanıyorsunuz."

"Tipe bak!" diye düşündüm.

"İzin verin..." dedim ciddi bir tavırla konuşmaya çabalayarak.

"Hayır, açık olalım!" diye haykırdı Romanus elimi sıkarak. "Siz bir yazarsınız! Çok iyi anlıyorsunuz Mitya Malokroşeçniy'in isterse yirmi kez başkan olsun, obuayı viyolonselden ya da Bach'ın füğünü "*Hallelujah*" fokstrotundan ayırt edemeyeceğini."

Bu sırada Romanus mutluluğunu dile getirdi, en yakın dostunun üstüne üstlük...

"... meyhane arkadaşı olmasından!"

Elektrikçi kulübesinden gelen tenor kıkırtılara hırıltılı bir bas ses karıştı. Kulübenin tepesinde iki kafa vardı artık.

"... Anton Kaloşin sanat konusunda Malokroşeçniy'in kendini geliştirmesine yardımcı oluyor. Fakat bu çok akıllıca değil, çünkü tiyatrodaki işinde önce Anton itrafiye komutanıymış, orada trompet çalıyormuş. Ama Anton olmasa bile," diye küfretti Romanus, "herhangi bir rejisörler çıkıp çok rahat bir şekilde, *Ruslan* operasının uvertürünü sıradan bir 'Rahat uyu sen' ilahisiyle karıştırırdı!"

"Bu adam tehlikeli," diye düşündüm Romanus'a bakarken, "cidden tehlikeli. Onunla mücadele etmek imkânsız!"

"... Kaloşin olmasa, elbette, bizde müzisyeni ayaklarından projektöre asıp çalmaya zorlamak mümkün olurdu, neyse ki İvan Vasilyeviç gelmiyor tiyatroya, ama yine de tiyatronun Anna Anufriyevna'ya kaburgasını kırdığı için para ödemesi gerekecek. Romanus onu ziyaret etmeyi, orada karşısında

gerçekten şöyle denebilecek şeylere nasıl bakıldığını öğrenmeyi öğütledi:

"'*Se non e vero, e ben trovato*', hatta belki de hâlâ güçlüdür!"

Hafif ayak sesleri duyuldu arkadan, kurtuluş fırsatı doğdu. Masanın yanında Andrey Andreyeviç belirdi. Andrey Andreyeviç tiyatroda baş rejisör yardımcısıydı ve *Siyah Kar* piyesini yönetiyordu.

Topluca, sağlam yapılı, kırk yaşlarında, tecrübeli, canlı gözlere sahip olan sarışın Andrey Andreyeviç işini iyi biliyordu. İşi zordu.

Mayıs olduğu için her zamanki koyu takım elbisesini ve sarı botlarının yerine mavi saten bir gömlek ve sarımsı keten terlikler giyen Andrey Andreyeviç masaya yaklaştı, kolunun altında ne olduğu anlaşılmayan bir paket vardı.

Romanus'un gözleri daha da ateşlendi ve daha Andrey Andreyeviç paketi lambanın altına bırakmadan bir skandal patlak verdi. Romanus'un şu sözleriyle başladı:

"Ben müzisyenlere karşı zor kullanılmasını kesin olarak protesto ediyorum ve olanların protokole kaydedilmesini rica ediyorum!"

"Ne zoru?" diye sordu Andrey Andreyevi alttan alan bir sesle ve hafifçe kaşı seğirdi.

"Eğer daha çok operaya benzeyen piyesler sahneleyeceksek..." diye başladı Romanus, ama yazarın hemen oracıkta oturduğunu hatırlayarak yüzünü bana doğru çarpık bir şekilde gülerek çarpıttı, "ki bu iyi bir şey! Çünkü yazarımız dram içinde müziğin taşıdığı önemi anlıyor! Yani... Orkestraya müziğini icra edebileceği bir yer verilmesini rica ediyorum!"

"Orkestraya yanda yer ayrıldı," dedi Andrey Andreyeviç paketi hemen açması gerekiyor gibi bir tavırla.

"Yanda mı? Belki de en iyisi sufle deliğinde yer verilebilirdi? Ya da aksesuvarcının yanında?"

"Ambarda çalamayacaklarını söylemiştiniz."

"Ambarda mı?" diye sıçradı Romanus. "Tekrar ediyorum, olmaz. Büfede de olmaz, şimdiden söyleyeyim."

"Şimdiden söyleyeyim ki, büfede olmayacağını ben de biliyorum," dedi Andrey Andereyeviç ve diğer kaşı da seğirmeye başladı.

"Biliyorsunuz," dedi Romanus ve Strij'in artık parterde bulunmadığından emin olarak devam etti: "Çünkü eski bir çalışansınız ve sanattan anlıyorsunuz, oysa bunu başka rejisörler için söylemek imkânsız..."

"Yine de rejisöre başvurmanız gerekir. Akustiği kontrol etti..."

"Akustiği kontrol etmek için, bir araç olması, kontrolün onunla, örneğin kulaklarla yapılması gerekir! Ama eğer birisi çocukken..."

"Konuşmayı bu şekilde sürdürmeyi reddediyorum," dedi Andrey Andreyeviç ve paketi kapattı.

"Hangi şekilde? Hangi şekilde?" diye şaşırdı Romanus. "Yazarla konuşuyorum, o da söylesin müzisyenlerimizin nasıl sakatlandığını konusundaki şaşkınlığını!"

"Lütfen..." diye başladım söze Andrey Andreyeviç'in şaşkın bakışlarını görerek.

"Hayır, özür dilerim!" diye bağırdı Romanus Andrey Andreyeviç'e. "Eğer sahneyi elinin beş parmağı gibi bilmesi gereken yardımcı..."

"Rica ederim bana sahneyi nasıl bileceğimi öğretmeyin," dedi Andrey Andreyeviç ve paketin ipini kopardı.

"Gerekiyor! Gerekiyor!" diye hırıldadı Romanus öfke saçarak.

"Söylediklerinizi protokole ileteceğim!" dedi Andrey Andreyeviç.

"İletirseniz çok mutlu olacağım!"

"Rica ederim beni rahat bırakın! Prova yapan çalışanların dikkatini dağıtıyorsunuz!"

"Rica ederim bu sözleri de iletin!" diye bağırdı falsetto sesiyle Romanus.

"Rica ederim bağırmayın!"

"Ben de rica ederim bağırmayın!"

"Rica ederim bağırmayın!" diye yanıt verdi çakmak çakmak gözlerle Andrey Andreyeviç ve birden deli gibi haykırarak –"Yukarıdakiler! Ne yapıyorsunuz orada!" merdivenden sahneye tırmandı.

Koridordan aşağı Strij de koşup gelmişti, arkasında da oyuncu gibi görünen karanlık siluetler vardı.

Strij'le birlikte başlayan skandalı hatırlıyorum. Romanus onu karşılamaya koştu, koluna girip şöyle dedi:

"Foma! Biliyorum, müziğe değer veriyorsun ve bu senin suçun değil; ama senden yardımcının müzisyenleri küçümsememesini rica ve talep ediyorum!"

"Yukarıdakiler!" diye bağırıyordu sahnede Andrey Andreyeviç. "Bobılyev nerede?"

"Bobılyev yemekte," diye boğuk bir ses geldi gökten.

Romans'la Strij'in çevresini sarmıştı oyuncular.

Hava sıcaktı, mayıs ayıydı. Avizenin altında, yarı karanlıkta yüzleri bilmecemsi görünen bu insanlar yüzlerce kez yüzlerini boyamış, canlandırmış, heyecanlanmış, yıpranmışlardı... Sezon boyunca yorulmuşlar, sinirlenmişler, kaprisler yapmışlar, birbirlerini çekiştirmişlerdi. Romanus büyük ve hoş bir eğlence sağlayacaktı.

Uzun boylu, mavi gözlü Skavronski mutlulukla ellerini ovuşturup mırıldandı:

"Evet, evet, evet... Haydi! Yüce Tanrım! Her şeyi anlat ona Oskar!"

Bütün bunlar etki bıraktı.

"Rica ederim bana bağırmayın!" diye kükredi birden Strij ve piyesi masaya attı.

"Sen bağırıyorsun!!" diye haykırdı Romanus.

"Doğru! Yüce Tanrım!" diye eğlendi Skavronski Romanus'u cesaretlendirerek: "Haklısın Oskar! Bizim kaburgamız bu gösterilerden çok daha değerli!" Sonra Strij'e dönüp, "Yani oyuncular müzisyenlerden kötü mü? Foma, sen bu gerçeği de unutmamalısın!"

"Kvas içmek lazım şimdi," dedi esneyerek Elagin, "provayı boş vermeli... Bu çekişme ne zaman biter?"

Çekişme bir süre daha devam etti, lambanın altındaki topluluktan çığlıklar yükselirken duman da yukarılara yükseliyordu.

Ama beni artık ilgilendirmiyordu bu çekişme. Terli alnımı silerek rampanın yanında durdum, maket sanatçısı Avrora Gosye'nin topluluğun çevresinden bir mezurayla dolaşıp yeri ölçmesini seyrettim. Gosye'nin yüzü sakindi, biraz hüzünlüydü, dudakları sıkılmıştı. Gosye'nin açık renkli saçları rampanın kıyısına eğildiği zaman tutuşmuş gibi kızarıyor, sonra çekilince sönüp kül gibi oluyordu. Ben de o anda olan her şeyin, bezdirici bir şekilde yaşananların hepsinin bir sonu olduğunu düşünüyordum...

Çekişme bitti bu arada.

"Haydi, çocuklar! Haydi!" diye bağırdı Strij. "Vakit kaybediyoruz!"

Patrikeyev, Vladıçinski, Skavronski aksesuvarcıların arasında sahnede gezinmeye başlamıştı bile. Romanus da çıktı sahneye. Onun gelmesi kendini belli etti. Vladıçinski'nin yanına gitti ve kaygılı bir şekilde, Vladıçinski'nin Patrikeyev'in soytarı hallerini kötüye kullanıp kullanmadığını sordu, bu yüzden seyirciler tam da Vladıçinski'nin ünlü repliği sırasında gülüyorlardı: "Peki ben nereye gideceğim? Tek başımayım, hastayım..."

Vladıçinski ceset gibi bembeyaz oldu ve bir dakika sonra oyuncular, çalışanlar, aksesuvarcılar rampanın kıyısına dizilip eski düşmanlar olan Vladıçinski'yle Patrikeyev'in atışmasını dinlemeye başladı. Atletik yapılı bir adam olan, doğuştan solgun olan, ama şimdi sinirden daha da beyazlaşmış olan Vladıçinski yumruklarını sıkıp güçlü sesinin korkutucu çıkması için çabalayarak, Patrikeyev'e bakmadan şöyle dedi:

"Bu sorun genel olarak rahatsız ediyor beni! Alkış için oynarken tiyatronun şanını lekeleyen bu sirk sanatçılarına ilgi göstermenin vakti geldi de geçiyor bile!"

Sahnede gülünç, genç kişileri oynayan, ama gerçek hayatta sıradışı bir şekilde rahat, çevik ve uyumlu bir adam olan komik oyuncu Patrikeyev de küçümseyici ve aynı zamanda korkutucu bir yüz takınmaya çalışıyordu, bu yüzden de gözlerinde keder, ama yüzünde fiziksel acı vardı, yüzü kısmen fiziksel acı sergiliyordu, güçlü bir sesle yanıt verdi:

"Rica ederim tutmayın! Bağımsız Tiyatro'nun oyuncusuyum ben, sizin gibi sinema dublörü değilim!"

Romanus, hoşnut bir tavırla, ışıl ışıl gözlerle kuliste duruyordu, tartışanların sesi koltuğundan bağıran Strij'in sesini boğuyordu:

"Bunu hemen kesin! Andrey Andreyeviç! Stroyev'i gönderin alarm çalsın! Nerede o? Benden üretim planı saklıyorsunuz.

Andrey Andreyeviç el alışkanlığıyla yardımcı mevkiindeki panoda bulunan düğmeye bastı ve uzakta bir yerde, kulisin arkasında, büfede, fuayede telaşlı ve boğuk bir şekilde çanlar çaldı.

Toropetskaya'yla soyunma odasında gevezelik eden Stroyev de, bu sırada basamaklardan sıçrayarak geçerek seyirci salonuna koşuyordu. Sahneye salondan değil yandan, sahne kapısından girdi, yerine geçti, oradan da subay çizmelerinin

üzerindeki mahmuzlarını sessizce şakırdatarak rampaya gitti ve çok uzun süredir oradaymış gibi yapmacık bir tavır takındı.

"Stroyev nerede?" diye uludu Strij. "Telefon edin, telefon edin! Tartışmanın kesilmesini istiyorum!"

"Arıyorum!" diye seslendi Andrey Andreyeviç. O sırada arkasına dönüp Stroyev'i gördü. "Alarmla sizi çağırıyordum!" dedi sertçe Andrey Andreyeviç ve bir anda tiyatrodaki ziller kesildi.

"Beni mi?" dedi Stroyev. "Neden beni alarmla çağırdınız? On dakikadır, belki çeyrek saattir buradayım... en az... Mamma... mia..." diye boğazını temizledi öksürerek.

Andrey Andreyeviç derin bir nefes aldı ama hiçbir şey söylemedi, çok anlamlı bir şekilde bakmakla yetindi. Aldığı nefesi bağırmak için kullandı:

"Sahnede işi olmayan gitsin! Başlıyoruz!"

Herkes sakinleşti, aksesuvarcılar gitti, oyuncular yerlerine geçti. Romanus kuliste fısıldayarak tebrik etti Patrikeyev'i, cesur ve ilkeli bir tavırla Vladiçinski'ye karşı çıktığı için, ona uzun zamandır haddini bildirmek gerekiyordu.

16. Bölüm
Başarılı Bir Evlilik

Haziran ayı mayıs ayından daha da sıcak oldu.

Bunu hatırlıyorum, ama geri kalanlar şaşırtıcı biçimde silinmiş hafizamdan. Yine de bölük pörçük bir şeyler var. Tiyatronun girişinde Drıkin'in arabasının durduğunu hatırlıyorum, Drıkin yorgan gibi mavi bir kaftanla oturuyordu içeride ve arabanın yanından geçen şoförler hayretle bakıyordu.

Sonra içine dağınık bir şekilde sandalyeler yerleştirilmiş büyük bir salon hatırlıyorum; bu sandalyelerde oyuncular oturuyordu. Üzerine bir örtü serilmiş olan masanın arkasında da İvan Vasilyeviç, Strij, Foma, vd. vardı.

İvan Vasilyeviç'le o dönemde daha yakınlaştık; bütün bu dönemi zor bir dönem olarak hatırladığımı söyleyebilirim. Bunun nedeni de bütün gücümü İvan Vasilyeviç'te iyi bir izlenim bırakabilmeye harcamış ve bunun için çok koşuşturmuş olmamdı.

Her gün gri takım elbisemi ütülemesi için Dusya'ya bırakıyor ve ona her seferinde 10 ruble ödüyordum.

Bir geçitte kartondan yapılmış gibi duran küçük bir kulübe bulmuş, parmaklarında iki elmas yüzük olan, yapılı bir adamdan yirmi tane kolalı yakalık almıştım ve her akşam, tiyatroya giderken yeni bir tane takıyordum. Ayrıca –geçitten değil, bir mağazadan– altı gömlek almıştım: Dördü beyaz, biri de eflatun şeritliydi gömleklerin; biri mavi damalı, farklı renklerde

sekiz de kravat aldım. Hava nasıl olursa olsun şapka giymeden, şehir merkezinde, bir köşede, üzerine ipler bağlanmış bir direğin yanına oturan bir adamdan, iki kutu ayakkabı cilası almıştım ve sabahları Dusya'dan bir fırça ödünç alıp sarı ayakkabılarımı temizliyor, sonra da sabahlığımın ucuyla cilalıyordum.

Bu müthiş, korkunç masraflar yüzünden sonunda iki gecede "Pire" adlı bir kısa öykü yazmam ve cebimde bu öyküyle provalardan serbest kalan zamanımda haftalık dergileri, gazeteleri dolanıp bu öyküyü satmaya çalışmamla sonuçlandı. Önce *Vapurdan Haberler*'e gittim, öyküyü beğendiler ama içinde vapurla ilgili hiçbir şey olmaması gibi makul bir sebeple geri çevirdiler. Editörleri nasıl dolaşıp nasıl hep geri çevrildiğimi anlatmak uzun ve sıkıcı olur. Sadece beni nedense her yerde düşmanca karşıladıklarını hatırlıyorum. Özellikle kelebek gözlük takmış, tombul bir adamı unutamıyorum, eserimi kesin olarak geri çevirmekle kalmamış, üstüne ayaküstü kısa bir ders vermişti.

"Hikâyenizde birtakım imalar seziliyor," dedi tombul adam ve bana tiksintiyle baktığını gördüm.

Açıklamam lazım. Tombul adam yanılıyordu. Öyküde herhangi bir ima yoktu, ama (artık yapabilirim bunu) öykünün sıkıcı, saçma ve yazar hakkında tek bir şey ilan ettiğini kabul etmek gerekiyor: Bu yazar hiçbir şey yazamazdı, hiçbir yeteneği yoktu.

Buna rağmen bir mucize oldu. Cebimde öyküyle üç hafta dolandım ve Varvarka, Vozdvijenka, Çistih Prudi, Strastniy Bulvarı, hatta hatırlıyorum, Plyuşih'e gittikten sonra, eserimi beklenmedik bir şekilde Myasnitskaya'daki Zlatoustinski Sokağı'nda sattım, eğer yanılmıyorsam, beşinci katta, yanağında iri bir doğum lekesi olan birine.

Parayı alıp korkunç açığı kapattıktan sonra tiyatroya döndüm, artık onsuz yaşayamıyordum, esrarsız yaşayamayan bir esrarkeş gibiydim.

Zor da olsa bütün çabalarımın boşa çıktığını, hatta korkunç bir şekilde, tam tersi sonuçlandığını söylemem gerekiyor. İvan Vasilyeviç'in bana olan sevgisi her geçen gün azalıyordu.

Bütün hesabımı üzerlerinden bahar güneşinin yansıdığı sarı botlara dayanarak yaptığımı düşünmek naiflik olur. Hayır! Burada kurnaz, karmaşık bir kombinasyon vardı; sözgelimi alçak sesle, derin ve etkileyici bir sesle konuşmak bir yöntemdi. Bu ses doğrudan, açık, dürüst bir bakış, dudaklarda (kesinlikle çarpık değil, samimi) bir gülümsemeyle tamamlanıyordu. Mükemmelen taranıyor, yanağımda fırçanın tersini gezdirirken bile en küçük bir pürüz hissedilmeyecek kadar temiz tıraş oluyordum, kısa, zeki, bilgisiyle etkileyen sorular soruyordum ama hiçbir sonuç alamadım. Başlarda İvan Vasilyeviç benimle karşılaşınca gülümsüyordu, sonra gitgide daha az gülümsemeye başladı ve sonunda gülümsemeyi tamamen kesti.

O zaman geceleri prova yapmaya başladım. Küçük bir ayna aldım, karşısına oturup yansımama bakarak şöyle diyordum:

"İvan Vasilyeviç! Bakın, konu şu: Bence hançer kullanılamaz..."

Ve bu çok başarılı oluyordu. Dudaklarımda kibar ve alçakgönüllü bir gülümseme beliriyor, gözlerim aynadan dosdoğru, zekice bakıyor, alnım düzgün oluyor, saçlarımın ayrım noktası kara bir baştaki beyaz iplik gibi duruyordu. Bütün bunların sonuç vermemesi imkânsızdı, fakat her şey iyice kötüye gidiyordu. Güçten düştüm, zayıfladım ve tavrımı hafifçe bozdum. Üst üste iki kere aynı yakalığı giymeye başladım.

Bir gece bir deneme yapmaya karar verdim ve aynaya bakmadan kendi monoloğumu okudum, sonra da ani bir hareketle gözlerimi çevirip aynaya baktım ve dehşet içinde kaldım.

Aynada gördüğüm yüzün alnı kırış kırıştı, dişleri sıkılmıştı ve huzurdan eser olmayan, art niyetle bakan gözleri vardı. Başımı iki elimin arasına aldım, aynanın beni aldatıp kandır-

dığını anladım ve onu yere attım. Üçgen bir parça fırladı. Aynanın kırılması uğursuzluk getirir, derler. Kendi kendine ayna kıran deliye ne derler?

"Aptal, aptal," diye haykırdım ama öyle tuhaf çıktı ki sesim, gecenin sessizliğinde bir baykuş ötmüş gibi geldi bana, "yani kendime aynada bakıncaya kadar iyiydim, ama onu bir bırakmak yetti, kontrolü kaybettim ve yüzüm düşüncelerime hâkimiyetini kaybetti ve... ah, şeytan alsın beni!"

Hiç şüphem yok, eğer notlarım birinin eline geçecek olursa, okur üzerinde çok tatsız bir izlenim bırakacak. Onları okuyan benim karşılarında kurnaz, ikiyüzlü biri olduğumu, çıkar sağlamak için İvan Vasilyeviç üzerinde iyi bir izlenim bırakmaya çalışan biri olduğumu düşünecek.

Acele yargı vermeyin. O çıkarın ne olduğunu söyleyeceğim hemen.

İvan Vasilyeviç ısrarla ve kararlılıkla piyesten o sahneyi, Bahtin'in (Behteyev) ateş ettiği, ayın ışık saçtığı, akordeon çalınan sahneyi çıkartmak istiyordu. Buna karşılık ben o zaman piyesin silinip gideceğini biliyor, görüyordum. Ama o sahnenin var olması gerekliydi, çünkü onun doğru olduğunu biliyordum. İvan Vasilyeviç'in o sahneye kattığı özellikler çok açıktı. Ama itiraf edeyim ki onlar gereksizdi. Bunu onunla tanıştığımız ilk günlerde görüp anladım ve İvan Vasilyeviç'le herhangi bir mücadeleye girmenin imkânsız olduğunu öğrendim. Benim için tek yol kalmıştı: Onun beni dinlemesini sağlamak.

Doğal olarak bunun için onun karşısında eli yüzü düzgün birini görmesi gerekiyordu. Bu yüzden aynanın karşısına oturmuştum. Tabancayı kurtarmaya çalışıyordum, ayın altında karlarda bir kan damlası yayılırken köprüde tutkuyla çalan bir akordeon sesi yükselsin istiyordum. Siyah karın görülmesini istiyordum. Başka hiçbir şey istemiyordum.

Ve yine öttü baykuş.

"Aptal! En baştan anlamalıydın! Sevmediğin bir insana kendini nasıl sevdirebilirsin! Ne düşünüyorsun? Nasıl kandıracaksın birini? Sen kendin karşısın onun bir şey yapmasına, ama onun sana yakınlık duymasını sağlamaya çalışıyorsun. Asla başaramazsın bunu, ne kadar kalırsan kal ayna karşısında."

İvan Vasilyeviç'ten hoşlanmıyordum. Teyzesi Nastasya İvanovna'dan da hoşlanmıyordum, Lyudmila Silvestrovna'dan hiç hoşlanmıyordum. Belli oluyordur zaten!

Drıkin'in arabası, İvan Vasilyeviç'in *Siyah Kar*'ın provası için tiyatroya geldiğini gösteriyordu.

Her gün öğle vakti Pakin karanlık partere koşarak giriyor, korkuyla gülümsüyor ve elinde galoşlarını taşıyordu. Arkasından da kolunda damalı bir şalla Avgusta Avdeyevna geliyordu. Avgusta Avdeyevna'nın arkasından Lyudmila Silvestrovna kalın defteri ve dantelli mendiliyle geliyordu.

İvan Vasilyeviç parterde galoş giyiyor, rejisör masasının başına oturuyor, Avgusta Avdeyevna şalı İvan Vasilyeviç'in omzuna örttü ve sahnede prova başladı.

Bu prova sırasında, rejisör masasının biraz ötesine yerleşen Lyudmila Silvestrovna defterine bir şeyler yazıyor, ara sıra alçak sesle hayret nidaları atıyordu.

Bu arada açıklamanın vakti geldi. Benim budalaca bir şekilde saklamaya çalıştığım düşmanlığımın sebebi bu şal ya da galoş değil, hatta Lyudmila Silvestrovna da değil, elli beş yaşındaki İvan Vasilyeviç'in rejisörlük işini yaparken bir oyuncunun rolüne nasıl hazırlanması gerektiği konusunda herkesçe bilinen ve yaygın görüşe göre, dâhice sayılan bir sistem icat etmiş olmasıydı.

Bir an bile sistemin gerçekten dâhice olduğundan şüphe duymamıştım, ama bu sistemin pratikteki kullanımı beni umutsuzluğa sürüklemişti.

Aydın bir insan provaya gelip de büyük bir şaşkınlığa kapılmazsa, kafamı keserim.

Patrikeyev benim piyesimde bir kadına âşık olan, ama aşkına karşılık bulamayan küçük bir memur rolü oynuyordu.

Gülünç bir roldü bu, Patrikeyev'in kendisi de sıradışı bir şekilde gülünç oynuyor ve her gün daha iyiye gidiyordu. O kadar iyiydi ki sanki orada duran Patrikeyev değil, benim uydurduğum memurun ta kendisiydi. Sanki Patrikeyev eskiden de bu memurdu ve ben mucizevi bir şekilde bunu tahmin etmiştim.

Fakat Drıkin'in arabası tiyatroda göründükten, İvan Vasilyeviç şalını örttükten hemen sonra, Patrikeyev üzerinde çalışmalar başladı.

"Peki efendim, başlayalım," dedi İvan Vasilyeviç.

Parterde saygıdeğer bir sessizlik başladı ve heyecanlanan Patrikeyev (heyecanı o kadar büyüktü ki, gözleri ağlamaklı olmuştu) kadın oyuncuyla birlikte aşkını ilan ettiği sahneyi oynamaya başladı.

"Bu," dedi İvan Vasilyeviç opera dürbününün camının arkasında ışıldayan gözleriyle, "bizi bir yere götürmez."

Sessizce inledim ve midemde bir şeyler sıkıştı. Bu rolün Patrikeyev'in oynadığından daha iyi oynanabileceğini hayal edemiyordum. "Bunu gerçekten başarırsa," diye düşündüm İvan Vasilyeviç'e saygıyla bakarak, "onun gerçekten bir deha olduğunu söyleyeceğim."

"Bizi bir yere götürmez," diye tekrarladı İvan Vasilyeviç. "Ne bu böyle? Bölük pörçük rol kesmeler. Bu adam bu kadına nasıl yaklaşıyor öyle?"

"Onu seviyor İvan Vasilyeviç! Ah, hem de nasıl seviyor!" diye bağırdı bütün bu sahneyi izlemiş olan Foma Strij.

"Yaa," dedi İvan Vasilyeviç ve tekrar Patrikeyev'e döndü: "Bu ateşli aşk hakkında düşündünüz mü peki siz?"

Yanıt olarak Patrikeyev sahneden bir şeyler mırıldandı, ama ne olduğunu anlamak mümkün değildi.

"Alevli bir aşk," diye devam etti İvan Vasilyeviç, "erkeğin sevgilisi için her şeyi yapmaya hazır olmasıyla belli olur." Sonra emretti: "Buraya bir bisiklet getirin!"

İvan Vasilyeviç'in emri Strij'de heyecan yarattı ve telaşla bağırdı:

"Hey, aksesuvarcılar! Bisiklet!"

Aksesuvarcı sahneye parçalanmak üzere olan eski bir bisiklet getirdi. Patrikeyev kederle baktı bisiklete.

"Âşık olan yaptığı her şeyi sevdiği için yapar," dedi çınıltılı bir sesle İvan Vasilyeviç. "Yer, içer, yürür, biner..."

Merak ve ilgiden perişan bir halde Lyudmila Silvestrovna'nın kareli defterine baktım ve onun çocuksu bir yazıyla şöyle yazdığını gördüm: "Âşık olan yaptığı her şeyi sevdiği için yapar..."

"... yani, âşık adam sevdiği kızla bisiklete binsin," diye emretti İvan Vasilyeviç ve naneli kurabiyesini ısırdı.

Sahneden gözlerimi ayırmıyordum. Patrikeyev bisikletin üstüne kuruldu, sevilen rolünü oynayan kadın oyuncu da seleye oturup dev bir el çantasını kucağına aldı. Patrikeyev pedalı çevirdi ve sarsıla sarsıla koltukların çevresinde dönmeye başladı, tek gözüyle çarpmaktan korktuğu sufle kutusunu gözlüyor, diğeriyle de kadın oyuncuyu gözlüyordu.

Salondakiler sırıtıyordu.

"Hiç de değil," dedi İvan Vasilyeviç, Patrikeyev durduğu zaman, "neden gözünüzü aksesuvarcıya diktiniz? Onun için mi geziyordunuz?"

Patrikeyev bir daha bindi bisiklete, bu kez iki gözünü de kadın oyuncuya dikmişti, dönmeye cesaret edemedi ve kulisin arkasına gitti.

Bisikleti gidonundan tutarak onu geri getirdikleri zaman İvan Vasilyeviç bu seyahatin de doğru olmadığını söyledi ve Patrikeyev başını kadına çevirerek üçüncü kez sürdü bisikleti.

"Korkunç!" dedi ateşli bir tavırla İvan Vasilyeviç. "Kaslar gergin, kendi kendinize inanmıyorsunuz. Kasları gevşetin, serbest bırakın onları! Kafanız doğal değil, kafanızla inanmıyorsunuz."

Patrikeyev bir daha sürdü, bu kez başını eğmiş göz ucuyla süzüyordu kadını.

"Boş bir seyahat, bomboş gidiyorsunuz, kafanız sevdiğinizle dolu değil."

Patrikeyev bir daha sürdü bisikleti. Bir kez gitti, elini beline koydu ve sevgilisine yan yan baktı. Gidonu tek eliyle tutup sertçe döndü ve kadının üzerine sürdü bisikleti, çamurlu tekerleğiyle kadının eteğini kirletti, bu yüzden de ürkerek çığlık attı kadın. Parterdeki Lyudmila Silvestrovna da çığlık attı. Kadın oyuncunun yaralanıp yaralanmadığını ve herhangi bir tıbbi müdahale gerekip gerekmediğini sorup kötü bir şey yaşanmadığını öğrenen İvan Vasilyeviç, Patrikeyev'e bir daha tur attırdı ve Patrikeyev defalarca, ta ki, sonunda İvan Vasilyeviç yorulup yorulmadığını soruncaya kadar dolandı. Parikeyev yorulmadığını söyledi, ama İvan Vasilyeviç Patrikeyev'in yorulduğunu gördüğünü söyledi ve oda serbest bırakıldı.

Patrikeyev'in yerine bir misafir grubu geçti. Sigara içmek için büfeye çıktım; döndüğüm zaman, kadın oyuncunun çantasının yerde durduğunu, onun da ellerini altına alıp oturduğunu, üç erkek ve bir kadın misafirinin, Hindistan'dan gelen mektuplarda bahsedilen Venşyakova'nın ta kendisinin de öyle oturduğunu gördüm. Hepsi birden piyesin akışında orada söylenecek olan cümleleri söylemeye çalışıyordu; ama ilerleyemiyorlardı çünkü ne zaman bir şey söylense, İvan Vasilyeviç onları durdurup, hatanın nerede olduğunu açıklıyordu. Hem misafirlerin hem Patrikeyev'in sevgilisinin, piyesin baş kadın kahramanının sıkıntıları ikide bir onlardan ellerini altlarından çıkartıp bir jest yapmaları istendiği için daha da artıyordu.

Benim şaşkınlığımı gören Strij fısıldayarak, İvan Vasilyeviç'in oyuncuların elini kasten engellediğini, bunu anlamı ellerinden yardım almadan sözcüklerin yardımıyla vermeye alışmaları için yaptığını açıkladı.

Bu yeni hayret verici şeylerin izlenimleriyle dopdolu bir halde döndün provadan eve. Şöyle düşünüyordum:

"Evet, bütün bunlar şaşkınlık verici. Ama ben bu konuda bilgisiz olduğum için şaşkınlık verici. Her sanatın kendi yasaları, sırları ve yöntemleri vardır. Sözgelimi, bir vahşi, insanın ağzını sabunlayıp dişlerini bir fırçayla temizlemesine güler, bunu tuhaf bulur. Eğitimsiz birine bir doktorun hemen ameliyata girişmek yerine, hastaya bir sürü tuhaf şeyler yapması, örneğin incelemek için kan alması gibi şeyler tuhaf görünür..."

Ben en çok bir sonraki provada bisiklet hikâyesinin sonunu görmeyi, yani Patrikeyev'in "o kadın için" bisiklet kullanmayı başarıp başaramayacağını merak ediyordum.

Fakat ertesi gün kimse bisikletten bahsetmedi, başka, en az onun kadar tuhaf şeyler gördüm. Yine Patrikeyev'in sevgilisine bir buket vermesi gerekiyordu. Bunun için saat on ikide çalışmaya başladılar ve dört saat sürdü.

Bu sırada sadece Patrikeyev sunmadı buketi, sırayla herkes sundu: generali oynayan Elagin, hatta haydut çetesinin şefi rolünü oynayan Adalbert. Bu beni çok şaşırttı. Ama Foma bana İvan Vasilyeviç'in, her zamanki gibi, çok bilgece davrandığını, topluluğa hemen bir sahne yöntemi öğrettiğini açıklayarak sakinleştirdi beni. Gerçekten de, İvan Vasilyeviç derse kadınlara çiçek vermek gerektiği ve kimlerin onları nasıl verdiğiyle ilgili hikâyeler anlatarak dersi ilginç ve çekici bir hale getirdi. O sırada bunu en iyi şekilde yapan kişinin yine Komarovski-Bionkur (Lyudmila Silvestrovna provanın akışını bozarak bir çığlık attı: "Ah, evet, evet, İvan Vasilyeviç, hiç unutamam!") ve İvan Vasilyeviç'in 1889 yılında Milano'da tanıştığı bir İtalyan baritonu olduğunu öğrendim.

Doğrusu, bu baritonu tanımasam bile, en iyi çiçek verenin İvan Vasilyeviç'in ta kendisi olduğunu söyleyebilirim. Heyecanlandı, sahneye çıkıp on üç kez bu hoş hediyenin nasıl verilmesi gerektiğini gösterdi. Doğrusu, ben de İvan Vasilyeviç'in hayret verici ve gerçekten dâhi bir oyuncu olduğuna inanmaya başladım.

Ertesi gün provaya geç kaldım ve varınca, sahneye sıralanmış sandalyelerin üstünde Olga Sergeyevna'nın (kadın kahramanı oynayan oyuncu), Veşnyakova'nın (misafir), Elagin, Vladıçinski ile Adalbert'in ve tanımadığım birkaç kişinin oturduğunu gördüm. İvan Vasilyeviç'in, "Bir, iki, üç," diye emir vermesiyle ceplerinden görünmez cüzdanlar çıkarıyorlar, içlerinden görünmez paralar çıkarıyorlar ve tekrar geri koyuyorlardı.

Bu etüt sona erince (bunun yapılmasının nedeni, anladığım kadarıyla, Patrikeyev'in o sahnede para sayıyor olmasıydı), bir başka etüt başladı. Andrey Andreyeviç kalabalığı sahneye çağırdı ve sandalyelere oturduktan sonra görünmez ellerle görünmez kâğıt ve masalar üzerinde mektuplar yazıp zarfa koymalarını istedi (yine Patrikeyev!). Püf noktası, mektubun sevgiliye gönderilecek olmasıydı.

Bu etüt bir yanlış anlamayla kesildi: Yazanların arasına, yanlışlıkla, bir aksesuvarcı da karışmıştı.

Sahneye çıkmaya cesaretlendiren ve kadroya o yıl yeni katılanların yüzünü çok iyi tanımayan İvan Vasilyeviç, sahnenin kıyısında dolanan genç, kıvırcık saçlı aksesuvarcıyı havadan mektup yapmaya davet etti.

"Peki ya siz," diye bağırdı ona İvan Vasilyeviç, "siz özel davetiye mi bekliyorsunuz?"

Aksesuvarcı sandalyeye oturdu ve diğerleriyle birlikte havaya yazı yazıp parmaklarını oynatmaya başladı. Bana göre, diğerlerinden fena yapmıyordu, ama bu sırada şaşırıp güldü ve kıpkırmızı oldu.

İvan Vasilyeviç'in bağırmasına yol açtı bu:

"Sıranın sonundaki bu soytarı kim? Adı nedir? Herhalde sirkte oynamak istiyor! Bu ciddiyetsizliğin sebebi ne?"

"Aksesuvarcı o! Aksesuvarcı, İvan Vasilyeviç!" diye seslendi Foma ve İvan Vasilyeviç sustu, aksesuvarcı da serbest bırakıldı.

Böylece günler bitmek bilmez çalışmalarla geçiyordu. Çok şey gördüm. Başlarına Lyudmila Silvestrovna geçen (piyeste yer almıyordu bu arada) oyuncu kalabalığının, çığlık ata ata sahnede koştuğunu ve görünmeyen pencerelerden aşağı sarktığını gördüm.

Gerçekten de, buket ve mektubun yer aldığı bu tabloda, kadın kahramanımın pencereye koşup uzaktaki bir günbatımını gördüğü sahne vardı.

Bu da büyük bir etüdün bahanesi olmuştu. Bu etüt akıl almaz ölçülerde dallanıp budaklandı ve açıkça söyleyeyim, beni çok karamsar bir ruh haline soktu.

Bu arada, sistemine göre provalarda metnin herhangi bir rol oynamadığına ve piyesteki karakterleri kendi metnine dayanarak oynayıp yaratmak gerektiğine inanan İvan Vasilyeviç herkese bu günbatımını yaşamalarını emretti.

Bunun sonucunda pencereye koşan ona göre neyi bağırmak önemliyse onu bağırdı.

"Ah, Tanrım, Tanrım!!" diye bağırıyordu büyük kısmı.

"Nerede yangın? Nedir bu böyle?" diye bağırdı Adalbert.

Erkek ve kadın seslerinin şöyle bağırdığını işittim:

"Kurtarın! Su yok mu? Elisiyev yanıyor!! (Şeytan bilir bunun ne olduğunu!) Kurtarın! Kurtarın çocukları! Patlama var! İtfaiyeyi çağırın! Mahvolduk!"

Bütün bu curcunayı Lyudmila Silvestrovna'nın tiz sesi bastırdı, iyice saçma bir şeyler bağırıyordu:

"Ah, Tanrım! Ah, her şeye kadir Tanrım! Sandıklarım ne olacak! Elmaslarım, ah elmaslarım!!"

Fırtına bulutu gibi kararmış bir halde Lyudmila Silvestrovna'nın dallanan ellerini seyrettim ve piyesimin kahramanının tek bir şey söylediğini düşündüm:

"Baksanıza... günbatımı..." Ve öyle görkemli bir şekilde söyleyecekti ki, piyese katılmayacak olan Lyudmila Silvestrovna'nın bu günbatımını yaşamayı öğrenmesini beklemek ilginç değildi benim için. Piyesle hiçbir alakası olmayan birtakım sandıklar hakkında vahşi çığlıklar beni o kadar sarsmıştı ki yüzüm seğirmeye başladı.

Üçüncü haftanın sonunda İvan Vasilyeviç'le yapılan derslerde umutsuzluk sardı beni. Üç sebebi vardı bunun. Birincisi, basit aritmetik işlemi yapmış ve dehşete kapılmıştım. Haftada üç kez prova yapıyorduk, hep de aynı sahneyi. Piyesin yedi perdesi vardı. Her perde için haftada üç yaparsak...

"Ah Tanrım!" diye fısıldadım uyuyamayıp evin divanında sağa sola dönerken. "Üç kere yedi... yirmi bir hafta ya da beş... evet, beş... ama o altı ay!! Ne zaman oynanacaktı benim piyesim? Bir hafta sonra ölü sezon başlıyor ve eylül ayına kadar da prova yok! Tanrım! Eylül, ekim, kasım..."

Gece hızla tan vaktine ulaştı. Pencere aralıktı, ama esinti yoktu. Provaya bir migren ağrısıyla gittim, sararmış ve zayıflamıştım.

İkinci umutsuzluk sebebiyse çok daha ilginçti. Bu defterlerle sırrımı açığa kavuşturabilirim: İvan Vasilyeviç'in sisteminden şüpheleniyordum. Evet! Bunu söylemek korkunç bir şey, ama böyle.

Birinci haftanın sonuna doğru ruhumda en rezil kuşkular kıvranmaya başlamıştı. İkincinin sonuna doğru artık piyesim için bu sistemin vazgeçilmez olduğunu biliyordum. Patrikeyev daha iyi buket taşımaya, mektup yazmaya ya da ilanıaşk etmeye başlamamıştı. Hayır! Biraz daha zorlama ve kuru ve kesinlikle gülünç olmaktan uzak hale gelmişti. En önemlisi de, birdenbire nezle oldu.

Bu son olayı kederle Bombardov'a bildirdiğim zaman, o gülüp şöyle dedi:

"Neyse, nezlesi kısa sürer. Dün kendini daha iyi hissediyordu, bugün de kulüpte bilardo oynuyordu. Bu sahne ne kadar prova edilirse, onun nezlesi de o kadar sürer. Bekleyin – başkaları da nezle olacaktır. Öncelikle de, kanımca, Elagin nezle olacak."

"Ah, şeytan alası!" diye bağırdım her şeyi anlayarak.

Bombardov'un öngörüsü çıktı. Bir gün sonra provadan Elagin kayboldu ve Andrey Andreyeviç onun hakkında bir bahane uydurdu: "Provadan alındı. Nezle." Aynı dert Adalbert'in de başına geldi. Yine aynı açıklama. Adalbert'in ardından Veşnyakova. Dişlerimi sıktım, hesabıma bir ay da nezle için ekledim. Ama ne Adalbert'i ne Patrikeyev'i kınadım. Gerçekten de, haydutlar neden dördüncü perdedeki var olmayan yangın için çığlık atmakla vakit kaybetsin ki, gerçekte haydutlar ve yapıp ettikleri üçüncü ve de beşinci perdeyi çalışmaları gerekirken?

Ve Patrekeyev bira içip markerle Amerikan bilardosu oynarken, Adalbert de Krasnaya Presna'da yöneticiliğini yaptığı bir tiyatro topluluğunda, Schiller'in *Haydutlar*'ının provasını yapıyordu.

Evet, bu sistem belli ki benim piyesime uygun değildi, hatta ne yazık ki onun için zararlıydı. Dördüncü perdedeki iki karakter arasındaki tartışma şu cümleyle nihayetleniyordu:

"Seni düelloya davet ediyorum!"

Bu üç kat lanetli cümleyi yazdığı için elimi koparacağıma yemin etmediğim bir gece yoktu.

Bu cümle okunduğu anda, İvan Vasilyeviç iyice canlandı ve eskrim kılıçlarını getirmelerini emretti. Bembeyaz oldum. Ve uzun uzun Vladıçinski ile Blagosvetlov'un kılıç şakırdatmasını seyrettim, Vladıçinski'nin Blagosvetlov'un gözünü çıkarabileceği düşüncesiyle de titredim.

İvan Vasilyeviç bu sırada Komarovski-Bionkur'un Moskova belediye başkanının oğluyla kılıç kavgasına nasıl girdiğini anlatıyordu.

Ama konu bu lanet olası belediye başkanının oğlu değil, İvan Vasilyeviç'in ısrarla bana piyesimde bir kılıç düellosu sahnesi yazmayı teklif etmesiydi.

Bunu ağır bir şaka saydım; hain ve sinsi Strij bana bir hafta sonra düello sahnesinin "yazılmış" olmasının rica edildiğini söyleyince neler hissettiğimi anlatamam.

Hemen tartışmaya koyuldum ama Strij söylediğinde direndi. Onun rejisör defterine aldığı not beni tarifsiz hayrete düşürdü: "Burada düello olacak."

Strij'le ilişkim bozuldu.

Geceleri kederle, sinirle bir sağa bir sola dönüyordum. Kendimi hakarete uğramış hissediyordum.

"Ostrovski'ye de düello sahnesi yazdırmazlardı," diye homurdanıyordum, "Lyudmila Silvestrovna'nın sandıklar hakkında konuşmasına da izin vermezlerdi!"

Ve dramaturg Ostrovski'nin tiyatrosuna hafif kıskançlık duymaya başladı. Ama bütün bunlar, deyim yerindeyse, benim piyesime yönelik, özel bir olaydı. Daha da önemlisi vardı: Bağımsız Tiyatro'ya duyduğum sevgi tükenmiş, artık ona zincirlenmiş bir halde, bir şişe mantarına tutunmuş bir böcek gibi gidiyordum akşamları gösteriye. İşte o sırada kuşkularım sonunda kararlı bir inanca dönüştü. Basit bir değerlendirmeye vardım: Eğer İvan Vasilyeviç'in sistemi yanılmayan bir sistemse ve onunla çalışan oyuncu dönüşüm yeteneğini elde edebiliyorsa, o zaman her gösteride oyuncuların tek tek seyircide tam bir yanılsama yaratabilmesi doğal bir şeydi. Seyirciye karşısında sahne olduğunu unutturacak şekilde oynamaksa...

(1936-1937)

Sergey Leontyeviç Maksudov, oyununun efsanevi Bağımsız Tiyatro'da sahnelenmek üzere neredeyse rasgele bir şekilde seçilmesiyle, bir anda kendini tiyatroculuğun akıl almaz girdabında bulur. Bağımsız Tiyatro'nun iki yönetmeni, yapımın kontrolü için birbirleriyle yarışırken, yıldız aktrisler tantana üstüne tantana koparmaktadır. Oyunun sahnelenme ihtimali her provayla biraz daha azalmaktadır sanki. Maksudov, içinden nasıl çıkacağını bilemediği bir kaosun ortasına düşmüştür.

Üstat ile Margarita'yla tanınan Mihail Bulgakov, yayımlanmadan önce adıyla sansüre takılan *Teatral Bir Roman (Siyah Kar)*'da bir oyun yazarı olarak tecrübelerinden yola çıkıyor ve dönemin tiyatro dünyasının perde arkasını tüm çıplaklığıyla sunuyor okura. Daha önce farklı adlarla Türkçeleştirilen bu hicivli roman, şimdi Sabri Gürses'in Rusça aslından çevirisiyle Everest Klasikler'de.



